

ISLAMVS VREDE

En redogörelse om turkarnas massaker
på kristna i Persien 1915-18

Bet-Prasa & Bet-Froso
Nsibin

Sayfe b Beth-Nahrin: 2

Islams Vrede

En redogörelse om turkarnas massaker på kristna i Persien

Av

Yonan Hërmëz Šahbaz

Översättning

Lennart Simonsson

redaktör

Jan Beth-Šawoce

Original titel, *The Rage of Islam*, Tryckt oktober 1918

Denna bok är med stor kärlek tillägnad min fru, den tappra följeslagarska som med stort mod utstod alla prövningar.

Ur *Armenian Review*

Vol. 18, 1965, Boston, USA

Turkiets arv

Turkiet: Anstiftare till folkmord

En förteckning över Turkiets handlingar under hundraårsperioden 1822-1922

Förord

År 1965 var det femtio år sedan den stora turkiska massakern 1915 på armenierna. Massakern kostade nationen 1,5 miljoner döda och ytterligare en halv miljon flyktingar, sjuka, bortrövade, lemlästade eller stympade; för att inte tala om oräkneliga värden i form av plundrad eller förstörd egendom samt den brottsliga nationens fortsatta ockupation av armeniernas urgamla hemland som de har samma historiska och juridiska rätt till som fransmännen har till Frankrike.

För armenierna är det en bitter ironi att vid denna olycksaliga tidpunkt - att som ett folk som uppvisar ärr efter turkisk brutalitet och som Turkiet fördrivit i de fyra väderstrecken - hedra minnet av sina martyrer samtidigt som Turkiets företrädare i Förenta Nationerna har valt att inför denna samling av nationer påstå att det var grekerna snarare än turkarna som var "folkmördare," att Greklands historia snarare än Turkiets var "besudlat av en lång rad massmord". Armenierna säger: "Vem är det egentligen som talar!"

Det är ett historiskt faktum att Turkiets historia är "besudlat av en lång rad massmord". Och som ett försök att reda ut vad som är sant och bemöta turkarnas illa valda försök att vältra över skulden för folkmord på andra lägger vi här fram en lista över turkarnas brott från 1822 till 1922. Samtidigt medger vi att det hemska arbetet att gå igenom turkiska skändligheter gjorde oss så utmattade att vi inte nämnt något om de otaliga, ökända och återkommande turkiska brott som föregick det grekiska självständighetskriget.

Massakern på Chios 1822

Efter åratals brutalt turkiskt styre reste sig 1821 den hellenska nationen, vars gamla stolthet väckts till liv efter seklers förtryck av ett underlägset och okultiverat men krigiskt folk. Nationalhjältar som ärkebiskop Germanos, Ypsilanti, Mavrokordatos och Tombasis gick i spetsen.

När det stod klart för den trängde sultanen Mahmud att upprorsmakarna skulle erövra Peloponnesos och att upproret skulle spridas till andra delar av imperiet som etniskt, historiskt och traditionellt varit grekiska beordrades grymma vedergällningsaktioner.

Den första var den summariska avrättningen av Gregorios, Konstantinopels patriark den 23 april 1821. Turkiska folkhopar släpptes sedan loss mot grekiska invånare i städer och orter på turkiska fastlandet. Andra grymheter följde, kulmen nåddes med slakten på fredliga greker på ön Chios i Egeiska havet, väster om sundet till Smyrna.

Här är vad som hände i Chios enligt Gaston Deschamps uppmärksammade artikel publicerad i *Revue des Deux Mondes* i Paris den 1 januari 1893:

"Sultanen ville genomföra nya vedergällningar för att skrämja de kristna undersåtarna, *reyas*, och stämja de europeiska nationerna till eftertanke -Chios var ett enkelt byte och anade inget eftersom de alltid haft goda förbindelser med Höga porten och även vägrat att

delta i upproret på grekiska fastlandet och öarna. Chiosborna har alltid varit de mest hyggliga, snälla och tillbakadragna av rayas. De hemliga sällskap som försökte mana grekerna till uppror försökte inte ens inviga öborna i planerna på ett nationellt uppror -För att visa prov på sin underkastelse skickade chiosborna stora summor pengar, många gisslan och alla sina vapen - även de små knivar som användes för att skära bröd togs ifrån dem.

Vid den tiden, Påskdagen 1822, (ankrade en turkiska flottstyrka upp i hamnen). Många människor flydde vettskrämda upp i bergen men övertalades att återvända mot löften om att de skulle beskyddas och genom att en del sändebud som i god tro lät sig luras att hjälpa denna ondskefulla plan. Den turkiske amiralen förde med sig sina bödlar, baši-bozüks från Rumeli samt zeybeker och yörüker från Mindre Asien vilka var de grymmaste och fegaste som fanns att tillgå i imperiet. Lycksökarna kom i stora skaror, lystna på byte och lockade av detta bördiga land, rikt på guldmynt och kvinnor. Den dag då överraskningen hade bestämts, trängdes folkhoppen i båtar, med pistoler och knivar och slakten började.

Stora grupper belägrade byar med 300 invånare. För många var massakern ett stort skådespel, ett enormt bahşiş (dricks, öa). De högg och brände hela dagen lång. På kvällen räknade de ut priset på slaverna, fåren, getterna som alla föstes samman huller om buller i de vanhelgade kyrkorna. Barnen och kvinnorna undkom döden, räddade av sin ungdom och skönhet. I stället väntade våldtäkter eller det skamliga ödet i harem. De fördes bort i långa led och såldes på basarerna i Smyrna, Konstantinopel och Brusa. Den som bjöd motstånd dödades utan pardon. I Mesta grät och kämpade en ung flicka mot en arnavut (alban, öa), galningen slet tag i hennes hår vände ned kragen och högg av hennes vackra huvud med sin sabel. Personen som beskrev denna händelse för mig såg den med egna ögon.“

Antalet greker som mördades på Chios var 50 000.

Armenier och nestorianer i Kurdistan 1850 (1843-46, öa)

1850 mötte turkarna ökat motstånd från armeniska och nestorianska bergsbor i den kurdiska delen av Armenien. De motsatte sig de korrumperade turkiska ämbetsmännens ständiga försök att samla in utsugarskatter, byborna ålades att betala dessa dryga pålagor i tillägg till “skyddspengar” som de tvingades betala kurderna, turkarnas trosfränder. De kokade bland de upprörda byborna. Turkarna uppsökte den kurdiske ledaren Bedir-Han Beg och antydde att ett rikligt byte väntade honom om han utplånade de “uppstudsiga” bergssamhällena med *gawur* (det vill säga de otrogna) och dessutom vinna regeringens anseende som en trogen undersåte.

Den oförskräckte kurdiske ledaren beslutade att göra detta i spetsen för en brokig skara kurdiska “frivilliga” som försågs med turkiska armégevär som regeringen bekostade, godkände, mutade och stödde. Priset blev 12 000 människors liv, och mänskligt lidande som inte kan mätas.

Själva massakrerna var i sig fruktansvärda och kunde inte skonas, men efterspelet kom att bli lika hemskt. Den brittiske arkeologen och diplomaten Sir Austen Henry Layard, som reste genom området i Kurdistan en kort tid efter grymheterna (sir Austen kunde inte heller sägas vara alltför vänligt sinnad gentemot armenierna eftersom han var lojal mot den rådande brittiska politiken att tona ned turkiska övergrepp för att understryka Storbritanniens oro över Rysslands intresse för Turkiet) skrev i sin bok *Nineveh and Its Remains*, s. 24-201:

“(Under massakrerna) gömde sig 1000 män, kvinnor och barn i ett värn på ett berg. Bedir-Xan Beg som inte kunde komma åt dem omringade platsen och väntade tills de blev tvungna att ge sig till följd av hunger och törst. Han erbjöd sig att skona deras liv om de lade ner sina vapen och gav bort sina ägodelar. En ed om dessa villkor svors på koranen. Kurderna tilläts sedan

komma upp på värnet. När fångarna hade avväpnats började kurderna sin urskillningslösa slakt, och när de tröttnade på att använda sina vapen kastades de få kvarvarande fångarna från klipporna ner i floden Zab. Av närmare 1 000 överlevde bara en.“

Sir Layard rapporterade också om en armenisk by som slaktarna besökte (aa, s. 372):

“En grupp turkiska soldater hade nyligen besökt byn och förstört det lilla som hade byggts upp igen efter den kurdiska invasionen - de leende byarna var nu ruinhögar. Enbart i fyra av dem dödades 770 människor - Bedir-Xan Beg förde bort 24 000 får, 300 åsnor och 10 000 boskapsdjur och de olika hövdingarna försåg sig med en andel av de kristnas egendom i proportion till sin styrkeposition...”

Det är därför knappast förvånande att den brittiske akademikern, pastor W. Denton, som var mycket kritisk mot den brittiska politiken gentemot Turkiet särskilt vad beträffar utebliven kritik mot övergrepp dokumenterade av brittiska undersåtar av ovananförda slag, gjorde följande kommentar (*The Christians in Turkey*, s. 40):

“När mord sker ostraffat överallt i det turkiska imperiet, när brott av allehanda slag begås mot de kristna utan påföljd, när de riskerar att när som helst mista sin lilla egendom och ägodelar och när regeringen är ålagd enligt särskilda avtal att skydda sina undersåtar, men ändå inte ingriper, är det inte så underligt att sultanens styre är hatat överallt.”

Avslutningsvis kan det tilläggas att turkiska förföljelser av nestorianer, liksom av armenierna, varken började eller upphörde med massakrerna 1850. Under påföljande år fortsatte den turkiska regeringen att effektivt och intensivt bedriva sina politik att minska antalet nestorianer i Kurdistan och andra delar av imperiet så att det i dag endast finns några tusentals medlemmar av den etnisk-religiösa gruppen i deras hemtrakter.

Massakrer på maroniter och syrianer i Damaskus 1860

Under imperiets dagar ansåg de turkiska sultanerna området Libanon-Syrien vara en krutdurk av uppdämt missnöje, men de visste och brydde sig knappast om att försöka utröna orsaken till missnöjet - nämligen att det turkiska förtrycket gjorde att folket hatade turkarna. Och även om turkarnas enda och simpla metod var att öka förtrycket för att kväsa oroslågorna så ledde den politiken bara till att elden blev en formlig löpeld.

Bland de grupper som de turkiska myndigheterna höll mest noggrann kontroll över var maroniterna i Libanon som vid tillfälle i försiktiga ordalag vänt sig till Höga porten för att slippa de orättvisor de utsattes för av såväl turkar som druser.

År 1860 vände sig sultanens folk till druserna vars religion är i grunden besläktad med islam och lovade druserna stöd i deras gräl med kristna maronitiska grannfolk. När sultanen hade vunnit över de drusiska stamfolken användes de som politiskt redskap - precis som han hade utnyttjat rumelier, zeybeker och yörüker mot grekerna på Chios, och som efterkommande turkiska regeringar skulle använda kurder och tjerkeser mot armenierna - kom ordern om en allmän massaker på maronitiska bybor.

Den 7 april 1860 gick upprörda drusiska stamfolk till anfall mot maroniterna i Libanon och den 7 juli samma år skulle liknande barbariska scener befläcka gatorna i Damaskus, Syrien. 11 000 män, kvinnor och barn slaktades.

En brittisk observatör, överste Churchill, skrev:

“Efter (ovannämnda) massakrer i Libanon och Damaskus under ledning av Tahir Paša i Dayr-el-Qamar, Osman Beg i Hasbiya, Huršid Paša i Libanon och Ahmed Paša i Damaskus hölls en konferens den 3 augusti 1860 i Paris med företrädare för Storbritannien, Österrike, Frankrike, Preussen, Ryssland och Turkiet. Eftersom 11 000 kristna hade dödats påminde de europeiska representanterna sultanen om hans åtaganden enligt Parisfördraget från den 30 mars 1856 ‘att verkliga administrativa åtgärder skulle vidtas för att förbättra villkoren för den kristna befolkningen från alla kristna sekter i det ottomanska imperiet’. Och sedan (i närvaro av representanterna för de olika makterna) skrevs följande skymf ned: Höga portens sändebud noterar uttalandet från representanterna för de makter som ingått detta fördrag och lovar att förmedla det till hovet och framhåller “att Höga porten har vidtagit och fortsätter att vidta åtgärder i enlighet med ovannämnda begäran!”

Överste Churchill gjorde följande avslöjande:

“Nejib Paša, som 1840 installerades som guvernör i Pašalik i Damaskus, sade till en av brittiska konsulns hemliga agenter i staden - vars identitet han inte kände till - att “den turkiska regeringen kan bara behålla sin överhöghet i Syrien genom att meja ner kristna sekter. Vad Nejib Paša anförde som teori, genomförde Huršid Paša i praktiken efter tjugo års väntan.”

Bulgarerna 1876

Bulgarien, som länge led under det turkiska oket, gjorde patriotiskt motstånd mot erövraren 1875 efter förebild i Bosnien och Hercegovina. Turkarna väckte de bulgariska muslimernas fanatism till liv. Bulgarerna som fruktade en stor massaker beslutade att föregripa detta genom en allmän resning. Upproret bröt ut 1876, främst i Filippopolis sandjak. De turkiska myndigheterna släppte loss grupper av irreguljära turkiska förband (bašibozuker) i distriktet. Pomaker eller muslimska bulgarer och tjerkesiska bosättare kallades in. En historiker säger: “En rad grymheter följde vars like knappt förekommit ens på medeltiden.” Massakrerna koncentrerades till Panagjurisjte, Perusjitzam, Bratzigovo och Batak. I Batak dödade pomakerna under Ahmet Ağa, som dekorerades av sultanen för sin bedrift, 5000 män, kvinnor och barn med svärd enligt en brittisk rapport. Sammanlagt 15. 000 människor slaktades i Filippopolis distriktet däribland ett antal medlemmar av den armeniska kolonin. Femtioåttan byar och fem kloster förstördes. Enstaka försvarsuppror som ägde rum på norra Balkan slogs ner “med liknande brutalitet”. Dessa massakrer, som först blev kända genom en brittisk tidningsman och en amerikansk diplomat, fördömdes av den brittiske premiärministern lord Gladstone i en uppmärksammas skrift som väckte Europas vrede.

Den amerikanske generalkonsuln, högvälborne Eugene Schuyler, skrev följande den 10 augusti 1876 till Horace Maynard, Förenta staternas ambassadör i Konstantinopel:

“Med hänvisning till grymheterna och massakrerna som turkarna anstiftat i Bulgarien har jag äran att underrätta Er om att jag har besökt städerna Adrianopel, Filippopolis och Tatar-Bazardjik samt byarna i intilliggande distrikt. De upproriska byarna bjöd litet eller inget motstånd. I många fall lade de ner vapnen vid första begäran. Baši-bozuker anföll, brände och plundrade nästan alla byar liksom de som övergivits av skräckslagna invånare. Invånarna i vissa byar dödades med de mest fruktansvärda metoder och efter det att inte bara kvinnor och flickor förgripits utan även medlemmar av det andra könet. Dessa brott utfördes av reguljära förband likväl som irreguljära. Antalet byar som brändes helt eller delvis är minst 65. Trupperna ägnade särskilt intresse åt kyrkor och skolor, som i vissa fall förstördes med olja och krut.

Det är svårt att uppskatta antalet bulgarer som dödades under de få dagar oroligheterna pågick, men jag är benägen att ange minst 15 000 för de distrikt jag har nämnt. Denna by kapitulerade utan att avlossa ett enda skott efter löfte om beskydd av baši-bozukerna under befäl av Ahmed Ağa, chef för landsbygdspolisen. Trots löftet gav Ahmed Ağa order om att byn skulle förstöras och invånarna dödas utan urskillning när vapnen väl överlämnats. Ungefär 100 flickor sattes åt sidan för att tillfredsställa erövrarens lustar innan de också dödades. Inte ett enda hus står kvar i denna vackra dal. Av de 8000 invånarna har inte ens 2000 överlevt.

Ahmed Ağa som var befäl under massakern har dekorerats och befordrats till rangen *yüz-başı* (kapten). Massakrerna var helt onödiga för att kväsa upproret eftersom det var mycket begränsat, om ens alls. Och byborna kapitulerade vid första order.“

Det bör noteras att dessa fakta som mr Schuyler grävde fram “skakade den brittiska nationen som en jordbävning“ och var nära att fälla premiärminister Disraelis regering.

Övergrepp på armenier 1877

År 1877 skrev C.B. Norman, som bevakade det rysk-turkiska kriget samma år som korrespondent för *London Times*, från sitt kontor i Erzerum den 20 augusti att han hade bevis på massakrer riktade mot armeniska bybor av både reguljära turkiska och irreguljära kurdiska soldater under den då pågående ryska reträtten från området.

Mr Norman skrev att den 28 juni när ryssarna evakuerade Zaydikan att en irreguljär kavalleristyrka under befäl av den turkiske officeren Ismail Paşa

“... i stället för att ta upp jakten på ryssarna fortsatte att i små grupper söka igenom området. De plundrade och brände alla kristna byar på Alaşgirdslätten ... I Jeranos, Üç-Kilise, Qaya Beg, Molla Sulayman, Ahmadköy, Qara-Kilise och Keşişköy förstördes alla armeniska hus och de kvarvarande armenierna dödades. Tio män som sökt skydd i kyrkan i Üç Kilise blev brutalt mördade där. Jag har samtalat med den armeniske prästen ... En del av dessa irreguljära styrkor under Hassaranli från Sofi Ağa (mördade och plundrade invånarna där).

“I närheten av Muş ... har en kurd från Wan plundrat landet i spetsen för en liten beriden styrka. Byarna i Molla, Akjam, Hadogan och Harki har plundrats, stuckits i brand... Jag kan inte skriva mer. Bara uppräknningen av vad dessa består gjort räcker för att kräva att de får ett rättmätigt straff ... Det räcker med att säga att staden Bayazid är nu en ruinhög efter att ha plundrats och mer än 1100 människor dödats.

Badlis är helt övergivet - inte en butik är öppen i basaren... I Wan och dess omgivning har de varit skyldiga till än värre ting. De amerikanska missionärerna har i månader levt i båtar på sjön och fruktat att de snart skulle uppleva sin sista dag.“

Norman fortsatte sedan att bevisa att dessa mordarligor “tjänstgjorde mot ryssarna“ som turkiska soldater och därför stod under turkiskt militärbefäl. Han fortsatte:

“I Avgugli bröt de sig in i kyrkan där kvinnor och barn satts för att få beskydd och förgrep sig på dem alla varefter de lämnades nakna. I Jaim ... drevs byborna upp i bergen. Av de 600 som gav sig av nådde bara 400 slutligen fram till Wan.“

Liknande barbariska dåd skakade ett antal andra byar, sade Norman. Kloster och kyrkor vandaliserades, kvinnor kränktes, män mördades, barn drevs på flykt. I Duşag förgrep sig barbarerna på frun till en armenisk präst, mitt för hans ögon. Lyckligtvis dog kvinnan. Sedan kom denna anklagelseakt:

“De skyldiga till dessa illdåd tilläts gå fria och ottomanska regeringen låter mannen som skyddar och gömmer dessa skurkar behålla sitt befäl. Så länge som Ismail Paša är befälhavare för den turkiska styrkan, så länge kommer kurderna att få föra sitt religionskrig utan bestraffning.”

Den 24 augusti skrev mr Norman följande notis (se hans *Armenia and the Campaign of 1877*):

“Läget för armenierna där Ismail Pašas armé har dragit fram är fruktansvärt miserabelt. Av de 122 byarna på Alaşgirdslätten är alla utom nio helt övergivna ... I Muşdistriktet har flera byar förstörts och många av invånarna dödats.”

Ingen officiell siffra finns om antalet dödade armenier. Professor A.J. Schem (se hans *The Conflict Between Russia and Turkey* s. 441) rapporterar att turkarna dödade 165 kristna familjer enbart i Bayazit. Siffran 6 000 döda armenier under det ryska återtåget är tveklöst i underkant. Massakern på yezidierna nära Mosul 1892

En av de äldsta mest intressanta religiösa grupperna i det turkiska imperiet var yezidierna vars byar påträffas på bergssluttningarna och i dalarna i kurdiska Armenien, många fanns söderut nära staden Mosul i nuvarande norra Irak.

Vi använder medvetet imperfekt om denna grupp eftersom yezidierna, vars märkliga religion omfattade djävulsdyrkan, hemsöktes 1892 av djävulen personifierad - i form av turkarnas blodiga terror. De utrotades praktiskt taget i Mosul.

Här är vad *The Independent* i London rapporterade om (17 januari 1895):

“Sommaren 1892 skickade sultanen en specialofficer som hette Ferid Paša till Mosul för att rätta till vissa felaktigheter i styret, att samla in eftersläpande skatter och omvända yezidierna (till islam). Han hade absolut makt. Stadens borgmästare (vali paša) var underställd honom.

Med utgångspunkt från hans arbete bland yezidierna skulle han, rapporterades det allmänt, garanteras en viss summa för varje enskild person som konverterade. Han sände först in islamska präster bland dem för att omvända dem till den “sanna tron”. När de misslyckades gav han dem det klassiska valet mellan koranen eller svärdet. Men när de fortfarande inte underkastade sig beordrade han sina soldater under befäl av sin son för att döda alla som vägrade att acceptera Muhammed, förutom de som lyckades fly. Deras byar brändes, många dödades i kallt blod, en del torterades, kvinnor och unga flickor våldtogs eller fördes bort till harem, och andra illdåd som är för hemska att återge begicks.

De som flydde tog sig till Sinjarbergen där de tillsammans med sina trosfränder i bergen förskansade sig och lyckades försvara sig till våren 1893 mot de regeringsstyrkor som sattes in mot dem...

Yezidierna som stannade i sina byar på slätten fick muslimska präster över sig som undervisade dem om den islamska tron. De tvingades delta i bönen och blev muslimer till namnet...”

Antalet yezidier som den turkiska regeringen dödade under denna period rör sig enligt en del uppskattningar om så många som 8000. Priset var enormt vad beträffar mänskligt lidande orsakat av omflyttningar och terrorn.

Massakern på armenier i Sason 1893

Minoriteterna i turkiska imperiet blev särskilt upproriska sedan reformerna som förespeglades i Berlinfördraget (1878) inte genomfördes utan faktiskt ledde till mer förtryck och, vid tillfälle, illdåd utförda av den turkiska regeringen.

Behandlingen av armenierna blev särskilt ohållbar. Kurderna, detta folks lejda förtryckare, fick officiellt erkännande av regeringen i Konstantinopel och beviljades nästan fullständig civilrättslig åtalsfrihet genom att ingå i det fruktade frivilliga kavalleriet, *Hamidiye Alaylari*.

Armeniskt missnöje mot de nya turkiska åtgärderna var särskilt påtagligt i Sason, en bergsort nära Muş där invånarna var kända för sitt mod.

I slutet av maj 1893 gav den turkiska regeringen vissa kurdiska hövdingar order om att anfälla byarna i Davrik som omgav Sason med förevändning att de letade efter "uppviglare". Den turkiska regeringen tog på sig ansvaret för alla armenier som kurderna dödade och kurderna utlovades allt byte.

När byborna såg de kurdiska irreguljära styrkorna samlas anade de regeringens planer och förberedde sitt förvar. I striden som följde lyckades byborna stå emot de fientliga styrkorna. Kurderna, som besegrades grundligt, kunde inte övertalas att än en gång gå till anfall under den sommaren.

Regeringen förde sedan in trupper och kanoner och belägrade hela området. Vid ett möte senare med Sasonfolkets ledare fick den turkiske generalguvernören veta att armenierna inte var illojala mot regeringen men motsatte sig helt enkelt att betala skatt till både kurder och turkar. Om regeringen gav dem beskydd mot kurderna skulle de betala sina pålagor till regeringen. Förhandlingarna blev resultatlösa och belägringen fortsatte under vintern.

I början av våren 1894 fick flera kurdiska stammar order om att angripa byarna i Sason medan välbeväpnade turkiska soldater lämnade Muş för stridszonen. Snart förstärktes de kurdiska başı-bozuk-styrkorna som samlades vid Sason av åtta, tio turkiska reguljära regementen (tabur) medan ytterligare 500 kurdiska hamidiye-ryttare anslöt sig till styrkan. Enbart den kurdiska styrkan vid insatsen i Sason beräknas ha överstigit 25 000.

Först fick kurderna utkämpa de mesta av striderna men de var i sin tur tveksamma att gå till verklig offensiv utan direkt understöd från reguljära turkiska förband. Små enheter turkisk-kurdiska styrkor gick in i flera byar under förevändning att de var utsända för att skydda dessa samhällen. Under natten gick soldaterna upp och dödade de sovande byborna, män, kvinnor och barn.

Detta stärkte bara de andra byarnas beslutsamhet att bjuda så hårt motstånd som möjligt. En historiker säger: "Sedan inleddes en blodig kampanj som varade i tjugotre dagar eller ungefär från mitten av augusti till mitten av september."

Ingen skillnad gjordes mellan människor och byar, vare sig de hade varit trogna och betalat sina skatter eller inte. "Ordern var att göra en fullständig utrensning," sade ett vittne.

"En präst och några ledare från en by gick ut för att träffa en officer och hade med sig sina skattekvitton, de förklarade sin lojalitet och bad om nåd, men byn omringades och alla människor dödades med bajonett... I Galogozan bands många unga män till hands och fot... lades på rad, täcktes med buskar och brändes levande. Andra greps och hackades ihjäl urskillningslöst. I en annan by fångades en präst och flera ledare och fick löften om frigivning om de talade om var de andra hade flytt men när de berättat detta, dödades alla utom prästen. En kedja lades om prästens hals och den drogs sedan från motsatta håll tills han kvävdes flera gånger, kvicknade till varpå flera bajonetter sattes upprätt, han lyftes upp i luften och fick falla på dem."

På en annan plats fann turkarna en grotta fylld med flyende kvinnor och barn. Soldaterna fick order att göra vad de ville med dessa oskyldiga människor varefter de skulle dödas.

I en annan by togs femtio "vackra kvinnor" åt sidan och erbjöds islam och harem. De vägrade bestämt båda alternativ. De föstes sedan samman i flera hus och byggnaderna stacks i brand. Röken från det mänskliga bålet smutsade för alltid ner den turkiska himlen. Barn hackades itu som styrkeprov, kvinnor slets upp.

De stridande armenierna retirerade slutligen till Andokeberget (söder om Muš). Kurderna och turkarna angrep dem i omgångar men i femton dagar misslyckades de med att komma åt de skickligt uppbyggda försvarspositionerna. Bergskanoner besköt ständigt bergssidan. Slutligen efter att de belägrade varit utan mat i flera dagar lyckades de turkiska styrkorna nå toppen och tillät knappast någon enda att överleva.

Turkarna riktade sedan sin uppmärksamhet mot de armeniska spillrorna som flytt till Davrik-distriktet, cirka 3000-4000 män, kvinnor, barn. Den 1 september 1894 omringades armenierna av en överlägsen barbarisk styrka och slaktades med bajonetter och svärd "tills en formlig blodig flod rann från högarna med döda."

Så slutade en fruktansvärd blodspillan som krävde 12 000 människors liv. Den tyske forskaren Johannes Lepsius (se hans *Armenia and Europe* s. 1) rapporterar att 27 kristna byar förstördes under denna period.

När de fruktansvärda scenerna rapporterades i Europa började Storbritannien, Frankrike och Ryssland förhandla med den turkiska regeringen om att genomföra "kraftigt försenade reformer" i Turkiet vad beträffar armenierna och andra minoriteter i imperiet.

Den brittiske vicekonsuln Shipley som företrädde sin regering vid en utredning som hölls i Muš den 24 januari till 21 juli 1895 bekräftade uppgifterna om de fruktansvärda illdåden i Sason. Han skrev:

"... enligt bevisningen som lades fram för oss... dödades armenierna utan hänsyn till ålder eller kön... det är ingen överdrift att säga att armenierna jagades som vilda djur och dödades varhelst de påträffades. Och att slakten inte blev större kan, anser jag, bara tillskrivas det faktum att bergen i området är så vidsträckta... Jag är benägen att framhålla att det inte var så mycket fråga om att slå ner ett påstått uppror som att de turkiska myndigheterna var ute efter att helt enkelt förrinta distrikten Galogozan och Takor." (Se brittiska utrikesdepartementets rapport *British Blue Book, Turkey, No.1 Part 1, s. 206*)

Turkiska massakrer på armenier 1895-96

Efter påtryckningar från Europa tillsatte den turkiska regeringen i slutet av 1894 en kommission som skulle undersöka massakern på armenierna i Sason tidigare samma år.

Delegater från de engelska, ryska och franska konsulaten i Muš utsågs att närvara vid kommissionens förhör. De gjorde den fullständigt berättigade begäran att kommissionsmedlemmarna omgående borde höra vittnesmål om massakrerna hellre än att ägna sig åt andra detaljer.

De turkiska företrädarna chockade européerna genom att säga att deras instruktioner var att bara ställa frågor om "armeniska brottsligors brott" och att "det inte varit någon massaker på armenier".

Undersökningskommissionen samlades mellan den 24 januari och 21 juli i Muš, mellan tio och arton mil från platsen där massakern ägde rum och höll 103 sammanträden. Turkarna vägrade bestämt att lyssna på vittnesmål från någon kristen och hörde bara turkiska vittnen som fick vittna efter direktiv.

Upprörda över förhandlingarna besökte de europeiska representanterna Sason där massakrerna ägt rum och konstaterade inte bara att en fruktansvärd massaker ägt rum utan att den fredliga armeniska befolkningen var oskyldig till anklagelserna om politiska provokationer.

De deltagande regeringarna satte press på sultanen som tvingades att genomföra de reformer som utlovats sjutton år tidigare. Hösten 1895 gick Sultan Abdulhamid med på en reformplan för de sex armeniska provinserna Erzerum, Badlis, Wan, Mamuret-ul-Aziz (Harput), Diyarbakir och Siwas.

Den 30 september 1895 överlämnade armenierna i Konstantinopel en skrivelse till storvesiren där de armeniska klagomålen fanns dokumenterade. Detta ägde rum mot bakgrund av de europeiska makternas begäran om reformer i Turkiet, särskilt att Berlinfördraget skulle uppfyllas. Samtidigt gick 2000 armenier genom staden till Höga porten.

Turkiska gendarmer hade order att hindra att skrivelsen överlämnades och ett stort antal turkar och softas, fanatiska religiösa turkar, beväpnade med käppar fick order om att genomföra en motdemonstration.

När de båda sidorna drabbade samman på gatorna förekom skottlossning. Armenierna skingrades. Några dödades och andra knivhöggs på polisstationerna. Femhundra armenier greps och bland den stora armeniska befolkningen i Konstantinopel uppstod panik, många sökte skydd i armeniska kyrkor.

Det blev startskottet för stora massakrer i alla sex provinser som, såsom Johannes Lepsius uttryckte det (se hans *Armenia and Europe*, s. 4), "reformerna skulle ha gjort lyckliga".

Innan den fruktansvärda orgien var över hade 300 000 armenier mist livet enligt siffror sammanställda av de sex västambassadörerna i Konstantinopel.

Trebizonprovinsen

Turkarna angrep det kristna kvarteret i staden Trebizon den 4 och 5 oktober. Uppemot 600 armenier dödades i massakern. Tjugo muslimer dödades också. Massakern började klockan tolv och slutade klockan tre. En trumpetstöt blev signalen för den muslimska pöbeln att gå till anfall.

Bazaren och de armeniska kvarteren plundrades. Värdet på förlorad egendom beräknades till cirka 200 000 pund (cirka en miljon dollar).

Europeiska konsulat i området slog fast att "armenierna inte hade gjort några som helst provokationer" men att det fanns klara, tydliga bevis för officiell inblandning.

I landsbygdsdistrikten kring Trebizon fortsatte massakrerna från den 25 oktober till 15 december då 34 byar förstördes och cirka 2100 armenier dödades i en tidig mordvåg.

Erzerumprovinsen

Turkiska folkhopar understödda av turkiska officerare och soldater, uppenbarligen med regeringens goda minne, gick till anfall mot armenierna i staden Erzerum den 30 oktober. 1500 butiker och ett antal hus plundrades och 1200 kristna och tolv turkar dödades i början av massakern.

Slakten och plundringen fortsatte under natten. I Terjandistriktet plundrades och förstördes fyrtio byar och många armenier dödades. I Pasendistriktet jämnades fjorton byar med marken

och invånarna dödades, i Ovadistriktet brändes och plundrades tjugotre byar och i Kiğidistriktet plundrades nio byar vars invånare dödades. Enbart den 21 oktober utrotades 700 armenier i Erzinjan, 400 skadades medan endast sju turkar dog.

Mer än 1000 människor dödades den 27 oktober i staden Bayburt (Papert) och dess närmaste förorter. 165 armeniska byar förstördes helt. Enligt trovärdiga vittnen överlevde bara tjugio män förintelsen i Bayburt. Hundra armenier dödades i Nazarhan, 400 i Ksanta, 500 i Bayburt medan turkarna undgick förluster.

Massakrerna präglades av illdåd. I Bayburt brändes fjorton kvinnor med sina spädbarn, 100 andra kvinnor blev lemlästade och femtio unga kvinnor valde att hellre ta sina liv än att bli våldtagna.

Endast några få byar undgick massakrerna genom att betala lösen. Förutom dessa undantag plundrades och förstördes alla armeniska byar i distriktet. Johannes Lepsius skriver: "Soldaterna deltog i både massakrerna och plundringen och tvingade de överlevande att bli muslimer."

Wanprovinsen

534 byar i de tjugofem distrikten i denna stora armeniska provins förstördes nästan helt. Enligt tillgänglig information var massakrerna på invånarna i Wanprovinsen mindre våldsamma än på andra håll, vilket tillskrevs att de ansvariga mestadels inte var turkar utan främst kurder som "tvärtemot myndigheternas önskan begränsade sig till att plundra... medan de senare (turkarna) var mer inriktade på att mörda."

I staden Wan dödades mer än 1000 armenier mellan den 14 och 22 juni. I landsbygdsdistrikten beräknas antalet döda till 20 000. I staden Wan dog 13 000 av svält som följd av misären. I byarna var siffran fruktansvärda 70 000.

I Wanprovinsen och två distrikt i Badlis (se nedan) plundrades 236 kyrkor och 53 kloster, som också förstördes nästan helt. Johannes Lepsius rapporterar att "245 byar tvångsomvändes till islam och 116 kyrkor omvandlades till moskéer."

Badlisprovinsen

Enligt rapporten lämnade till Höga porten (*The Report of the Ambassadors on the Armenian Massacres*) deltog turkarna i staden Badlis först på ett "möte" i moskén. Sedan strömmade de ut från platsen och angrep lokala armenier. Även här var det ljudet av ett horn som samlade till de trogna till slakten. Niohundra armenier i staden dödades och turkarna rapporterade bara 39 döda muslimer.

Otaliga byar i distrikten kring Sason, Dawrik, Muş, Sa'irt, Yerum, Şirwan, Guzel Dere, Segjerd, Genj och Jabağ som befolkades inte enbart av armenier utan även av syrianer, kaldéer och jakobiter plundrades av fanatiska beväpnade muslimska ligor. Invånarna utplånades på order av den turkiska regeringen.

Mamuret-ul-'Azizprovinsen (Harput)

Utan provokation eller anledning gick turkarna den 10 och 11 november 1895 till anfall mot de armeniska kvarteren i Harput. De oskyldiga invånarna utplånades. Ambassadörernas rapport (Ambassadors Report) bevisar att turkiska tjänstemän, officerare och soldater deltog i plundringen och hjälpte till med slakten med gevär och även kanoner. Kurderna vittnade

senare om att myndigheterna samarbetat med dem. Mer än sextio byar förstördes runt om i provinsen. Johannes Lepsius säger: "Antalet liv som gick till spillo går inte att ange eftersom den kristna befolkningen i den regionen är mycket stor."

Kurderna, som agerade på order av myndigheterna, angrep en karavan om 200 armenier och dödade 193 av dem. Den turkiska militäreskorten deltog i både dödandet och plundringen. Inte en enda kristen kyrka eller skola lämnades oskadd i de sextio byarna kring Harput. Alla utom en kristen präst dödades. Invånarna i Arabkir levde i skräck under de tio dagar dödandet och slakten pågick. Omkring 3700 hus och 500 butiker plundrades och det är känt att minst 4000 armenier dödades. Sextio muslimer dog. Efter händelsen höll turkarna en rumphuggen "utredning". Alla överlevande män kastades i fängelse.

Staden Eğin skonades efter att ha betalat en lösen på 1500 pund. Vid en senare massaker kom "denna gest att stå dem mycket dyrt".

Den 4 november angrep beväpnade turkiska och kurdiska gäng armenier och andra kristna i staden Malatya. Ambassadörerna skrev:

"Guvernören tillät massakern och plundringen att fortgå i 24 timmar... massakrerna bland gregorianska (egentligen apostoliska) armenier tilläts pågå i sex dagar utan att någon tjänsteman ingrep tills 5000 däribland många kvinnor och barn hade dödats och deras hem (cirka 1000) bränts ner till grunden."

Alla byarna i provinsen förstördes och invånarna dödades på fläcken. Senare uppskattningar gjorde gällande att 100 000 människor dog mestadels av svält orsakad av massakern medan en tidigare uppgift angav siffran på kända döda till cirka 16 000. De som överlevde dessa övergrepp var utfattiga och dog mestadels.

Diyarbakirprovinsen

Om massakrerna i Diyarbakirprovinsen säger ambassadörsrapporten:

"Kurderna från landsbygden kom till staden på morgonen den 1 november (1895) och slöt upp med muslimerna. Tillsammans plundrade de basaren, stack den i brand och började sedan döda kristna från alla samfund. Soldaterna, zaptiyirna (polisen) och kurderna deltog alla i att skjuta kristna. Slakten varade i tre dagar. Innan den ägde rum hade valin (generalguvernören) lovat den franske konsuln att upprätthålla ordningen."

Den franske konsuln bevisade senare att den turkiska anklagelsen om armeniska provokationer var helt falsk. Turkarna hade förberett massakrerna noga. Även den franska konsulatsbyggnaden angreps.

"För att upprätthålla ordningen" lät valin avvärja armenierna men tillät muslimerna att behålla sina vapen. Under den första anfällsvågen i Diyarbakir dödades 2000 armenier, 1701 hus plundrades och 2448 butiker brändes. De materiella förlusterna beräknades till två miljoner brittiska pund (eller cirka tio miljoner dollar).

Kringliggande byar förstördes av kurderna under turkiskt befäl. 30 000 armenier lämnades att svälta och dö. I Sandjak plundrades och brändes 119 byar. Bara i distriktet Siwarak sopades 176 byar bort från jordens yta. Trehundra flyktingar dödades i klostret i Mağapayetzotz. 105 kyrkor plundrades och omvandlades till moskéer i Miyafarqin/Silwans distrikt. Den stora armenisk-katolska byn Tel-Arman plundrades helt. Kolera bröt ut bland de överlevande efter illdåden i Mardindistriktet.

Siwasprovinsen

Beväpnade kurdiska och turkiska ligor började i november 1895 att härja i Siwasprovinsen (Sebastia) och brände allt.

Massakern i staden Siwas inleddes vid middagstid den 12 november och pågick i tre timmar. Den fortsatte sedan den 14. Butiker plundrades. Mer än 2000 dödades i det första våldsutbrottet. På kvällen efter massakern ropade böneutroparna (muezzins) från minareterna och bad Allah välsigna slakten. "Alla armeniska byar i ett område på en mils omkrets från staden ödelades."

Den 12 november belägrades Gürün av 2000 kurder som var förklädda till reservister. Den intogs efter fyra dagar och förvandlades till aska. Antalet offer översteg snart 2000. Lik låg på gatorna i dagar, vackra kvinnor rövades bort och "våldtäkt förekommer vid alla massakrer". Mer än 5000 människor i Gürün svalt ihjäl.

Från den 27 till 29 oktober var Şabin Qarahisars östra del skådeplats för våldsamma illdåd. Den 1 november mördades 2000 människor, främst kvinnor och barn, som sökt skydd i en kyrka. Antalet döda utanför staden uppgick till mer än 3000. Trettio byar plundrades och uppemot 50 procent av invånarna mördades. Amasya förlorade 1000 i den första våldsvågen, Marzifon 500, Wazir Köprü 200 och Zile 200. Butiker och hus plundrades, kyrkor vanhelgades och beslagtogs. Alla landsbygdsdistrikt ödelades likaledes. 180 000 människor lämnades utfattiga i provinsen. De flesta dog av de provningar de drabbades av.

Förutom de sex armeniska byarna ägde massakrer också rum i Aleppo, Adana och Ankara.

Aleppoprovinsen

Fullskaliga massakrer drabbade den armeniska befolkningen i städerna 'Ayntab, Urfa (Edessa), Birajik, Maraş och andra platser. Urfa drabbades särskilt hårt, där dog 10 000. Zaytun var den enda staden i distriktet som undgick massakrerna som följd av tappert motstånd. Mer än 20 000 armenier tog sin tillflykt till denna bergsstad, som belägrades av "ett enormt antal turkiska soldater" men föll aldrig. Zaytun fick amnesti genom de europeiska konsulatens ingripande, men 6000 armenier föll offer för svält och svärd för att inte tala om de hundratals som dog i bergen. En armenisk kolonn omringades av turkiska soldater på vägen mellan Zaytun och Maraş. Antalet mördade: 3720 barn, kvinnor och män.

Ambassadörernas rapport slår fast att "inga kristna var kvar i Birajik". I provinsen blev 47 000 armenier hemlösa. De flesta dog av svält och fortsatt förföljelse.

Ankaraprovinsen

En fruktansvärd massaker inträffade i Ankaraprovinsen den 30 november. 200 armeniska butiker plundrades i stadens basar. Kvinnornas badhus angreps. Massakrer ägde rum i Yozgat, Çorum och Haji-Köy. I Yozgat "dog alla armeniska invånare". Byn Ekrek och den i Mundjursum utplånades. Myndigheterna hjälpte de anfallande tjerkeserna och turkarna.

Den turkiske sultanens svar på "majreformerna" som stormakterna krävt var att döda minst 300 000 armenier. Denna blodspillan dränkte nästan helt reformerna som stormakterna begärde.

Förbittrade över stormakternas räddhågsenhet och upprörda över de ostraffade morden på deras landsmän ockuperade en grupp armeniska patrioter Ottomanska banken i fjorton timmar den 26 augusti 1896, som en protest till stöd för ett europeiskt ingripande. Patrioterna

evakuerades från staden efter stormakternas påstötningar, men de dödas lik i inre Turkiet utgjorde fruktansvärda bevis för turkarnas mordiska politik...

Massakrerna på Kreta 1896-1897

År 1840 hamnade den grekiska ön Kreta åter under turkiskt styre. Upprepade protester mot det hemska turkiska styret svepte över ön under 1800-talet.

Under 1866-1868 blev kretensarna särskilt bittra i sitt motstånd mot den turkiska närvaron på ön och sommaren 1867 inledde turkarna en systematisk massaker.

De brittiska, ryska, franska och italienska konsulerna i Chania på Kreta skickade den 21 juli 1867 identiska telegram till flera regeringar, som löd:

“Massakrer på kvinnor och barn har brutit ut i inre delen av ön ... Mänskligheten borde omgående kräva att våldsamheterna upphör omedelbart eller att kvinnor och barn förs till Grekland.”

Därmed kom fyra franska, tre ryska, två italienska, tre österrikiska och ett preussiskt fartyg till Chania på ett räddningsuppdrag.

En uppskattning säger att antalet kretensare som dödades var mellan 3000 och 5000.

År 1889 tog kretensarna åter till vapen när utlovade reformer från 1878 stannade av. Protesten kvästes och ön hamnade under turkiskt militärstyre.

En ny revolt bröt ut 1896. Sultanen gick med på att kalla in nationalförsamlingen, men kristna upprorsmän vägrade att lägga ner vapnen eftersom de räknade med att Grekland skulle ingripa. I februari 1897 landsteg en grekisk styrka på Kreta och anföll turkiska förläggningar. Men Grekland, som räknat med europeiskt stöd, fann sig stå ensamt. Österrike, England, Frankrike, Tyskland, Italien och Ryssland förklarade att Kreta borde få fullständig autonomi men uteslöt att det skulle införlivas med Grekland. Krav restes att de grekiska trupperna skulle dras tillbaka till fastlandet och en fredlig blockad av ön inleddes. Grekland vägrade och krig bröt ut mellan Grekland och Turkiet. Från 1897 till slutet av 1898 var Kreta skådeplats för ständiga våldsamheter. Slutligen drogs de ottomanska styrkorna tillbaka från Kreta och i december 1898 utnämndes prins Georg av Grekland (Georgios I) till Kretas guvernör. Under perioden som en brittisk statsman betecknade som “händelserna på Kreta” mördade turkarna 55 000 kristna, merparten greker, i kallt blod.

Armenierna i Adana och dess omgivningar 1909

I Resna utropade den 23 juli 1908 ungturkarnas ledare ett uppror mot sultanen. Samma dag utropade Kommittén för enhet och framsteg under ledning av Enver Paša, som senare skulle bli en av huvudmännen bakom massakrerna på armenierna 1915, den turkiska författningen i Tesaloniki. Den 24 gav sultanen med sig, och utfärdade ett dekret *irade* som återupprättade författningen från 1876 och som gav order om val till en deputeradekammare.

Det turkiska imperiets “rivaliserande nationer” - armenier, greker, albaner, serber, bulgarer och judar - samarbetade i god anda under den nya unionen “ittihad” för att utveckla gemensamma konstitutionella mål och genomdriva utlovade reformer. Den 6 augusti utsågs Kamil Paša till Turkiets storvesir och en ny regering bildades med en grek, en armenier (Noradungyan) och Shejk ul-Islam.

Nationerna blev snart besvikna på den nya regimen, "reformernas och brödraskapets regim". Makedoniernas patriotiska möten slogs ner med våld och 1909-1910 avväpnades hela befolkningen i området. Oroligheter bröt ut i Albanien på grund av muslimernas ovillighet att betala skatt eller hålla fred med sina grannar, de makedonska serberna.

I Mindre Asien började kurdiska ligor än en gång att angripa värlösa armeniska byar. Armenierna, vars ledare 1907 hade fått löften från ungturkarnas ledare om att reformerna skulle genomföras och att det armeniska folket skulle skyddas från angrepp, tvingades vidta försvarsåtgärder mot kurderna. Med skräck såg de hur motvilliga de turkiska ämbetsmännen var att vidta skyddsåtgärder mot deras förtryckare. Än en gång blev det uppenbart att turkarna stod bakom allt. Stämningen förändrades, särskilt i de armeniska städerna och orterna i Kilikien.

Den 16 april 1909 bröt helvetet loss i staden Adana och detta hemska spreds senare till intilliggande distrikt. Innan denna våldssorgie upphört skulle 30 000 armenier ha dödats i våldsdåd som amerikanska missionärer, franska konsultanställda och religiösa ämbetsmän och andra européer skildrat.

I tre dagar drog irreguljära kurdiska och turkiska styrkor utan motstånd genom de armeniska kvarteren i Adana. De trängde in i hus, kvinnor våldtogs, barn fördes bort eller dödades i armarna på sina mödrar, kroppar kastades ut på gatorna och hela kvarteret förvandlades som en armenisk-katolsk observatör uttryckte det "till en rykande hög". I ett brev som skrevs den 3 maj 1909 säger samma källa att uppskattningsvis 30 000 till 40 000 armenier dödades i Adana och dess omgivningarna enligt vad han hört.

Samma ögonvittneskälla, biskop Terziyan, rapporterar i ett brev från sin abbot i Akbes, Syrien (se hans rapport om Adanamassakern i *Les Missions Catholiques* december 1909, nr. 41) att terrorn spreds på gatorna i Akbes före den 16 april. Muslimska fanatiker hade redan börjat bränna ett antal armeniska byggnader. Påföljande dag "förstördes alla delar av Akbes, kvinnorna våldtogs och männen dödades..." Senare underättelser rapporterade att svält rådde på ortens gator, folk dog överallt. Kurderna hade den 27 april avslutat den grymma uppgiften att plundra husen och mörda folket i byarna nära Akbes.

Liknande scener utspelades i staden Adana. Typiskt nog föregicks blodbadet av uppmaningar till den armeniska befolkningen att återgå till normala aktiviteter eftersom "det inte fanns anledning till fruktan" sade en "specialkommitté" som bestod av turkiska officerare och ledare i staden. Snart var emellertid staden en "enda brinnande låga". Mord, illdåd av alla slag, plundring och vanhelgelse av kyrkor och institutioner som tillhörde apostoliska armenier, katolska och protestantiska missionärer vidtog. En präst beräknade den 28 april antalet döda i området till 50 000.

Oroligheterna spred sig samma dag till staden Tarsus. Turkarnas brutala mord på en gammal armenisk man hade lett till att spänningarna skärpts. Utländska observatörer ansåg emellertid att den verkliga orsaken till oroligheterna var den återupplivade gammalturkiska rörelsen i staden som ville göra sig gällande igen.

Den amerikanska missionären Helen Davenport Gibbons (se hennes *The Red Rugs of Tarsus*) beskrev hur illdåden drog in i Tarsus, bokstavligen genom järnvägsstationen:

"Under morgonen (den 16 april) hörde vi att armenier hade dödats på Tarsus centralstation och att stationsmästaren och andra anställda hade flytt. Sedan hördes signalen från Adanatåget. Det förde med sig en vild grupp başı-bozukur (det vill säga irreguljära turkiska styrkor). I fråga om samlat hat är en başı-bozukur att likna vid en smittkoppsbacill. Jag såg tåget

spy ut sin smutsiga last. Männen bar inga uniformer. De var klädda i smutsiga vita pantalongliknande byxor med mattbitar fästa vid benen med rep som gick kors och tvärs i stället för skor... Jag såg dem samlas ihop till en lurfärgad, solfjäderformad massa vid den smutsiga porten till konak (rådhuset) där myndigheterna inte snabbt nog kunde dela ut vapen och ammunition samt andra djävulska redskap till var och en. Sedan bröt helvetet loss. Stadsborna (turkarna) anslöt sig till folkhopen. Utmed vägen som passerar platsen mellan oss och järnvägen kom de i grupper om femtio, de småsprang och viftade med sina vapen och utgöt låga vrål som stegrades till ett vansinnigt skrik. De satte av mot det armeniska kvarteret, de sista husen låg bara 130 meter från oss.

Skottlossning började och fortsatte hela dagen. Utöver ljudet av skottlossning hörde vi de döende skrika... Det är den vanliga ordningen: Döda, plundra, bränna... Elden har gjort himlen röd. Halva horisonten brinner, hela det armeniska kvarteret brinner...”

En annan utländsk missionär, en kapucinsk präst, konstaterade den 4 maj att “inte ett enda hus var oskadat i det armeniska kvarteret. Den armenisk-katolska kyrkan var utbränd. Den stora armeniska kyrkan med sin kupol, som hamnade mitt i elden, är också utbränd.” Han rapporterar om massakrer, flyktingar som flyr staden, plundring, våldtäkter, bortrövande och beräknar att 600 mördades i byarna i Tarsus. Läget, sade han, har förvärrats sedan ett antal flyktingar på väg från staden Adana kommit. Missionärernas hjälpinsatser för de drabbade armenierna går långsamt och är svårt.

Antiokia drabbades av sin dödsängel den 18 april då “dödens oljud och buller började mullra” enligt en kapucinsk observatör i denna stad med 25000 muslimer, 6000 greker och 900 armenier.

Massakerna inleddes kring stadens stora muslimska moské och spreds sedan mot det armeniska kvarteret som snart stod i lågor. Mördandet, plundringen och mordbränderna pågick hela natten. Enligt samma källa:

“Nästa dag framstod staden i en synnerligen ovanlig dager. Inte en enda kristen på gatorna, endast turkar rustade till tänderna. Alla skyndade sig mot den armeniska delen där massakern och plundringen ägde rum... När larmet kom om att illdåd var att vänta i staden gick kaimakamen och agorna till de armeniska kvarteren och försäkrade invånarna att de hade inget att frukta. Slakten inleddes redan när sändebuden höll på att överlämna sina svekfulla löften... De dödade männen, husen plundrades och de turkiska kvinnorna kom för att lätta på männens bördor på bytet som tagits och manade på sina “krigare” med ropen ”hou, hou!”

Den franske prästen rapporterade att en tredjedel av stadens armenier, det vill säga 300 av de 900 invånarna, dog samt att flyktingproblemet var akut och att sjukdom och död var utbredd.

Massakrerna berörde även Mersina där merparten av invånarna räddades efter ankomsten av det brittiska örlogsfartyget Swiftsure.

Alla observatörer var eniga om att kyrkorna, gudstjänstlokaler, och hela armeniska kvarter i de berörda områdena jämnades med marken i några av de mest våldsamma händelser mänskligheten beskådat.

Den assyriska nationens förintelse

Assyrierna var en av de mest stolta mindre nationerna i det turkiska imperiet. De utgjorde spillran av den mäktiga och anrika nationen som en gång dominerade den då kända världen.

Efter bakslagen som försvagade deras statsmakt drog sig många assyrier från sitt ursprungliga hemland i närheten av Tigris och Eufrat i Mesopotamien till fästen i Armenien eller alluvialmarkerna kring Urmisjön i dagens Iran.

Assyriska bybor lärde sig att leva i fred och harmoni med sina armeniska grannar och delade det turkiska styrets många växlingar med dem. I det egentliga Armenien kom med tiden många assyrier att assimileras med armenierna, de accepterade den armeniska kyrkan och gifte sig med armenier. Det fanns emellertid betydande assyriska samhällen som flyttat dit som behöll sin etniska identitet, bevarade sina assyriska traditioner och bekände sig till sin egen särskilda form av kristendom.

Enligt Jozef Na'im, en assyrisk forskare som var född och uppvuxen i Urfa (Edessa), utplånade turkarna hälften av assyrierna som levde i det turkiska imperiet mellan 1915-1920.

Av de 500 000 assyrier som levde i Turkiet dog 250 000 varav 100 000 bekände sig till den nestorianska kristna tron.

100 000 av de 150 000 assyriska katolikerna dödades tillsammans med sina biskopar och präster medan de kvarvarande 50 000 gick i exil, många återvände till Mesopotamien där de knappast fick någon fristad som vi ska se.

Slaktknivarna minskade också antalet anhängare till den jakobitiska sekten bland assyrierna. Av de 250 000 medlemmarna av detta folk förintades 80 000 i Mardin av turkisk-kurdiska mördarband. Tolv jakobitiska biskopar och praktiskt taget varenda präst mördades, assyriska kyrkor beslagtogs, byar jämnades med marken med oerhörda egendomsförluster som följd. I Medyad-distriktet och området mot floden Tigris förstördes femtio assyriska byar.

I Sa'irt-distriktet dödade turkarna 24 000 andra assyrier. I Shuki och Tigranakert (Diyarbakir) genomfördes "upprepningsmassakrer" på order av den beryktade turkiske lönnmördaren doktor Reşid. De utplånade andra assyrier men i Julamerg samlades ett stort antal assyrier under ledning av krigarprästen, patriarken Mar Şamcun XXI Benyamin och försvarade sig tappert mot 60. 000 turkiska reguljära och irreguljära soldater.

Under första världskriget inleddes massakern på assyrier i augusti 1914 när Jawdet Halil Bey gick till anfall och dödade 12 000 av de som var bosatta i Urmi- och Salamas-distrikten. Från 1915-1918 uppgick de assyriska förlusterna till 140 000 varav 20 000 föll offer för epidemier efter massakrerna. Massakrerna i Urmi ägde rum under den ryska arméretätten från området och turkarnas ankomst. Den brittiske experten lord Bryce rapporterar att även om många av illdåden utfördes av kurderna så agerade de på direkt order från den turkiska militärledningen. Många armenier dog tillsammans med sina assyriska trosfränder.

Under de politiska förhandlingarna som gav britterna kontroll över de rika oljefälten i Mosul dödades 15 000 assyrier norr om staden i en operation som blev särskilt blodig då den utropades som "jihad," heligt krig. Detta enligt en rapport 1924 till Nationernas Förbund författad av den europeiske observatören general Leidner.

Det bör noteras här att assyrierna inte slapp undan de fruktansvärda följderna av de turkiska massakrerna 1895. 55 000 medlemmar av detta folk blev martyrer tillsammans med 300 000 armeniska trosfränder för att sultanens vrede mot reformerna Europa begärde skulle dämpas. Antalet kända assyrier av alla trosriktningar som turkarna dödat sedan 1895 (?) 424 000.

Massakrer och deportering av kurder

De kurdiska bergsfolken, som vissa experter kopplar samman med Herodotos kartoi och Xenofons kardousher samt andra tidiga historikers meder, är en nation med många komplicerade egenskaper, både modig och barmhärtig men alltid på jakt efter byte.

Denna ödesdigra girighet har turkarna använt för sina egna intressen. Ofta har kurderna lovats stora belöningar om de angrep och dödade armenierna, och tog deras egendom. Kurderna blev ett viktigt redskap för att utföra den turkiska statens politik att åderlåta den armeniska nationen till döds. Ändå var och är kurderna en minoritet i Turkiet och är därför fortfarande en tänkbar måltavla för turkarnas intresse att Turkiet ska bli rent turkiskt.

Turkarna har därför nu och då dödat stora mängder kurder, varav många som hade anlitats för att döda ett stort antal armenier. När kurderna exempelvis i februari 1925 gav uttryck för sin önskan att inrätta en fri kurdisk stat och gjorde uppror mot den turkiska överhögheten i området väster om Wan mot berget Ararat beräknas turkiska soldater ha jagat och dödat 30 000, medan andra förvisades i det inre av landet eller till Tarakien.

Forskare har beräknat att genom åren har 500 000 kurder dödats i Turkiet till följd av massakrer eller förvisningar. Bristen på tillförlitliga siffror i detta hänseende hindrar oss emellertid från att ta med siffran i vår beräkning av det totala antalet människor som fallit offer för turkarna under de hundra år som denna studie omfattar.

Den stora massakern 1915 och senare illdåd

Femtioårsminnet av den stora turkiska massakern 1915 som krävde 1,5 miljoner armeniers liv innebär att ett antal omfattande verk är under utgivning liksom om andra senare illdåd i Turkiet. På detta begränsade utrymme kommer därför inga försök att göras att försöka teckna en fullständig bild över denna fruktansvärda blodspillan eller dess sviter.

Här är en uppräknings av de största exemplen på turkiska massmord från 1915 till den fruktansvärda händelsen i Smyrna 1923:

1) Turkarna i unionen, (ittihad), satte 1915 i verket ett systematiskt planerat folkmord som var uttänkt i regeringskontoren i Istanbul. 1,5 miljoner armenier dödades och förvisades från alla delar av det turkiska imperiet. Denna siffra, som vissa experter anser vara ännu högre, omfattar 30 000 armenier som dödades 1918 i Baku, Azerbajdzjan under försvaret av den staden. Eftersom antalet armenier i de berörda områdena beräknades till mer än två miljoner så kostade massakrerna livet på nästan tre fjärdedelar av alla armenier som bodde i Turkiet och hälften av alla armenier som då levde. I anslutning till detta fruktansvärda offer av mänskligt liv märktes en oerhörd förstörelse av armenisk egendom som i dag beräknas till 35 miljarder dollar, turkarnas fortsatta ockupation av det historiska Armenien samt fördrivningen av den armeniska nationen - det som återstod av den - i alla fyra väderstreck.

Under den kemalistiska (nationalistiska) turkiska regeringens framväxt 1920-1921, där den nuvarande regeringen i Turkiet med stolthet säger sig ha sina rötter, avrättade kemaliststyrkorna 50 000 armenier i inre Turkiet, människor som på något sätt hade överlevt förintelsen 1915.

Den turkiska armén avrättade 1920 summariskt 30 000 armenier som bodde i områdena Kars och Alexandropol som en direkt följd av det turkisk-sovjetiska samarbetet, vilket är en historia i sig.

Som ett led i att skapa ett Turkiet enbart för turkar riktade 1922 kemalisterna sina blickar mot de grekiska byarna i Mindre Asien, och utnyttjade som förevändning den grekiska invasionen av västra delen av Mindre Asien. 50 000 greker dog i denna våldsamma kampanj av vedergällning och försök att bilda en stat.

Efter de grekiska arméernas förlust 1922 och den besegrade styrkans reträtt från Smyrna gick turkarna ännu en gång in i staden och dödade 50 000 greker och armenier. De fruktansvärda scenerna bevitnades och dokumenterades av många europeiska observatörer däribland sjustridskrafterna från många stormakter som var "hjälplösa" när det gällde att bistå offren.

Slutsatser

Det vore lönlöst att försöka uppskatta antalet människor som turkarnas armé dödat under dess blodiga historia sedan de trängde in i Mindre Asien på 1000-talet efter Kristus, och som förintade folk och nationer under sina erövringar. Det sade en gång den framstående brittiske juristen, viscount James Bryce. Senare vällde de in i Europa där nationerna sent omsider samlade ihop sig och vidtog de åtgärder som krävdes för att hindra turkarna att förvandla kontinenten till en begravningsplats så som de gjort i andra länder de hade hemsökt.

Turkarnas historia är faktiskt närmast ett oavbrutet dödande. En historisk genomgång ger gott om exempel att perioderna på kända massakrer utförda av turkarna, det vill säga sådana massmord som vi återgivit i detta arbete och som på sin tid chockat mänskligheten, har blandats med fortsatta illdåd som till följd av sin jämförelsevis ringa omfattning har undgått mänsklighetens uppmärksamhet och samvete.

Som ett enskilt fall har forskarna vittnat att massakrerna på nestorianer och maroniterna 1860 (se texten) utgjorde bara den grymma avslutningen på en rad noyade, en serie mindre illdåd som slutade med massmord.

Ingen vet och kommer kanske aldrig att veta hur fruktansvärd det turkiska folkmordets historia är. Inga minoritetsfolk, trosriktningar eller samfund i Turkiet - armenier, assyrier, araber, greker, judar, syrianer, kurder, yezidier, lazer, katoliker, protestanter, judar; apostoliska jakobiter, nestorianer - eller för den delen ingen muslimsk grupp som inte var etniskt turkiskt eller hörde till sunniriktningen inom islam har genom århundranden undgått det turkiska svärdet. Decimeringen av folk i Turkiet genom århundranden har varit fruktansvärd.

Konfronterade med Turkiets blodiga historia brukar dagens turkar omhulda och framföra åsikten att "händelserna" som "påstås" ha ägt rum utfördes, i alla fall, av "andra tidigare regimer som vi i vår tur har avsatt". Men de förbryllas av bevisen på massakrerna som drabbade Turkiet efter inrättandet av den kemalistiska "nyturkiska" regimen eftersom dagens turkar måste hållas ansvariga för den regimen, enligt de regler de själva har uppställt.

Detta anförda argument strider också mot andra kända fakta som illavarslande tyder på att Turkiet fortfarande använder massakrer och förföljelse som del av statens politik.

Ett fall var 1941 då den turkiska regeringen införde en tung "värnskatt" (varlık vergisi) på icke-muslimska minoriteter i Turkiet. Armenier, judar, greker och andra som inte kunde klara av att betala den oerhört stora pålagan fördes till det inre av Turkiet och sattes i arbetsläger nära Aşkale, Erzerum och andra städer.

Det var inte förrän slutet av 1943 som väst för första gången fick kännedom om denna orättvisa skattelag i Turkiet. I *New York Times* skrev C.L. Sulzberger den 7 december följande med Kairo, Egypten som dateringsort:

“Beslutet att frige personer som inte klarade att betala värnskatt från arbetsläger var ett exempel på turkiska försök att stärka vänskapen med de allierade. Beslutet kungjordes för de amerikanska och brittiska ambassadörerna tidigt den 2 december, omedelbart efter Teheran-konferensens avslutning.

Värnskatten eller det så kallade *varlık vergisi* medförde att tusentals kristna och judiska medborgare i Turkiet blev helt ruinerade medan muslimerna slapp undan med bara en liten avgift.

Fyrtioåtta timmar innan avresan meddelade turkarna att de hade stängt arbetslägren för dem som inte betalade värnskatten och frigivit dem som fängslats. De undvek därmed kritik från de allierade under konferensen eftersom de gripna huvudsakligen tillhörde Turkiets kristna och judiska minoriteter.“

Frågan om “varlık vergisi” för förstås tanken till liknande åtgärder som turkarna vidtog mot icke-muslimska minoriteter. Detta följdes sedan med att männen greps (de flesta “skattesmitarna” som greps 1941-1943 var faktiskt kristna eller judiska män), och att deras familjer sedan dödades. Man darrar vid tanken på vad som kunde ha blivit efterspelet till “varlık vergisi” - förföljelsen om internationella politiska hänsyn inte hade tvingat turkarna att hejda det onda de satt i rörelse.

Ett annat exempel man drar sig till minnes är de våldsamma kravallerna (6-7 september 1955) där blodet flöt på gatorna i Istanbul, Ankara och Smyrna. Under dessa protester löpte turkiska folkhopar amok, med myndigheternas goda minne, och förstörde grekiska affärslokaler, trängde in hos icke-muslimska hushåll, terroriserade, plundrade, slog sönder och dödade. Den fruktansvärda händelsen skonade för övrigt inte ens en framstående grekisk präst från att bli sliten i skägget, stenad, mördad varefter hans lemlästade kropp kastades ut på gatan för att ätas av kringströvande byrackor. Vi kan tillägga att med återgången till sitt traditionella uppträdande, har turkarna inte visat större barmhärtighet mot sina armeniska grannar än under andra tider.

Slutligen, som följd av turkisk-grekiska motsättningar vad gällde Cyperns framtid har turkarna kännetecknande nog tagit till vedergällningar som tvingat tusentals grekiska familjer på flykt från sina hem i Turkiet. Inte undra på att dessa färska uttryck för turkarna, och deras “medfödda atavism” som terror, förvisningar och mord har skapat en djup fruktan bland Turkiets minoriteter om vad som kan vänta i framtiden. Dessa turkiska beslut beskrivs målande i *Cyprus Today* den 28 augusti 1964 av Greklands vice utrikesminister Mylonas:

“Turkiets beslut syftar till att helt rensa ut all hellenism och få bort den grekiska gruppen från Konstantinopel. Förutom terrorism och psykiskt våld har ett oförsonligt ekonomiskt krig förklarats, vilket har lett till att den grekiska kolonin som blomstrat i århundranden har förstörts. För att vara mer konkret - beskattningen är mer godtycklig och i genomsnitt tio gånger högre än förra året, egendom beslagtogs och grekiska butiker bojkottas. En rad beslut i utbildningssektorn hindrar grekiska skolor att fungera, kulmen har varit beslutet att förbjuda undervisning i grekiska i skolorna på öarna Imbros och Tenedos. Samtidigt har två metropoliter och fyra präster deporterats från Turkiet och patriarkatets tryckeri har stängts, vilket strider mot Lausannefördraget. Det ekumeniska patriarkatet har i allmänhet varit måltavla för terrorism som utlöst protester från Kyrkornas världsråd. Antalet greker som deporterats hittills (augusti 1964) uppgår till 980 och deporteringarna av ytterligare 58 har redan tillkännagivits.“

Så hårt har Turkiets förtryck och förföljelse blivit mot den grekiska kolonin att Stavros Kostopoulos, Greklands utrikesminister, tagit upp frågan inför FN:s säkerhetsråd.

“Denna provocerande och urskillningslösa vedergällningspolitik har kulminerat i mått och steg mot helt oskyldiga människor. Jag syftar på massdeporteringarna, hoten och svårigheterna av alla slag som greker bosatta i Turkiet utsätts för.

Tusentals grekiska medborgare som bodde i Istanbul, kvinnor, gamlingar, barn och invalider har utan undantag förvisats över en natt, uppslitna från landet där de föddes och förvandlade till ömkliga flyktingar...”

Turkiska genmälen mot dessa avslöjanden om den dåliga behandlingen av grekerna i Istanbul har följt ett känt mönster. Exempelvis skrev pressrådet Altemur Kiliç på turkiska ambassaden i Washington ett genmäle sedan *Washington Post* på ledarplats framfört mild kritik mot Turkiets agerande mot grekerna:

“Med risk för att jag upprepar mig, anser jag att det är nödvändigt att korrigera den felaktiga informationen i er ledare beträffande grekerna i Turkiet i utgåvan från den 23 december. Källan har tyvärr lyckats skapa det felaktiga intrycket att människor av grekiskt ursprung förföljs i Turkiet. Det stämmer inte. Deporteringen av greker från Turkiet sker på samma vis som ert invandrarverk deporterar utlänningar som saknar lagliga handlingar. Jag upprepar att turkiska medborgare av grekiskt påbrå har samma rättigheter och förmåner som alla andra turkar och är inte utsatta för något förtryck.”

Fräckheten i detta påstående, som är betydelsefullt genom att det avslöjar att deportationer faktiskt äger rum i Turkiet, måste vara en tröst för tjänstemännen på USA:s invandrarverk som inte kände till att de också borde förfölja “utlänningar” i Förenta staterna.

Kiliçs uttryck för äkta troskyldighet vad beträffar turkarnas relationer till grekerna i Konstantinopel krossas emellertid av det anmärkningsvärt tydliga utfallet som vice premiärminister Kemal Satir, då Turkiets tillförordnade utrikesminister, gjorde den 11 maj 1964. Efter att ha rapporterat att turkiska förberedelser för att invadera Cypern var färdiga sade han:

“När vårt tålamod trutit kommer grekerna att lida många svårigheter och inte återhämta sig på flera århundraden.”

I en kommentar till Satirs öppna hot sade Cyperns utrikesminister Spyros Kyprianou inför FN:s säkerhetsråd (se *FN dokumentet S/PV*, 18 juni 1964):

“Uppenbarligen hade mr Satir andra historiska händelser i åtanke, som massakrerna på armenier och andra i Turkiet.”

Inte undra på att den grekiske premiärministern Georgios Papandreou under sitt besök i juli 1964 i Washington såg sig föranledd att säga:

“Det bör understrykas att turkarna är det sista folket i världen som har rätt att tala om illdåd efter massakrerna på hundratusentals armenier, greker och judar som väckt världens avsky.”

Här är en förteckning över folkmord i Turkiet enbart under 1800- och 1900-talet som detta arbete omfattar:

- 1822 greker på ön Chios 50 000
- 1850 armenier och nestorianer i Kurdistan 12 000
- 1860 maroniter och syrianer i Damaskus och Libanon 11 000
- 1876 bulgarer 15 000

1877 armenier under rysk-turkiska kriget 6000¹
 1892 yezidier nära Mosul 8000²
 1894 armenier, särskilt i Sason 12. 000
 1895-96 armenier, stort folkmord 300 000
 1896-97 greker på Kreta 55 000
 1909 armenier i Adana och dess omnejd 30. 000
 1915 armenier, stort folkmord 1. 500 000³
 1920 armenier, kemalistiska massakrer i Kars, Alexandropol med omnejd 30 000
 1920-21 armenier, allmän kemalistisk massaker 50 000
 1922 greker i Mindre Asien av kemalistiska turkar 50 000
 1922 greker, armenier i Smyrna av kemalisterna 50 000
 1894-1924 assyrier (katoliker, nestorianer, jakobiter med flera) 424 000
 Totalt: 2 603 000

Som nämnts i detta arbete ingår inte de 500 000 kurder som turkarna mördade, deporterade eller som blev flyktingar.

Efter att ha summerat allt som kan adderas, det vill säga enbart siffrorna från massmorden, finner vi att turkarna från 1822 till i dag har varit ansvariga för mordet på 2 603 000 människor.

Dessa siffror, hur fruktansvärda de än är, avslöjar inte de många aspekterna eller ens den fullständiga omfattningen av den tragedi som drabbat dem som stått i vägen för Carlyles "avskryvda turk" (se hans öppna brev från 1877).

Turkarna kom till Mindre Asien och trampade sedan ner inhemska folk som armenierna som de fann bosatta där i gamla fädernegods. De tog anrika nationers hävdvunna bosättningar och förvandlade självägande folk till trälar och skapade tjänstehjon "millet" för att passa upp på dem.

Landet Armenien med sin stolta historia som sträcker sig bortom biblisk tid erövrades med vapenmakt och senare slogs turkarna med andra om land som för det första inte var deras.

För att säkra sina anspråk på Armenien dödade turkarna miljoner armenier för att röja undan dem och deras anspråk. I dag är detta Armenien vildmark. Dess en gång bördiga jordar ligger obrukade. Inget flitigt, lyckligt folk går på denna mark, ibland passerar en turkisk herde eller nomad förbi. Det som en gång var Turkiets kornbod är en tät djungel med få mänskliga boningar och det stora folket är sedan länge borta; turkarna är oförmögna att utnyttja potentialen i landet de slogs för när de höjde erövringens och stridens fanor!

Landet de besitter, som inte är deras och som de inte kan göra något med, har blivit till öken av sten, grus och taggiga tistlar eftersom de är oförmögna att klar av produktionens utmaningar. De kommer inte att återlämna det till dess rättmätiga ägare. Hellre en öken under turkarna än en rosenträdgård under armenierna! Inte undra på att Victor Hugo en gång med sorg beskrev något som var helt öde med orden:

"Turken har trampat denna jord."

Turkarnas stora brott är att de har erövrat, dödat och förvandlat fruktträdgårdar till ödemark, att de aldrig har tagit avstånd från sina brott och inte gjort minsta försök att gottgöra sin skuld.

¹ Grundläggande uppskattning.

² Ibid.

³ Omfattar 30 000 offer för massakern i Baku den 15 september 1918.

De har varken erkänt att de utfört massakrer eller ens kontrollerar områden som tillhör den armeniska nationen - som inte utplånats trots folkmordet - mot de rättmätiga ägarnas önskemål.

Man skulle tro att ett folk som är så angeläget att ta sitt ansvar också skulle vidta korrekta åtgärder för att avlägsna den hemska fläcken på deras ära.

Man skulle tro att turkarna skulle erkänna den nöd, terror och misär de orsakat oskyldiga barn; de är som de orsakat generationer, både nu levande och kommande.

Man skulle tro att de vore modiga nog att säga ja, vi har vanhelgat heliga platser och varken respekterat andras gudar eller deras präster.

Man skulle tro att de pånyttfödda turkarna skulle resa sig och säga:

“Jag har varken respekterat vänner eller fiender. Jag har inte belönat vare sig tjänst eller uppoffring på rätt sätt. Mina offer har funnit att mina löften inte betyder något, inget beskydd mot våld varken när de gått med på mina krav eller när de trotsat mig. Jag har varit lika hänsynslös mot mina trogna undersåtar som jag har varit mot dem som, till följd av det lidande och den förtvivlan jag har orsakat, rest sig och föredragit döden framför ett lev under mitt herravälde.”

Turkarna har i stället varit upptagna med att förneka att massakrerna alls ägt rum eller framhållit att “de påstådda massakrerna”⁴ varit följden av undersåtars bristande lojalitet. Turkarna har därmed avslöjat en brist på andlig förfining som är både bestickande och olycksbådande.

Kort sagt, turkarna har visat sig vara kapabla till kallblodigt barbari som fortsätter att trotsa mänskliga försök till analys och förklaring. Även de som av politiska eller personliga hänsyn försökt urskulda turkarna, däribland storheter som lord Palmerston, lord Bulwer och lord Beaconsfield, har till slut funnit att de snärjt in sig i sina egna ord.

Visserligen kan den turkiska statens politik, precis som andra staters, framställas som ett akademiskt ämne som kan bli föremål för historisk tolkning; men den unika blodiga och grymma enkelheten i den turkiska politiken att helt enkelt röja undan de som står i ens väg strider helt mot vår tids utvecklade moral där exempelvis Förenta Nationerna har antagit principen om att skapa fredsvärld genom att utrota kolonialism och hotet om folkmord.

Det som främst trotsat det mänskliga förnuftet har varit att turkarna har helt struntat i alla erkännanden av de egna fruktansvärda övergreppen när landet är med i nationernas krets; ratificerar och erkänner en internationell “konvention om folkmord” och anklagar andra folk - som varit deras offer - för att ha anstiftat mord på nationer. Turkiet är ensamt om detta tvivelaktiga särdrag, ett som Adolf Hitler själv erkände i ett tal inför Tredje rikets militära ledare i Obersalzberg den 22 augusti 1939 där han utropade ett utrotningskrig mot polackerna:

“Vår styrka är vår snabbhet och grymhet... Jag har givit order och kommer att låta skjuta var och en som yttrar ett enda kritiskt ord... Därför har jag tills vidare bara skickat mina SS-förband österut, med order att utan pardon eller barmhärtighet döda alla män, kvinnor och barn av den polsktalande rasen. Vem minns i dag det armeniska folkmordet?”

⁴ Man behöver inte gå längre tillbaka än den 26 januari 1965 för att hitta ett officiellt turkiskt uttalande som betecknar det armeniska folkmordet som “påstått”. Den dagen försökte Turkiets FN-representant Eralp bemöta hänvisningar till det turkiska folkmordet på armenier 1915 som Cyperns utrikesminister Spyros Kyprianou gjorde inför FN:s generalsamling den 25 januari genom att kritisera Kyprianou för att ha “besvärat sig med att hänvisa till vissa massakrer som turkarna påstås ha utfört i det förflutna.” (Se FN dokumentet A/PV. 1321-23).

Innehållsförteckning

1. Den fridfulla slätten
2. De kristnas villkor före ryssarna
3. Orosmoln
4. Skyfallet
5. Flykt undan stormen
6. Skydd undan stormen
7. Från stormens öga till frihetens land

Inledning

Pastor Robert Stuart MacArthur, teologie doktor och juris doktor President i baptisternas världsallians

Denna spännande berättelse heter *Islams Vrede* och är skriven av min gamle vän och broder i Kristus, pastor Yonan Hërmëz Šahbaz.

Författaren och hans högaktade hustru intar en framträdande plats i denna anmärkningsvärda berättelse. Man kan inte ha känt herr Šahbaz i många år, så som jag gjort, utan att beundra honom och älska honom som en modig man och troende kristen.

Författaren till boken har varit klok nog att ge oss en någorlunda fullständig beskrivning av Persien. För många läsare är landet till stor del *terra incognita* (okänt land). Invånarna i detta land i sydvästra Asien kallar det Iran. Det är det inhemska namnet på Persien. Ordet härrör från den persiska rasens legendariska historia. Det står i Firdawsis "*Book of Kings*" (Shah-Name). Enligt denna källa var Iran och Tur två av de tre bröder varifrån stammarna Iran, perser och Turan, turkarna, samt besläktade stammar har sitt ursprung.

I de gamla persiska berättelserna var Turan mörkrets land. Det var emot Iran eller Asien, det gamla namnet på Persien. Folket kallades arianer. Forskare känner till att perserna, nutida och dåtida, var historiskt sett den viktigaste iranska gruppen bland de ariska folken. Denna uråldriga ras hade en viktig roll i utvecklingen i västra Asien. De uppförde storslagna monument, överförde sitt språk på stammar och folk från Medelhavet till Bengaliska viken och kom på så vis att bli skapare av både öst och väst. Herr Šahbaz beskriver detta historiska folk mycket målande för oss.

Islams dominerande roll i Persien belyses med tankeväckande hänvisningar till perser, judar och nestorianer. Den nestorianska kyrkan var en gång mäktig och rik. Nestorianerna hänför sin kyrka till apostlarna. Andra kyrkor diskuteras också. För en som forskar om Ryssland verkar det underligt att tala om ryssarna som befriare och beskyddare. Vi är vana att betrakta kyrkan de företräder som sinnebild för intolerans och grymhet. Men i herr Šahbazz och hans folks fall kom ryssarna att välkomnas som befriare. De plundrande och mordiska kurdernas grymheter framställs tydligt. Det är ett folk som ofta kännetecknas av gästfrihet och andra goda egenskaper, men i detta fall kom de raa turkarna att beröva dem deras enstaka förtjänster och stärkte deras grymma barbari. De är de grymma turkarnas lejda tjuvar och mördare. Och som turkarna styr över kurderna, härskar tyskarna över turkarna. Det yttersta ansvaret för turkarnas och deras vasallers alla illdåd vilar ytterst på kaisern - deras mästare och herre.

Vilken glädje det var för herr Šahbaz och hans familj att återigen se den amerikanska flaggan när stormen rasade! För honom var det en obeskrivlig välsignelse att vara amerikansk medborgare och att det officiella sändebudet skyddade honom och hans familj med den ärofulla amerikanska flaggan.

Jag har hyst stor respekt och aktning för herr Šahbaz från den dag då han först presenterade sig för mig. På en missionsskola i Persien sökte han förgäves råd från lärarna angående Nya testamentets lära om dopet. För att söka klarhet tog han sig till London för att uppsöka herr Spurgeon, men den store mannen dog innan herr Šahbaz anlände. Diakonerna i herr Spurgeons församling skickade honom därefter till New York för att besöka denne skribent. Efter att ha noga frågats ut och prövats på andra sätt blev han så småningom döpt den 26 september 1892 i Calvary kyrkans gemenskap i New York. Kyrkan ombesörjde att han genomgick utbildning på Colgate, han blev prästvigd i denna kyrka och avskild tillsammans med sin amerikanska hustru för missionsarbete i Persien.

Slutligen, genom Guds försyn kallades han att genomgå dessa prövningar, inte olik dem som aposteln Paulus och andra utstod under apostlarnas dagar eller som förekom under det hedniska och papistiska Rom. Det är alla frihetens och kristenhetens vänners förhoppning och bön att återgivandet av dessa prövningar som nu publiceras kan stärka sanningen och medmänskligheten, hemma och utomlands, och ära Kristi namn som räddade vår broder, hans fru och alla hans barn - utom ett älskat spädbarn som föll offer för de genomlevda grymheterna - ur erövrarnas grepp.

New York den 26 september 1918.

FÖRORD

Författaren till denna bok önskar be om ursäkt för alla fel som föreligger och framhålla att dess tillkomst beror på många orsaker.

Efter min hemkomst till Förenta staterna och efter att ha hört mig tala i kyrkor och i andra offentliga sammanhang bad många av mina vänner mig att berätta om mina upplevelser under de oroliga månaderna 1915. De har också bett om bestämda svar på följande frågor:

Vad gjorde ryssarna i Persien, ett självständigt land? Varför tillåts turkarna att inta persiskt område vid en tid då den persiska regeringen intagit en tydlig neutral hållning? Varför vidtog inte regeringen effektiva åtgärder för att hindra den urskillningslösa slakten på fredliga, laglydiga kristna medborgare?

På dessa sidor har jag försökt att bevara dessa frågor.

Ett annat syfte jag har haft i åtanke var att tydliggöra den behandling som tusentals kristna som lever bland miljontals muslimer (muhammedaner har genomgående ändrats till muslimer, ö.a.) tvingas utstå under civilisationens 19:e sekel. Lika rättigheter för små nationer är ett populärt och rättvist krav. Men varför lägger inte de stora kristna makterna sina rivaliteter åt sidan och ser till att dessa kristna befolkningar, om vars lidande jag skriver, också beskyddas och att deras muslimska härskare också tvingas respektera deras rättigheter?

Jag vill också framföra mitt innerliga tack till alla som hjälpt mig att sammanställa denna bok och till författarna ur vars arbeten jag kunnat hämta värdefull historisk och kronologisk information.

1

Den fridfulla slätten

Geografin

Urmislätten, området där händelserna som här återges utspelades, ligger på en upphöjd plåtå i provinsen Azerbajdzjans centrala västra del, i nordvästra Persien. Invånarna kallade området för Dar-el-Safa, Njutningens port, och det har ofta av amerikanska och europeiska resenärer kallats "Persiens paradiset". Namnet är välförtjänt. Det är ett tämligen stort område slättmark, cirka tio mil långt och sex mil brett som mest. Spannmålsfält, fruktträdgårdar, vingårdar och

vackra trädgårdar täcker det från kant till kant och där finns ett tusental städer och byar med staden Urmi som centralt inslag.

I väster är detta slättland kantat av de kurdiska bergen i östra Turkiet. Utlöpare sträcker sig norr- och söderut och omgärdar slättlandet. Urmisjön, som utgör den östra gränsen, är cirka 1,4 mil lång och cirka 5 mil bred och minst lika salt som Döda havet. Sjön saknar fisk men har ett rikt fågelliv, särskilt änder och flamingor. Mängden är så stor att stränderna lyser vita på flera kilometers håll. De kurdiska bergens imponerande utlöpare når nästan ända ned till sjön. Slätten bevattnas av tre stora floder och många mindre bäckar. Marken är oerhört bördig och påtagligt uppodlad. Klimatet överträffas knappast i någon annan del av världen. Bevattningskanalerna skuggas av en stor mängd trädarter däribland olika fruktträd och kanalerna för med sig rikligt med vatten.

Stapelvarorna är vete, ris, bomull, majs, bönor, korn, utsökta meloner, kalebasser, potatis, morötter, kålrot, betor, aubergine, okra, ricinolja (för eldning), krappväxter, haverrot, svartrot, selleri, olika oljeväxter, opium och tobak. Fruktträdgårdarna är fulla med träd som förtjänar beteckningen "ädla".

Valnötterna är verkligen ädla, och aprikoserna, äpplena, persikorna, päronen och plommonen är vackra. Vinodlingarna är underbara med sina 35, 40 olika sorters druvor, deras bladverk är som lövfällande tråds och skiftar i rött och guld när naturen har fullbordat sitt verk och går i vila. Det är som hösten i sin prakt men utan dess dysterhet.

Cirka 1,5 mil från sjön och en halvmil från bergens utlöpare i väster ligger staden Urmi, känd som det antika *Thebarma*. Enligt sägnen föddes grundaren av den gamla sekten elddyrkare, Zarathustra, i denna storstad. Traditionens trovärdighet stärks av att det finns ett antal konstgjorda högar på olika platser på slätten. Varje hög täcker ett stort område och de är 30 meter höga eller mer. De enorma högarna med aska härrör från offer- och begravningsbål som samlats ihop i hundratals år från de eviga eldar som zoroastrierna tillbett. Detta är åtminstone den förklaring som det persiska folket givit för dessa monuments tillkomst. Staden Gogtapa där författaren bodde är delvis uppförd på sluttningarna av en sådan askhög.

Urmi omges av tusentals städer och byar som ligger utspridda på slätten i alla riktningar. Det finns praktiskt taget inga butiker eller basarer i dessa småstäder. Följaktligen skaffar sig invånarna sina olika förnödenheter från staden som med sina stora marknader och basarer räcker till för att tillfredsställa allas behov. Eftersom det inte finns järnväg, spårvagn, få vagnar eller dragkärror går de flesta människor till fots från sin respektive bostad, som ofta är två, tre dagsresor bort. På varje väg eller stig ser man en ständig ström av kameler, åsnor, mulåsnor, hästar och fotvandrare som är på väg till eller från staden. Lastdjur och människor bär på varor från landsbygden: frukt, brännved, grönsaker, mattor, matvaror med mera. De som är på väg hem har varor från basarerna. Man ser också långa karavaner med hästar, mulåsnor eller kameler som fungerar som godståg. Dessa karavaner för med sig varor från Europa eller andra länder i Orienten till Urmis handels- och köpmän.

Befolkningen i det egentliga Urmi uppgår till cirka 100 000. Stadens omkrets är drygt en halvmil och den omges, i likhet med andra persiska städer, av en cirka 15 meter hög lermur med flera höga vaktorn. Muren är genomborrad av sju portar. De flesta hus är uppförda i icke-bränd tegel, men det finns många av god kvalitet i bränd tegel. Gatorna är bredare än vad som är vanligt i europeiska städer och det råder en behaglig stämning, något som förstärks av den frikostiga skugga som de vackra träd som växer invid husen ger.

Detta är den del av landet som turkarna och kurderna angrep 1915. I början av året rådde lugn på denna vackra plåtå om 3 200 kvadratkilometer med trädgårdar och vinodlingar, byar och städer med en blomstrande storstad i centrum, välmående och framgångsrik. Invånarna var

flitiga, en stor andel var kristna, där omtänksamhet, att föregå med gott exempel hade lett till tolerans, och senare respekt från de muslimska grannarna. Ingen trodde att striderna i Europa skulle påverka gällande ordning. Knappast någon av invånarna kände till den omfattande, lömska propagandan som spreds av hunnernas regering.

De kurdiska bergens höga toppar var förvisso en ständig påminnelse om närheten till nomadiserande kurdiska stammar -blodtörstiga, grymma, samvetslösa- som bodde i bergen i väst. Våldet och massakrerna från tidigare år hade inte glömts bort, men det fanns ingen tanke på att forntidens hemskheter skulle upprepas. Varför då? De hundratusentals som plöjde jorden, handlade, köpte och sålde och njöt av detta rika, bördiga lands njutningar och produkter där frukt och blommor växte och blomstrade i oerhörd mängd och mångfald hörde bara svaga ekon av krigsmullret, långt, långt borta. Sannerligen ett land av rosor och vinstockar där varje vy är en njutning. Trots vinterns snötäcke var den stundande våren och kommande skörd tydligt märkbara. Men aldrig har talesättet om ormens väg på hälleberget passat så väl in.

Efter att ha tecknat en kort bakgrundsskiss av platsen där händelserna som utgör huvudtemat i boken utspelade sig ber författaren om lov att göra en avvikning och ge läsaren en bild om folken som utgjorde befolkningen i regionen och närliggande länder.

DE TIDIGA INVÅNARNA

Kunskapen vi besitter om de tidiga perserna bygger nästan helt på språkforskning och från Avesta, den zoroastriska religionens heliga skrift. Perserna bekände sig till denna religion fram till islams erövringar på 600-talet enligt vår tideräkning. Avesta berättar nästan inget om Zarathustra och traditionerna om honom, som bevarats av gamla skribenter, är inte att lita på. Han förefaller ha verkat kring 600 f.Kr. och varit en religiös reformator som sökte att rena den urgamla ariska läran från avvikelser som introducerades av antingen skyterna eller assyrierna. Zoroastrismen är dualistisk, där den högsta gudomen är Ahura Mazda (Ormuz) och den onda anden Ahriman (Angra Mainyu). Stor vikt fästes vid eld (Atar) som beskrivs som Ahura Mazdahs son och Ahrimans mäktigaste motståndare. Den senare tillbedjan av elden som symbol under inflytandet av magerna, prästerskapet i den gamla skytiska naturtron ledde till den "elddyrkan" som vanligen förknippas med Zarathustra. Men det var inte utan kamp. Den välvilja som Cyrus visade judarna tillskrivs av vissa att han trodde på en Gud, i motsats till Babylons idoldyrkan. Upprorsmakaren Gomates, en magersk präst som efterträdde Kambyses, son till Cyrus, avskaffade den persiska kulten och ersatte magis eldaltare. Det var han som upphävde Cyrus politik gentemot judarna och förbjöd dem att uppföra ett tempel (Ezra 4).

Men de två religionerna tycks gradvis ha gått samman. Elldyrkan genomsyrar än i dag persernas ritual i Bombay, de främsta nutida företrädarna för zoroastrianismen.

Denna kult som den sassanidiska kungadynastin upphöjde till den högsta maktnivån sveptes i sin tur bort av den islamska erövringen under 600-talet. Från den tiden till nu har Persien varit ett muslimskt land. Det finns inte mer än 15 000 zoroastrier (gebres som de kallas) i landet, de flesta i eller nära staden Jezd (Yazd). I Indien finns det nu cirka 100 000 perser, nästan alla bor i Bombay.

MUSLIMERNA

Det finns två stora, mäktiga grupper av anhängare till Muhammed. Sunniterna eller det ortodoxa partiet, som anser att de tre första kaliferna Abu-Bakr, Umar (Omar) och Uthman (Osman) var Muhammeds rättmätiga efterträdare samt shiiterna som anser att Ali som gifte sig med Muhammeds dotter Fatima eller Fatíma var profetens rättmätige efterträdare. De anser att de tre omnämnda kaliferna som hade makten efter Muhammeds död och länge höll Ali borta från kalifatet var inkräktare. Shiiterna hävdar också att Alis söner Husayn (Hussein) och Hassan, som dödades i strid för sina rättigheter, var martyrer. Muslimerna i Persien är shiiter och vallfärdar till Alis och hans söners gravar i Najaf och Karbala i Eufratdalen. De flesta nomader i norra Persien, kurderna i västra provinserna samt turkar och araber är sunniter, liksom merparten av världens muslimer.

KURDERNA

Blodsutgjutare, orosmakare, lycksökare som letar efter oro och upplopp, tjuvar och ogärningsmän. Ett folk som är ondsint, begår fruktansvärda gärningar, är okunniga om allt vad heter mänsklighet och nåd och som skyr visdomen, men ett tappert och orätt folk som också är gästfritt. Ööverträffade i fråga om humor, vackert till utseendet och som uppvisar fina varor. (ur *Buston us-Shiah* s. 459)

Deras land Kurdistan är ett av många namn man hittar på kartan utan några prickade linjer eller andra markeringar för att definiera gränser. Ordet betyder helt enkelt "kurdernas land".

Litet är känt om kurderna. På senare år har de knappast uppmärksammats av omvärlden annat än i den traditionella rollen som rovgiriga, rasande odjur. Otroligt ondskefulla typer som blickar ut från ointagliga bergsmassiv, som sprider förödelse kring sig, dödar kristna och som står emot alla furstars och makters försök att betvinga eller underkuva dem.

Mycket mindre är känt om deras ursprung än något annat folk i Östern. En del historiker anser att de härstammar från de urgamla mederna men vi vet bara att det mediska riket uppslukades av perserna och förlorade sin nationalitet och vet inget mer om dem.

Enligt persiska sägner är kurderna ättlingar till unga män som räddades från den fördömda ormavkomman till det glupska monstret Zohek i persisk mytologi. Dessa ormar matades med mänskliga hjärnor enligt djävulens påhitt men lurades att äta gethjärnor av två ynglingar som blev anfäder till den kurdiska rasen. En annan, mindre känd myt är att Salomo lät skicka efter 400 jungfrur från Östern och när de kom till området som är Kurdistan förgrep djävlarne som bodde där sig på dem varpå Salomo lät överföra dem till djävulen och avkomman kallades kurder.

Dessa nomadfolk är tveklöst kardoucherna (kyrtioi Carduchi) som Xenofon nämnde i de tiotusens återtåg (Cyrusexpeditionen, öa). De har förblivit delvis självständiga sedan tidernas början. Bosatta vid gränsen mellan Persien och Turkiet är de inte underordnade någon regering och kan, när så krävs, snabbt röra sig från ena området till det andra antingen för att plundra eller fly undan bestraffning. Det finns två grupper kurder - de som är bosatta i städer och byar, och de som bor i byarna på vintern och vandrar med sina hjordar under återstoden av året.

Språket är besläktat med persiskan. Det skrivs sällan. De persiska kurdernas skriftspråk är persiska, medan de som bor i Turkiet använder arabiska eller osmansk turkiska. Få kan läsa eller skriva. Det finns ett antal dialektskillnader som motsvarar olika områden. De flesta kurder är boskapsskötare men det finns några lantbrukare och yrkessoldater. En del bor i storstäder som Sawuj-Bulaq, Sena och andra städer och sysslar med handel och andra yrken.

Kurderna är sunniter, till namnet. De flesta känner inte till islam och iakttar knappast ens dess yttre former. De avstår inte ens från förbjuden mat och många sträcker sig så långt att de rent av äter sig mätta på svinkött.

En kurd som en dag började samtala med en engelsman sade att han ansåg att hans folks religion liknade frankernas (européernas) mer än persernas. "Hur så?" undrade engelsmannen. "Jo, därför att vi äter grisens kött, dricker vin, iakttar ingen fasta och ber inga böner," svarade han. Han hade inte sett några offentliga gudstjänster bland britterna och inbillade sig att de inte utövade några.

De religiösa ledarna kallas shejk och folket har mycket stor tilltro till dem. De anser att shejkerna har särskild gudomlig vägledning och att Gud står i direkt förbindelse med dem och att de därför är medvetna om allt som sker. Man ser människor komma till dessa ledare med gåvor och ber att få veta vad som hänt försvunna djur. Andra vill veta var försvunnen egendom finns eller önskar finna tjuven. Andra som är sjuka eller barnlösa kommer också.

De går därifrån efter att ha fått en skriftlig bön eller ett piller som shejken delar ut. Andra betraktar shejken som medlare och genom hans insats hoppas de få syndernas förlåtelse. De tillskriver ofta shejken makten att hjälpa till, även i dennes frånvaro. Det är shejkens plikt att se till både kropp och själ likväl som att slita tvister och vara ledare i strid, som fältherre.

Antingen kurderna bor i byar eller städer längtar deras hjärtan efter allt som hör till den öppna slätten. De djärvaste själarna längtar efter byten och lägger gladeligen beslag på vad helst de kommer över. De vandrande horderna är stolta över att vara plundrare men avskyr att kallas tjuvar. Skillnaden är uppenbar: rån innefattar en öppen, framgångsrik styrkeuppvisning. Att stjäla uttrycker medvetenhet om svaghet.

Förutom att syssla med plundring älskar de att återge vad de bevittnat och skryter om sina grymmaste dåd som hjältemodiga och lovvärda. Sir John Malcom berättar: "En dag råkade jag på väg till Sultaniye fråga en av stammarnas hövdingar, vad är det för ruiner på höger sida om vägen?" Hans ögon glittrade när han hörde frågan. "Det är mer än tjugo år sedan jag följde med min onkel på en nattlig räd för att plundra och förstöra just den byn. Den har aldrig återställts. Invånarna, som är ett dåligt släkte och våra fiender, har bosatt sig nära den och har blivit rika igen. Jag litar på att Gud att dessa lugna dagar snart är förbi och om de forna tiderna återkommer ska jag ha en ny möjlighet att slå till mot dessa herrar innan jag dör."

Kurderna från norr till söder är monogama. Familjen har sällan fler än tre, fyra medlemmar. Kvinnan har förvånansvärt stor frihet och bär inte slöja som persiska eller turkiska kvinnor. Kurdiska kvinnor är en fin klass. Okonstlade, modiga och förtjänar lika mycket beröm för sin skicklighet i hushållet som för deras fysiska skönhet. Många är duktiga, djärva ryttare och kan hantera ett gevär och bland de mer krigiska klanerna deltar kvinnorna gärna i räderna.

Namnet kurder förknippas nästan alltid med platser förknippade med plundring och förödelse. Oavsett var de bor - på slätten eller i bergen, i byarna eller i städerna - är de alltid desamma. Ett bra gevär och en bra häst är deras högsta önskan. Kurden är villig och beredd att byta sin fru mot ett bra gevär. Han är villig att riskera livet för att komma över en annan mans gevär.

Kurderna är fatalister. De tror att timmen för deras födelse är förutbestämd, precis som deras dödstimme är det - och att inget kan ändra på detta. De är turkarnas hundar och utför deras smutsiga verk. Turkarna hetsar dem och de går till angrepp och utför övergrepp.

Deras antal överstiger två miljoner varav mer än hälften bor i turkiskt område och resten i Persien med ett fåtal spridda i ryska Transkaukasien. Det finns flera ledande klaner bland de många. De mäktigaste har sällan erkänt någon regering, några som Hakkari har förblivit helt självständiga.

NESTORIANSKA KRISTNA

Delar av västra Urmisjön, särskilt distrikten Urmi och Salamas bebos av en kristen befolkning vanligen känd som nestorianer.

Nestorius som givit sekten dess namn var född och utbildad i Syrien. Han var äldste i Antiokia och utsågs 428 e. Kr. till biskop i Konstantinopel. Som biskop i imperiets högborg märktes han. Hans djärva försök att komma till rätta med en del folklig vidskepelse väckte avund och fientlighet från samtida biskopar, särskilt den ärelystne Kyrillos som var biskop i Alexandria. Ställd inför rätta för påstått kätteri blev Nestorius bannlyst av det tredje, allmänna kyrkomötet 431 e.Kr., bara tre år efter att han utsetts till biskop i den kända huvudstaden. Han förvisades först en tid till Arabien och förflyttades senare till oasen i Libyen och dog slutligen i övre Egypten. Han bannlystes anklagad för att ha vägrat att kalla Jungfru Maria "gudaföderskan".

Många betraktade honom som en förorättad och förföljd man, och hans sak väckte omfattande sympati och fann otaliga och effektiva företrädare. Stödet var starkt bland hans landsmän i Öster, särskilt i den berömda syrianska skolan i Edessa [*Urhoy*, på syriska, öa (dagens Urfa)] i Mesopotamien där ett stort antal kristna ynglingar undervisades. Den första kristna sekten skars av från den allmänna kyrkan genom fördomar och förtryck. Den fick fäste på denna centrala plats och spreds i alla riktningar och kom snart att bli inflytelserik, särskilt i Persien. Från den tiden till nu har den trots många växlingar varit ett permanent inslag i regioner där dess anhängare lever.

Nestorianerna är nu en liten, men ärorik spillra av en gång inflytelserik och mäktig kristen kyrka. De är de äldsta bland de kristna sekterna och i sina fornstora dagar var de otaliga i stora områden från Palestina till Kina. De förde med sig evangeliet till självaste Kina. Deras historia är brokig. Ibland som under den mäktige Djingis Khans tolerante politik fick de upphöjda platser i lägret och vid hovet. I andra tider, som under Timurs (Timur Lenk, Timur den halte) förtryckarstyre, slaktades de och sopades bort tills endast en bråkdel fanns kvar i några bergsfästen. "Men både under medgång och motgång har de under sin mer än 1200-åriga historia uppvisat de mest fantastiska exempel på hårt slit och självförsakelse, och ofta ärorikt martyrskap som med glädje kommit till uttryck i utövningen och spridningen av evangeliets budskap enligt kristenhetens historia sedan apostlarnas dagar."

Även om de är kända som "nestorianer" är termen ett tillnamn de fått av sina fiender och det finns ingen anledning till att vi bör använda ett namn där ett folk stämplat som kättare. Några av dem bor i Turkiet, andra i Persien. I det sistnämnda landet bor de i den rika provinsen Azerbajdzjan på Urmislätten. Det är okänt när de slog sig ned i detta område, men så tidigt som på 1000-talet nämns Urmi som ett nestorianskt biskopssäte. Men merparten av dem bor i de kurdiska bergen på turkisk mark, mestadels i vild och oerhört karg terräng. På dessa platser har de bott bland de ociviliserade kurderna sedan långt tillbaka och i vissa fall har de bott precis som sina kurdiska grannar vars kläddräkt de anammat och som de under vanliga fall kunnat hålla stängen. Precis som kurderna är de uppdelade i olika klaner. De har en ärftlig patriark som bär titeln Mar Šamcun/Sham'un (Sankt Petrus) och som gör samma anspråk på andlig ofelbarhet som påven i Rom. Han bor i Qočanes långt inne i Zabdalen där hans folk är väl skickade att försvara honom mot kurdernas intrång.

Dessa kristna kallas också kaldéer, en beteckning som tillämpas på syrianerna som övergått till den romersk-katolska tron. Påven i Rom gav dem den beteckningen 1778 för att skilja de österländska katolikerna från de västerländska samt nestorianerna. De har också kallats assyrier helt enkelt då de bodde på det anrika Assyriens område. Men bland sig själva i de

kurdiska bergen och på Azerbajdzjans slätter bär de namnet *suraye* det vill säga syrianer. Etniskt är de syrianer och språket de använder är modern östsyrianska som härrör från klassisk syrianska, precis som modern grekiska härrör från den klassiska antika grekiskan.

Klassisk syrianska används som ett slags heligt språk. Bibeln är skrivet på detta gamla språk. Det finns otaliga syrianska skribenter som Mar Bar Cēbroyo/Bar-Hebraeus, Mar Afrēm Syrer, Mar Šamcun Bar-Šabbace/Sham'un Bar-Sabba'e, Yacqub/Ya'qub från Nsibin, Mar Narsay, Mar Mari, Yacqub Burdēcono/Ya'qub Burdē'ono, Išoc/Isho'-Yab, Yuhanun av Beth-Garmay, Mar Zayya och många andra vars verk skrivits på latin, grekiska och många moderna språk. Faktum är att alla objektiva författare kallar dem syrianer och använder inget annat rasnamn. En annan beteckning för syrianerna är "Sankt Tomas kristna". Det hänförs till aposteln Tomas som förknippas med Adday (Taddeus) och Mari (bland de sjuttios skara). Flera kristna kyrkofäder informerar oss att Tomas for österut till Indien och predikade under sin framfart. Folket som omvändes uppkallades efter honom.

Oavsett om de var assyrier, kaldéer eller något annat är det nu 2500 år sedan den assyriska nationen kollapsade och endast någon tid senare som Alexander den store satte punkt för den andra kaldeiska perioden. Sedan dess har dessa människor lytt under främmande härskare. Deras mäktiga och orubbliga natur har för alltid säkrat dem en framskjuten plats bland civilisationerna och i dag utgör de en grupp som förser stora delar av västra Asien med en klass handelsmän och bybor som vida överstiger civilisationen och kulturen bland människorna de lever bland.

Antalet nestorianer i Turkiet och Persien före senare tids massakrer var 200 000 enligt en rimlig uppskattning. Som framgått här ovan utgjorde de en mycket liten kristen befolkning i Persien jämfört med andra länder.

Moderna missionärer, romersk-katolska präster, etablerade sig På 1500-talet och det finns cirka 8 000 till 10 000 anhängare av den tron. De tidigaste protestantiska missionärerna kom från Mährens år 1747. Deras uppgift var att arbeta bland perserna. På grund av oroligheterna i landet kunde de inte stanna. Den första permanenta protestantiska missionen etablerades 1835 av pastor Justin Perkins och doktor Asahel Grant. Dessa herrar ville vinna nestorianerna till den evangelikala kyrkan. För cirka tjugo år sedan återvände författaren, född i Persien och utbildad vid ett amerikanskt college, som baptistmissionär - den förste sedan apostlarnas dagar. Det totala antalet protestanter beräknades 1914 till 3 000 nattvardsgäster och 10 000 bekännare. För några år sedan skickade den rysk-ortodoxa kyrkan präster till Urmi som etablerade en missionsstation. De hävdar att de har 60 000 medlemmar.

Det är verkligen beklagligt att de olika kristna samfunden i Persien aldrig stått eller varit på vänskaplig fot med varann. Även om antalet som de arbetar för är litet, har varje samfund en egen företrädare vid det persiska hovet för att föra fram de egna samfundsmedlemmarnas behov. Ibland har bitterheten varit så stor att olika fraktioner hamnat i slagsmål och varit nära att orsaka varandra allvarlig skada. Vid sådana tillfällen har de tvingats infinna sig inför muslimska domare som utdömt kraftiga böter.

Muslimerna är förstås glada över att de kristna slåss inbördes. I städerna är de senare alltid oeniga. Varje sekt hävdar att de andra inte har rätt att vara där och de har motsatt sig varandra med stor fientlighet. Alla har föraktat alla andra, ofta bara därför att den ene funnits längre i landet. Dessa bittra och upprörda känslor har ofta funnits i årtal. Klagomålen har överförts från en generation till nästa. Ack! Man kan se en liknande tendens i detta land där en liten skillnad i religiös tro, ofta av liten betydelse, leder till öppna motsättningar och hat. Hur mycket bättre vore det inte om deras futtiga religiösa avund skulle ge vika för en större gemensam tro, en del av den fina känslan av nationell patriotism.

Författaren hoppas innerligt att de amerikanska kristna kan medverka till något slags uppgörelse varmed mycket mer effektivt arbete kan utföras bland de orientaliska folken. Det finns medel som, om de användes, skulle åstadkomma mycket i fråga om evangelisation bland Muhammeds anhängare. Men uppgiften är nästan oöverstiglig för amerikanska eller europeiska missionärer. Det är egentligen de inhemska invånarnas uppgift, de som känner till seder, folkkyrka och tankemönster. "Orientaler för orientalerna."

Det är verkligen sorgligt att inhemsk skicklighet och kunskap, som det finns gott om, inte utnyttjas i större utsträckning för att utföra det arbete som i praktiken ligger bortom västerlänningarnas makt. I mer än ett fall har lovande persiska ynglingar förhindrats att ge uttryck för sin förmåga även om de tveklöst hade kunnat ha uträttat mycket om de hade fått möjlighet.

2

DE KRISTNAS VILLKOR FÖRE RYSSARNA

Landets härskare, som var muslimer, förtryckte sina kristna undersåtar på det grymmaste sätt. De behandlades ofta sämre än slavar. Som regel bodde de kristna för sig själva i städer eller på landsbygden, även om i de i vissa fall bodde i samma by som muslimerna. Men de var alltid omgivna av muslimer. Jordägarna eller agorna i byarna är ofta muslimer som styr över sina arrendatorer i feodal stil. Eftersom det är populärt att investera i mark i Persien, och den muslimske jordägaren är mycket mån om sina ägor, betingar hövdingsskapet över en by ett högt pris. Det förstärks av att den kristne arrendatorn är en flitig person. Arrendatorn måste betala för privilegiet att bygga ett hus på mark som tillhör jordägaren och blir därför den sistnämndes vasall.

Utöver markarrendet måste han betala skatt för varje hon buffel (det vanligaste dragdjuret i jordbruket), för varje ko, tacka och honget. Han måste betala ågan mellan hälften och två tredjedelar av gårdens intäkter. Förutom kapitationsskatt, beskattas hans åkrar, vinodlingar och fruktträd. Och inte nog med det. Han är praktiskt taget utlämnad åt sin herres gunst. Den senare kan kräva tre dagsverken utan lön av sina arrendatorer. I själva verket tvingar han dem att ägna så mycket tid åt honom som han anser nödvändig. Han får brännved från varje hushåll, så många ägg, tre höns och en avgift vid varje bröllop. Förutom detta måste varje hushåll ge den muslimske guvernören, ser perest, en last brännved. Inga favörer ges utan att först erlägga något slags betalning. Jordägaren säljer spannmål och mjöl till arrendatorer till ett högre pris än marknadens. Han binder och slår dem för minsta förseelse. Han för bort de vackraste kristna flickorna till sitt harem. Till allt detta måste den stackars lantarbetaren frukta än värre förföljelse om han skulle våga klaga.

På andra sidan gränsen i Turkiet äger lantbrukarna ibland mark, annars är de ågans arrendatorer. I vilket fall är deras omständigheter usla. De har inga rättigheter som en turk eller kurd måste respektera. I vissa byar har de berövats allt så att de helt saknar möjlighet att betala skatt. Sedan misshandlas de tills deras oförmåga att betala skatt är fastställd bortom allt tvivel. Klämd mellan kurdernas girighet och våld och de turkiska ämbetsmännens tryckande pålagor (som samarbetar om övergreppen så länge offren är kristna) innebär det att deras villkor är de mest önskvärda som tänkas kan.

De har inga företrädare i Europas eller Asiens städer. Inringade av bergen är de utsatta för sina förtryckares godtycke. De saknar ledare, rådgivare eller vänner; resenärer är sällsynta och de har ingen röst som kan nå Europa. Trots den fruktansvärda tråldomen som råder och en hopplös framtid håller de alltfjämt starkt fast vid den tro de ärvt från sina fäder.

Följande händelse belyser det sätt som de håller fast vid tron under fruktansvärda förföljelser:

En diakon i nestorianska kyrkan stannade till i en viss by och bodde, som seden bjöd, hos hövdingen. När han hade ätit sade en betjänt till honom att han skulle besöka husfrun. Förvånad följde han betjänten. Han fördes in till en gammal kvinna som grät av glädje när hon såg honom, den förste kristne hon sett under 60 års fångenskap. Hon hade tagits till fånga under den stora räden 1845 och blivit diskare i sin herres hus. I kraft av sin karaktär och personliga ärlighet blev hon utnämnd till husfru, något hon var mycket lämpad för enligt alla. Inte heller hade hon givit upp sin kristna tro under alla dessa år i ett muslimskt hushåll. Hon höll fast vid sabbaten och sin sekts fastedagar. Efter att diakonen givit henne en bit bröd som välsignats vid nattvarden, utan vilken ingen nestorian ger sig av på en lång resa, tog hon avsked av besökaren. Hon var trygg i förvissningen att hon hade kyrkans välsignelse inför den tid då hennes själ skulle avkrävas henne.

RYSSARNAS ANKOMST

Den ryska regeringen har ständigt försökt fullfölja den plan som Peter den store gjort upp för Ryssland för många år sedan. En av punkterna i planen var att hitta ett utlopp i Persiska viken, och de har alltid strävat mot det målet. Persien har stått i centrum för europeisk politik i mer än 100 år. Sir John Malcolms skrifter visar hur England och Frankrike i mer än 100 år har kämpat hårt för att vinna shahin shahs eller "konungarnas konungs" gunst. Perserna var sluga nog att ta emot pengar och gåvor från båda parter. Med åren som gick började Ryssland vinna inflytande och Frankrike drog sig gradvis ur kampen. Rivaliteten mellan England och Ryssland tilltog. England måste hålla uppsikt över Persien för att skydda sitt indiska imperium. Hennes vilja måste segra eller också måste de övriga sträckas. Detta läge rådde i många år, varje land skickade sina skickligaste diplomater till det persiska hovet.

Naser ad-Din Shah dog 1896. Hans son, Muzaffar ad-Din, utsågs till regent. Han var en god man, men en svag ledare och mycket olik sin far. Under hans styre blev Persien skuldsatt. Muzaffar spenderade inte bara de stora belopp han ärvt från sin far utan han lånade också pengar från Ryssland, England och två utländska banker i Teheran. Beloppen motsvarade 20 miljoner dollar. De mesta av pengarna gick åt till resor till Europa. Muzaffar var älskad av sitt folk men omedvetet drev han landet mot konkurs.

Under hans regim började folket att kräva en bättre regering, ett av kraven var att avsätta premiärministern vars gräl med prästerskapet var roten till problemet.

I alla muslimska länder har prästerskapet mycket att säga till om i fråga om regeringsutövningen. Mullorna gick i stora skaror från en plats till en annan och uppviglade folk. Teherans basarer var stängda en tid. Det var en av Persiens vanligaste, mest spridda protestuttryck. De öppnades på nytt av premiärministern. Allmänna sammankomster organiserades till stöd för klagomålen och vid ett möte sköts en *sayyid* (ättling till profeten). Oron tilltog men regeringen lyckades slutligen att kväsa massorna.

Femtio mullor och handelsmän gick till brittiska legationen för att få beskydd, bast, och följdes av andra. Till slut var de 14 000 till antalet. Varför de gick dit var det knappt någon som visste, motivet var oklart. Slutligen började någon att använda ordet författning,

mashruteh. Andra började förklara det för massorna. Det skapade stort intresse och när det väl väckts, spreds det genom provinsen. Snart krävdes en författning. Den brittiske ambassadören agerade och fick löften från myndigheterna. De som sökt beskydd, *bastis*, var nöjda och återvände hem.

Men den hatade premiärministern återinsattes och shahen vägrade att skriva under dekretet om en nationalförsamling. Förhandlingar mellan ryska och brittiska företrädare inleddes och för första gången samarbetade länderna. Åtgärderna kom till uttryck ett år senare när det brittisk-ryska avtalet skrevs under. När allt var halvfärdigt avled Muzaffar ad-Din den 8 januari 1907. Hans son, Mohammed Ali, kröntes till Shah den 19 januari 1907. Hela Europa var intresserat av utsikterna av ett närmande mellan England och Ryssland. Ett inslag i en permanent uppgörelse mellan de båda makterna som fördes på tal var att Persien skulle delas upp i intressesfärer.

Det gjorde perserna misstänksamma och utvecklades till djup avund mot allt utländskt och alla utlänningar, oavsett nationalitet. Alla icke-muslimer i hela landet förföljdes. Kristna, judar och perser mördades. Ett antal hemliga sällskap, kända som *anjuman*, bildades. De skapade ett slags egen politisk partiorganisation, men de pådrivande motivet var korruption liksom Tammany Hall i Förenta staterna. Läget i provinserna försämrades allt mer. Anarki rådde, rån och mord förekom utan bestraffning.

Det nationella parlamentet *majlis* och kungen stod långt ifrån varann. Strider ägde rum mellan shahens anhängare och nationalisterna. Många dog på båda sidor. Till slut ingrep ryssarna med 1000 kosacker och tungt artilleri under ledning av en framstående general. De tog monarkens parti. Parlamentsbyggnaden förstördes, ordningen återställdes och den ryske generalen blev guvernör i Teheran. I ungefär en månad rådde ett tämligt lugn. Sedan slog Shahen till mot sina motståndare som förintades.

Landets näst största stad Tabriz var i uppror. Kravaller förekom, fler strider utkämpades mellan regeringsstyrkorna och nationalisterna. Utlänningar råkade illa ut. Ryssland och England agerade samfällt. Ett larm spreds som gjorde gällande att den lokala nationalförsamlingen planerade att angripa alla utlänningar om inte stormakterna ingrep. Vid den tidpunkten skickades kosacker från gränsen till Tabriz där deras närvaro var som olja på vågorna.

Alla persiska fraktioner slöt omedelbart fred med varandra. Som svar på frågan om vilken rätt England eller Ryssland hade att ingripa i Persien som var inbegripet i inbördeskrig löd svaret att de ämnade till varje pris försvara utlänningars och kristnas liv och egendom. Ryska trupper ockuperade alla stora orter i norra Persien. Det förklarar deras närvaro i Urmi när det nuvarande kriget bröt ut 1914.

De kristna i norra Persien hade i många år, ja mer än 100 år, hoppats och längtat efter ryssarnas ankomst. Jag har hört gamla män säga att de önskade att de skulle bli så gamla att de fick se ryssarna. Ja, deras ankomst inledde en ny era i de förföljda, förtryckta och föraktade kristnas liv. Så stor var förändringen att den märktes på kort tid. Som ett korn som placerats under en sten på marken och lämnades kvar där, så blev de kristna förtryckta av sina härskare. Ryssarna lyfte bort stenen och de kristna växte snabbt i rikedom och styrka. Jordägarna gjorde många ändringar och minskade skatterna. Ett stort antal människor skrev in sig som medlemmar i rysk-ortodoxa kyrkan. Tveklöst sympatiserade en del med grundarna i den sektens lära, men merparten hade andra motiv. De önskade bli av med bördan som tryckte ned dem och den mest effektiva metoden var enligt deras uppfattning att gå in i den grekiska kyrkan.

På så vis säkrade de stöd från den ryske biskopen som på den tiden var en mycket våldsam man. Genom honom påverkades den ryske konsuln och slutligen den ryska regeringen. Jordägarna miste en del av sin forna makt. Arrendatorernas välstånd ökade i samma grad. De rika och framgångsrika uppförde stora, vackra hus utanför stadsmurarna.

På några få år förvandlades den gamla orientaliska staden Urmi till en modern europeisk stad, en del av dess gator var verkligen storslagna. Rika handelsmän uppförde moderna butiker och köpte stora mängder europeiska varor som ställdes ut på hyllorna. De var mycket mer ambitiösa och mer framåtriktade än muslimerna. Den kristna stadsdelen hölls ren och snygg. Läkarna ökade i antal och skicklighet, ett antal kristna skolor öppnade och ryssarna såg till att de beskyddades. Författaren öppnade en skola för muslimska flickor i Urmi.

Inom några månader lät den persiske guvernören stänga den. Författaren, som var amerikansk medborgare, klagade hos den ryske konsuln som omedelbart skrev till ämbetsmannen som omgående lämnade tillbaka nyckeln och skolan återöppnades och drevs vidare utan fler svårigheter. Ryssarna är skyldiga tack. En del av de rikare kristna blev nu jordägare. När de kristna fick höra om svårigheterna för de kristna som drabbades under det turkisk-balkanska kriget samlade de snabbt in summan 10 000 dollar i nödhjälp.

Muslimsk fientlighet

Många olika religiösa seder och skrock förekommer bland de persiska muslimerna. Deras lag om rent och orent kött är hämtad från judarnas. Ostron, hummer, hare och gris är alla gräsliga. En kristen som går in i en muslims hus förorenar det enligt deras stränga uppfattningar. Mat som en kristen rör är oren, varför en muslim inte köper kött som slaktats eller hanterats av någon ur den föraktade sekten. Några byungar, vars kläder var trasiga och smutsiga, fick några druvor av en kristen. Deras föräldrar ville inte tillåta dem att äta frukten förrän den hade tvättats. Om den stränge shiamuslimen är tvungen av affärsskäl att stiga in i en kristens hus kommer han inte att dricka te från den senares koppar eller ens i huset om inte det förberetts av en muslimsk tjänare. Han kommer inte att röka pipa med en kristen eller på annat sätt ta emot gästfrihet. Ja, muslimer har blivit utskälda och slagna för att ha tagit tjänst hos kristna. En muslim som reste med kristna bad en annan muslim om vatten. Som svar fick han ett slag i ansiktet och anmärkningen att han var värre än de kristna eftersom han reste i deras sällskap.⁵

En dag var jag på väg in i en basar. Luften var lite fuktig. Jag hejdades av en muslim som sade att mina fuktiga kläder skulle komma i beröring med deras och smutsa ned dem.

Kärl som används av en kristen anses också smutsiga och obrukbara. Ett kopparkärl måste renas genom nedsänkning och bön, eller genom att trosbekännelsen uttalas. Ett lerkärl måste förstöras. Vattenbärare, sakaus, ger ibland kristna att dricka men priset är högre än värdet på muggen som sedan krossas. De har även varit kända att ha förstört skålen som använts för att hålla vatten från när kristna tvättat händerna. Tvättvatten som kastas på en plats dit solen inte når gör platsen oren för alltid. Vid ett sådant tillfälle bad en husägare en mulla om råd. Han fick veta att han måste bygga upp huset igen. Han bad därför att få reda på husets värde eftersom han var tvungen att riva det.

En amerikansk vetenskapsman som var okunnig om språket närmade sig ett lunchställe och lade ned pengar och sträckte sig efter en kebab. Ägaren skrek upprört, han fruktade att hans kunder skulle se denna nedsmutsning. Samme resenär drack vatten genom att låta det bli sköljt över händerna. På grund av dessa redogörelser tvingas resenärer i många delar av

⁵ Citerat med tillstånd ur SG Wilsons, *Persian Life and Customs*, på Fleming H. Revell Co.

Persien att ha med sig egna mat- och dryckeskärl. Dessa svårigheter övervinns ofta med ett erbjudande om lite extra pengar. Ett persiskt ordspråk säger "Med pengar kan mullan kastas ut ur moskén".⁶

Kärleken till pengar övervinner många av de ortodoxa shiiternas fördomar. Denna nedsmutsning sträcker sig inte bara till mat och dryck och deras behållare utan till annat också. En gatpojke utan en ren kvadratcentimeter hud på kroppen har vid tillfälle noga sköljt av mynten han tiggde sig till från en kristen varpå han lade dem i fickorna. En muslim som skulle sy upp en kostym hos en kristen skräddare uppmanade honom att inte pressa den eftersom det skulle kräva att han fuktade den, inte heller fick han trä nålen genom att fukta tråden i munnen eller skära av tråden med tändarna. Av dessa anledningar är kristna sällan tillåtna att besöka en moské eller helgedom. En muslim kommer inte att sälja en kristen ett exemplar av Koranen eller något som innehåller en vers från den heliga boken. Inte heller tillåts en otrogen att vidröra den. De mer trångsynta kommer inte att hälsa en kristen med "frid var med dig". För den otrogne finns ingen frid. För honom gäller uttrycket "Må Gud beskydda dig" (Allah sakh lasun).

Ibland utlöser dessa seder hämnd. En engelsk konsul besökte en perser. De skakade hand. Sedan sträckte persern ut sina händer genom fönstret för att en tjänare skulle tvätta dem. När konsulen gick, tog de farväl på samma sätt. Därefter gick engelsmannen fram till brunnen på gården och bad sina tjänare att hämta en handduk och tvål varpå han noga tvättade sina händer i närvaro av sin värd. Men detta slags extremfall blir allt mer sällsynta.⁷

Muslimsk lag är förvisso motståndare till kristna härskare. Därför innebar ryssarnas ankomst i mångas uppfattning att muslimska seder skulle avskaffas. Det fanns fruktan för att kvinnor skulle tvingas gå utan slöja, som de kristna kvinnorna. Ett stort antal kristna flickor återfördes till sina vänner och släktingar, medan de skyldiga bestraffades. Muslimerna letade efter en allmän begränsning av deras religiösa lagar. Muslimerna såg fram emot den tid då de skulle ge göra upp med ryssarna och slöt hemliga förbund med de muslimska turkarna, ända tillbaka till detta nuvarande krigs utbrott. Muslimernas hat underblåstes av de kristna persernas välvilja gentemot ryssarna.

3

OROSMOLN

Den tyska propagandan

⁶ Wilson, a.a.

⁷ Ibid.

När striderna bröt ut försökte tyskarna med all kraft att uppvigla den islamska världen. De hade specialagenter även i Urmi. Där fanns inte bara tyska och österrikiska propagandister utan även många persiska muslimer deltog. Planen var att inleda ett heligt krig för att på så vis sätta i rörelse de miljontals muslimerna från Persien, Indien, Afghanistan, Balujistan, Arabien, Turkestan och andra muslimska länder. Med en styrka om tio, femton miljoner väpnade muslimer tänkte de först tåga mot Ryssland. Och självklart när ryssarna var uppbundna med att bekämpa en sådan armé skulle tyskarnas utsikter öka på västfronten. Vid den tiden räknade ingen med att Amerika skulle gå med i kriget. Ingen räknade med att den enorma republiken skulle ge sig in på arenan. För att underblåsa missnöjet mot de kristna länderna i allmänhet anlätades de skickligaste tyska skribenterna.

Deras ansträngningar gick ut på att övertyga muslimerna om att Tyskland och Österrike främjade den muslimska saken. Det hette att ett "Heligt krig" rasade i hela världen, vilket verkligen besvärade de icke-troende. Det rapporterades att engelsmännen hade förintats och att deras största generaler tillfångatagits. De sade att det muslimska korståget utkämpades i Egypten, Tunis, Algeriet, Afghanistan, Balujistan, Indien, Sudan. Dessa ytterligt falska rapporter var ett av de främsta orsakerna till att muslimerna i Turkiet och andra delar av den islamiska världen leddes att ta parti mot de allierades sak. Här är ett exempel på ett uttalande om det Heliga kriget:

Muslimer överallt kämpar på Tysklands sida. Franska, engelska, serbiska, ryska och japanska styrkor håller på att besegras. Turkarna under sultanen av Stambuls Padišah (sultanen i Konstantinopel, **öa**) har besegrat ryssarna vid många tillfällen. De har sänkt många franska och engelska fartyg. Fransmännen är i det närmaste utdrivna från Marocko, muslimska soldater har krossat italienarna. Våra ryska fiender har drivits ut ur Persien, engelsmännen har flytt från Balujistan och Afganistan. Nu kommer Padišahs barn till makten. Det heliga krigets soldater kämpar i Indien. Tyskarna och österrikarna har besegrat fransmännen och ryssarna överallt. I själva verket har de tvingats göra fullständig halt. Engelsmännen har inte helt besegrats, men har förlorat merparten av sina soldater och ett stort antal av deras örlogsfartyg har sänkts.

Varje muslim, som vet att han ska dö, är medveten om att han dör för Allah. Allah har sett det heliga krigets fana med egna ögon.

Kungörelser som framhöll alla ovan nämnda deklARATIONER skickades till de mest pålitliga männen som uppmanades att använda sitt omdöme för att bevara dessa hemligheter. I förlängningen antyddes det att de skulle finna nåd i regeringens ögon. Vad skulle ha hänt om den islamska världen hade hörsammat kaiserns maning till heligt krig? Historien har många exempel där mäktiga strider utkämpats för att en viss civilisation skulle dominera. Världens öde och miljoner människors liv har hängt på om denna kamp slutat med seger eller nederlag. Tänk exempelvis på den turkiska militärmakten förr, på saracernas försök att undertrycka och krossa civilisationen i väst.

Tänk ett ögonblick på vad mongolerna åstadkom i Asien, på vad som hände när Timur kom med sina fanatiska horder och nästan förintade den kristna världen. Man får en aning av omfattningen och grymheten i hans erövringar när man betänker att han byggde ett torn av murbruk där 2000 män blev inmurade. Sju år senare reste han 70 000 människoskallar på ett torg i Isfahan, Persiens dåvarande huvudstad; och 1401 restes 90 000 i Bagdad. Det var tre år innan han slaktade 100 000 fångar under sin invasion av Indien och år 1400 blev 4000 tillfångatagna ryttare levande begravda.

Nationer utplånades, stora länder förstördes. Obeskrivligt lidande och elände rådde i enorma områden under årtal. Vändpunkten kom äntligen genom polackernas oerhörda ansträngningar, Europas frälsare, samt inre motsättningar. Men anta att detta hade

misslyckats? Var hade dagens europeiska civilisation funnits? Vad har i vår tid hänt miljontals armenier, syrianer och andra? Allt detta kunde ha påverkat Europa och kanske även Nord- och Sydamerika. Vreden som drabbade Urmislätten visar prov på den djävulska grymhet som förvandlar ett vackert paradis till ett inferno av plågade själar. Och när man läser om övergreppen i Belgien, Serbien och de andra drabbade länderna kan man förstå att turkarna, i sin åtrå och begär efter krigsbyte fann likasinnade bland de tyska soldaterna. Hunnerna, besläktade med Djingis Han och Timur i tankesätt och sinne var och är upphovsmännen till all denna fruktansvärda slakt.

Ryssarnas ankomst var inte olik de molnbankar som förebådar en storm. Urmis kristna kunde skydda sig en tid undan den brännande islamska solen under dessa molns skuggor, men ack de förebådade ju stormen!

Sommaren 1914 kommer alltid att bli ihågkommen som en av de kristnas mest blomstrande. Det var en tid av oerhörd lugn och ro. Folk utförde sina sysslor utan att trakasseras. De anlade nya vingårdar och fruktträdgårdar, planerade för nya byggnader, nya hem och räknade verkligen med att välståndets tid skulle fortsätta. De visste inget om ovädret som började blåsa upp och som blev allt mer hotfullt. Snart skulle molnen vrida och vända sig och utlösa blixtar på denna fredliga slätt tills den skulle slitas sönder av en orkan av hemskheter, en orkan som skulle förstöra hundratals städer och byar. Tusentals människor skulle kallblodigt dödas och tusentals kvinnor och småbarn skulle svälta ihjäl.

Långt innan Turkiet förklarade krig hade den turkiska regeringen, på uppmaning av Tyskland, hetsat de kurdiska stammarna på den persiska sidan av gränsen att anfälla persiskt område och angripa städer i Azerbajdzjan där ryska trupper var förlagda. Den 1 oktober 1914 började de verkliga striderna. Den dagen kom en stor kurdisk styrka ner från bergen till Tergawar, ett persiskt distrikt som gränsade till östra Turkiet och drev bort en liten grupp kosacker som var förlagda där. Sedan började de plundra och bränna kringliggande kristna byar. De flesta kristna lyckades fly och tog sig till staden Urmi. Varje kväll hörde vi ständig artillerield, och från närbelägna kullar kunde vi tydligt se hur byarna brann. Dagligen välde flyktingar in i staden och de större kristna städerna på slätten.

Snart var det uppenbart att det inte var en vanlig kurdisk räd utan ett anfall utfört av en organiserad armé på tusentals män. Det var i själva verket en expedition som turkarna planerat och organiserat vars syfte var att driva bort ryssarna och ockupera nordvästra Persien. Men det råder inget tvivel om att planen drogs ursprungligen upp av tyskarna. Turkiska befäl fanns bland kurderna och alla hade försetts med tysk ammunition. Därtill hade ett avtal slutits med stadens muslimer om att de skulle ansluta sig till kurderna när de invaderade staden och plundra och förstöra i de kristna kvarteren. Ungefär en månad efter den attacken utropades krig mellan Ryssland och Turkiet. Samtidigt stängde ryssarna de turkiska konsulaten i Urmi, Tabriz och Xoy/Hoy. Kurder och andra sunnimuslimer fördrevs från byarna nära Urmi. Som hämnd svarade turkarna med att förvisa tusentals kristna från angränsande områden i Turkiet.

Snart var det uppenbart att den lilla kosackstyrkan inte var tillräcklig för att slå tillbaka fienden. Av fruktan för detta blev mitt folk oroligt, men den ryske konsuln lugnade oss och sade att förstärkningar var på väg. Dagarna gick men ingen förstärkning syntes till. Vid ett kritiskt skede satte ryssarna upp en viktig hjälpkår genom att dela ut gevär och ammunition till de kristna i regionen. På så vis ökades deras styrka med cirka 3 000 man.

Kulmen nåddes på söndagen den 11 oktober. Hela dagen sågs stora kurdiska styrkor ta sig ner för bergssluttningarna. Ryssarna hade förutom ett begränsat antal kosacker, också ett fåtal kanoner. Men de lyckades ändå utnyttja dessa till sin fördel och besköt fienden när de befann sig inom räckhåll. Det hejdade anfallet en stund men när mörkret lågrade sig anföll kurderna

igen och under natten genomförde de ett koncentrerat anfall mot byn Čarbaš (Tscarbash), som beboddes av kristna och bara några hundra meter från stadsmuren.

Beskjutningen inleddes vid tiotiden på kvällen och fortsatte under natten. Men ryssarna och de kristna invånarna bjöd starkt motstånd och på morgonen drog sig fienden tillbaka, och lämnade efter sig många döda. En av de döda var en hög turkisk officer och värdefulla handlingar påträffades i hans fickor. Även om det förekom skärmytslingar i närheten var detta det sista stora anfallet för tillfället. Allmänt uppfattades det att anfallet mot staden var planerat till måndagskvällen eftersom ett stort antal kvinnor och barn fanns bakom linjerna med korgar och väskor avsedda att medföra stöldgods med.

Tämligen snabbt efter detta anlände ryska förstärkningar med stora kanoner och mycket ammunition. Turkarna och kurderna försvann när rysarna ryckte fram mot bergen. De förföljde kurderna och när de återkom hade de med sig stora hjordar av får, kor och oxar. Under tiden befästes staden av ryska trupper och tusentals människor sattes i arbete att gräva skyttegravar. Dessa förberedelser gav oss en känsla av säkerhet och vi kunde inte föreställa oss att våra beskyddare skulle vara tvungna att överge oss.

Men medan dessa förberedelser pågick utbröt oroligheter i ett distrikt i sydöst. Flera turkiska och kurdiska hövdingar samlade sina anhängare och fick ihop en armé om några tusental. På marschen norrut mot Urmi stötte de i slutet av december på ryssarna och deras persiska allierade nära Sawuj-Bulaq. Två sammanstötningar ägde rum. Ryssarna var framgångsrika i det första, men i Miyandab vid södra delen av Urmisjön tillfogade kurderna och kurderna dem ett förkrossande nederlag. Ungefär samtidigt invaderade Enver Paša Transkaukasien som gränsar till Azerbajdzjan i norr från armeniska Turkiet vid Sarikamiš i Kars regionen. Detta hotade att skära av förbindelserna mellan Ryssland och Persien. Order gavs att utrymma Urmi, Tabriz och Xoy. Utrymningen av Urmi ägde rum den 2 januari, Salamas en eller två dagar senare och Tabriz den 5 januari.

Under tiden förändrades läget i Transkaukasien. Enver Pašas armé led ett stort nederlag och utrymningen av Xoy ägde inte rum.

Medan dessa oroligheter pågick med ständiga strider på alla håll blev de kristna i Urmi mer och mer oroliga. Men de hyste stor tilltro till den ryska tapperheten och trodde inte för ett ögonblick att de skulle lämnas värnlösa och i händerna på en så grym, skrupelfri fiende. Ack vad de bedrog sig!

Den 29 december hörde vi att våra vänner i Urmi skulle ge sig av, och dra tillbaka sina styrkor norrut. I staden Gogtapa där jag då bodde hade ryssarna en telefonstation. Den låg i Mam-Yoseps hus, en granne till mig. När jag hörde rykten om evakueringen rusade jag till stationen och klev in upprört och frågade om uppgiften var sann. Den ansvarige soldaten svarade "Nej, nej! Vi kommer aldrig att överge denna plats". Jag sade, "Min vän, om ni lämnar denna plats utan förvarning var förvissad om att varenda kristen här kommer att slaktas!" Han upprepade sina försäkringar med emfas. "Nåväl," sade jag, "du kanske inte känner till det. Jag vill att du frågar din general". Han tog upp telefonen och talade med någon. Svaret upprepades: "Struntprat! Vi kommer inte att lämna platsen där vi varit så länge."

Jag var ganska nöjd med försäkringen och gick hem och åt kvällsmat i lugn och ro. Men samma kväll gav sig de ryska telefonoperatörerna som befann sig i stadens utkanter i all tysthet iväg och anslöt sig till den ryska huvudstyrkan, några kilometer norrut. Samma natt lämnade hela den ryska styrkan vårt område och drog sig mot Transkaukasien.

SKYFALLET

På lördagsmorgonen när vi steg upp hörde vi att ryssarna givit sig av. Telefonstationen var utrymd och telefonen var borta. Oron bland vårt folk blev så stor att många började tidigt att ge sig av. Muslimerna rånade och dödade dessa. Vad beträffar oss själva vågade vi inte lämna våra hem. Tusentals muslimer var ute med svärd, gevär och dolkar på ivrig jakt efter kristna. Vi var infångade och kunde inte komma på något sätt att fly. Den natten gav sig ett antal av våra unga män som ägde något slags handelsvapen av till vissa vägar som ledde till staden och reste barrikader på hustaken som vette mot vägarna. Där höll de vakt eftersom vi räknade med att när som helst bli angripna. Muslimerna skulle ha slaktat oss på en gång trots vårt bräckliga försvar, men de fruktade ryssarnas återkomst.

Samma dag höll stadens ledare och muslimernas högsta religiösa ledare ett möte. De röstade enhälligt för att varje kristen skulle dödas på en gång. Men efter en viss diskussion och överväganden om att de eventuellt skulle få stå till svars för detta, beslutades det att en bättre plan vore att skicka efter kurderna i de närbelägna bergen - detta utfall ryssarna skulle återvända och lägga skulden på stadens muslimer varvid hårda straff var att vänta. Därför skickade de speciella sändebud till några av de kurdiska hövdingarna som hade tusentals krigare under sig och bad dem att genast komma ned till slätten. De kristna invånarna utlovades som gåva, en gåva de fick göra vad de ville med.

Natten som ryssarna lämnade tog de vägar som ledde genom många kristna städer och byar. Invånarna, som visste vad kurderna skulle göra när de väl blev varse vad som hänt, lämnade sina hem och följde efter trupperna med hopp om beskydd och räddning undan kurdernas grymhet. Jag tvivlar på att denna hemska flykt någonsin kan återges tillräckligt väl. Få berättelser som jag har hört kan någonsin jämföras med detta ifråga om hjärtskärande intresse.

Hela norra delen av Urmislätten hörde talas om de ryska truppernas avresa på lördagskvällen den 2 januari 1915. Vid midnatt hade det hemska uttåget inletts och på morgonen var de flesta kristna byar övergivna. Människor hade lämnat sina boskap i ladugårdarna och alla hushållsföremål i sina hus, precis som de var, och skyndat sig iväg för att rädda sina liv. Om någon ägde en häst, en åsna eller något annat lastdjur hade han tur, och om han hade kontanter hemma var det än mer lyckosamt. Men även om man är välbeställd, är det inte alltid man har kontanter till hands. Många som gav av sig på sin långa färd hade, fastän de var rika enligt landets norm, ytterst lite med sig.

Merparten gick till fots, och kämpade sig igenom snö, slask och lera. Innan de sju långa dagarna av fruktansvärd färd genom kyla och fukt till den ryska gränsen hade genomförts hade alla bördor kastats åt sidan: sängkläder, extrakläder även bröd. Ganska snart måste nämligen de sorgfyllda varelsena bestämma vad de skulle släpa med sig - sängkläder och kläder eller sina barn. Ett stort antal av de svagare nådde aldrig fram till gränsen utan lade sig ned vid väggrenen och dog. De som lyckades hålla ut till slutet var så tärda och utmärglade att deras egna vänner och släktingar inte kände igen dem.

Än värre än att trampa på dagarna var de hemska nätterna. I byarna utmed vägen var varje möjligt skydd så överfyllt att de var omöjligt att lägga sig ned. Före morgonen var luften så dålig att människorna var nära att kvävas. Men de som inte fann något skydd råkade än värre ut där de låg ute i gytjan utsatta för genomträngande kyla och fukt. En del barn fördes bort av vargar och slukades, många dog av utmattning. Föräldrar kom ifrån varann och förlorade sina

barn i mörkret och kunde aldrig hitta dem igen i mängden av snabbt framrusande, upprivna människor. Trots alla odds hoppades de ändå att de skulle återse dem nästa dag och stapplade vidare. Vid varje rastplats sprang de oroligt från grupp till grupp och hus till hus på jakt efter borttappade barn.

På ett ställe hittades sjuttio människor ihjälfrusna i leran. En ung man hittade sin mor på det viset och hellre än att hon sakta skulle frysa ihjäl eller ätas av vargarna sköt han henne i huvudet. När man hörde dessa sorgliga berättelser upprepas gång på gång med bara små skillnader i detaljerna kan man inte annat än undra vad mänskligt blod och kött inte kan uthärda under sådana pressande omständigheter.

Jag hörde många fruktansvärda vittnesmål (säger en som skriver ned händelserna) men följande är tillräckligt för att ge läsaren en aning om den hemska flyktens fasor. En gammal man som åtföljdes av två svärdöttrar och sex barnbarn började den hemska natten från byn Qaragoz, en plats jag känner till väl. Alla gick till fots. Kvinnorna bar de minsta barnen i omgångar, medan den gamle mannen snubblade fram så gott han kunde oförmögen att kunna bära någonting. Han gav snart upp, lade sig vid vägkanten och dog.

De två kvinnorna och deras små barn fortsatt en dag eller så till innan en av dem födde en baby i den halvfrusna leran vid vägkanten. Modern slet av sin klänning och lindade in barnet i tygbitar och tog upp sin tunga vandring. Som tur var hittade kvinnorna sina män i Julfa, en by vid den ryska gränsen. Det var ett sorgligt möte eftersom barnafödandet skapat komplikationer och två av barnen kommit bort. Tänk er känslorna av tacksamhet och tillfredsställelse när en vagnslast med småbarn anlände och de två borttappade barnen fanns bland dem.

Hyggliga ryska soldater hade undsatt dem. Men svårigheterna de hade utstått var för mycket för de små och två dagar senare dog barnen.⁸ Folk som dog och barn som föddes vid vägkanten var vanliga inslag under denna flykt, men få tvingades samtidigt genomlida båda dessa påfrestningar. Natten till den 2 januari var cirka 22 000 människor kvar i sina hem i Urmi stad och intilliggande distrikt. Det är ännu omöjligt att fastställa hur många som dog.

Under tiden på söndag morgon kom uppgifter om att staden Diza-Taqa härjades av den kurdiske hövdingen Mohammed Beg. Vid den tiden var alla kristna byar i Baranduzflodområdet övergivna. Kurderna hade lagt beslag på dem och plundrade dem med stöd av muslimska perser.

Denna information utlöste stor oro i Gogtapa som då var fylld av flyktingar som vället in från 28 grannbyar. Merparten hade fått med sig några tillhörigheter. Människor i Gogtapa kände medlidande och öppnade sina hem för främlingarna och delade med sig vad de kunde, då det fanns gott om förnödenheter. För varje timme kom än värre nyheter. På kvällen hade missionsstationen och vårt hem fyllts av kvinnor och barn. Eftersom vi var amerikanska medborgare trodde människor att kurderna inte skulle angripa oss. Därför tog de med sig alla sina värdeföremål och fyllde vår stora, rymliga källare.

Under hela söndag kväll var jag uppe och ute på gatorna med de andra, besökte dem som spanade och försökte göra mitt yttersta för att lugna de oroliga. Vid tvåtiden på morgonen möttes några av stadens ledare i ett av husen för att fundera ut det bästa sättet att beskydda oss. Medan detta möte pågick kom två kurder, som vi kände väl och som bodde i en närbelägen by. En av dem var faktiskt anställd som uppbördsman i vår stad. Han berättade att Mohammed Beg hade krävt 2 000 dollar från Gogtapa eller också skulle han ge order om

⁸.Board of Foreign Missions Bulletin, Nr. 12, 1915.

anfall. Vi sade att vi gärna skulle träffa hövdingen personligen så fort det ljusnat och att vi var villiga att tillmötesgå hans krav. De båda kurderna gav sig av. Senare fick vi höra att de bara var spioner som skickats för att verkligen se om ryssarna givit sig av eller inte. Kurdernas fruktan för ryssarna var mycket stor.

Vi kände oss lättare till mods och gick hem igen, förvissade om att något slags lösning skulle hittas. Under hela natten stannade nästan alla ute på gatorna och oron var som mest påtaglig. En del lämnade staden och gav sig av till Urmi, andra gick till Gulpašan och andra till än mer avlägsna platser där de trodde sig vara mer säkra.

Några ledare i Gogtapa ansåg det vara tillrådligt att alla människor i staden genast skulle ge sig av och inte ta något med sig, men merparten satte sig emot denna plan eftersom inte alla kvinnor och barn var redo att ge sig iväg med så kort varsel. Men vi lyckades hålla dem lugna genom att säga att vi skulle träffa de kurdiska hövdingarna och möjligen avvärja ett anfall genom att betala en viss summa pengar. Det hade en lugnande inverkan så de flesta begav sig hem innan det blivit förmiddag, uppmuntrade av tron att något hade gjorts för att avvärja eller åtminstone minska hotet. Jag återvände slutligen till min bostad och fann det fortfarande fyllt. Jag berättade vad som hänt ifråga om uppgörelsen med kurderna varpå alla gav sig av, lugnade.

Jag sade åt min fru att jag var hungrig och hon förberedde en måltid. Jag satte mig ned men innan jag hunnit äta en munsbit hörde jag skottlossning i sydvästra delen av staden. Jag ställde ifrån mig kaffekoppen och reste mig, jag visste vad skottlossningen förebådade.

Det var en mycket kall morgon. Marken var täckt med ett flera centimetertjockt snölager. Utan att dröja för att få på mig överrock eller galoscher rusade jag ut på gatan. Där såg jag hundratals, ja tusentals män, kvinnor och barn som sprang från alla delar av staden mot kullen. Gogtapa är, som jag tidigare nämnt, delvis byggd på en sluttning. All skrek och ropade: "Kurderna har kommit! De är här nu! De kommer att döda oss! Vad ska vi ta oss till? Vart ska vi fly?" Högre och högre hördes ropen "O, rädda oss!" Jag såg dessa stackare, men innan jag ens hann säga några ord till tröst var kurderna bland oss.

Skottlossningen var intensiv nu. Medan jag stod och försökte samla mina tankar och funderade på hur jag skulle kunna hjälpa dessa stackars människor tyckte jag mig höra hur min fru ropade efter mig, och vände mig om. Där stod hon på taket till vår missionsstation. I vårt hem hade vi en stor, vacker amerikansk flagga. Min fru hade tänkt på denna flagga och placerat den överst på missionsstationen och bad högt medan hon svängde den fram och tillbaka. Den uppmärksammades snart av folkmassan som sprang åt alla möjliga håll, förvirrad och vilsen och utan uppfattning om var de skulle ta vägen.

När de insåg att den amerikanska flaggan på något sätt skulle kunna beskydda dem började de välla in på gården. Snart fylldes varje rum i byggnaden, på gården och taket. Jag följde efter folkmassan. Jag fick veta att mer än 25 000 kurder och några tusen persiska muslimer hade omringat staden. Många bar säckar och rep. En del hade till och med oxkärror för att frakta bort krigsbytet.

Strax dök min fru upp vid min sida. Hon var mycket nervös och rädd men hade inte förlorat sin sinnesnärvaro. Hon sade att enligt hennes uppfattning var det fel att människor samlades på detta vis för om kurderna kom kunde alla slaktas i en enda massa medan om de var utspridda skulle det vara lättare för åtminstone några att fly. Därför talade jag om för alla jag kunde att göra som min fru hade sagt och rådde dem att fly på en gång och ledde ut dem från gården. Några fortsatte uppför kullen till kyrkan där, andra gick över gatan till en annan kyrka medan resten av oss, kanske något tusental, försökte lämna staden genom dess nordvästra del. Men vi upptäckte att vägen var spärrad, och vände om och gick in i kyrkorna.

Om jag minns rätt var jag den siste att gå in i kyrkan. När jag tittade in från porten såg jag att byggnaden var sprängfylld, alla stod upp, bad och grät. Jag hörde även småbarn be så hjärtskärande att jag inte kunde stanna kvar och höra mer. Jag gick ut i gatan och ställde mig i skuggan av en mur. Jag hörde skottlossningen som nu var en strid ström av skottsälvor, gråten och klagan från de som var därinne. Flera kristna som hade handeldvapen tog sig an fienden från skyddet av barrikaderna, en del hade rests på hustaken medan närmare 100 fanns på toppen av kyrkan på kullen, regionens högsta plats. Från denna plats kunde de kontrollera kurderna i alla riktningar utom en.

Södra delen av staden var redan i händerna på marodörerna. Husen fungerade som skydd eftersom de skymde sikten för dem på kullen. Kurder hade stuckit västra delen av staden i brand. När de insåg att kyrkan på kullen, som våra män försvarade, var den säkraste platsen sökte sig flyktingar dit och försökte ta sig in. Jag måste förresten förklara att kyrkan var omgärdad av en stor gård med en drygt tre meter hög mur. Men ingången till gården var så öppen att de som sökte skydd sköts ner när de närmade sig porten. Totalt dödades på detta vis, merparten kvinnor och barn.

Hundratals flydde nu genom den norra sidan där männen på kullen hade banat väg med sina gevär. Den delen av landskapet är mycket platt och öppet varför det inte var så svårt att rensa det. Inga kurder syntes där heller.

Jag var fortfarande på gatan. Det var många råvade på båda sidor. Plötsligt insåg jag att jag hade tappat bort min fru och mina barn i förvirringen och tumultet. Det fanns ingen tid att förlora för att försöka söka rätt på dem. "Vart ska jag gå? Vart ska jag söka efter dem?" frågade jag mig själv. Min fru var utlänning och mina fyra pojkar som var med henne var små och oförmögna att ta hand om sig själva. Jag rusade in i kyrkan, trängde mig igenom folkmassan och hittade lyckligtvis hela familjen samlad nära predikstolen. Alla grät och bad. Min fru, som var känd som amerikan, var omringad av ett 20-tal kristna persiska kvinnor som vädjade till henne att be. De sade "Xanëm, vi vet att du är en kristen kvinna. Be! Gud kanske hör din bön och vi kanske räddas" samtidigt som de slog sig för sina bröst. Min fru grät bittert medan hon bad.

Det är svårt för mig att förmedla till läsaren en inre bild av dessa upplevelser. Kyrkan på den 45 meter höga kullen var uppförd i tegel. Väggarna var en meter tjocka och det timrade taket var täckt med plattor, övertäckt med jord och försett med balustrader.

Inget annat eldvapen än en kanon kunde ha trängt igenom kyrkan. En stor gård och mur omgärdade den. Kyrkan där vi slutligen sökte skydd, låg omedelbart nedanför ryssarnas på kullens södra sluttning. Den var byggd på ungefär samma sätt, fastän större. Den hade 700 sittplatser. Muren som omgärdade platsen var cirka 3,5 meter hög på baksidan och 4,5 meter hög på framsidan. Porten var drygt 2 meter bred och vette mot kyrkans främre ingång medan en mindre öppning fanns i murens södra del. Båda dessa portar var tillverkade i bastant trä och försedda med järnnitar. Staden låg huvudsakligen söder om kullen, nordsidan var nära stadsgränsen. Den som blickade ut över landskapet från höjden såg staden breda ut sig nedanför som ett panorama: västerut, söderut, österut medan norrut såg man över några få byggnader samt såg den stora slätten breda ut sig med vinodlingar och fruktträdgårdar, allt täckt med snö. Lermurar skilde vinodlingar från vägarna och fälten.

Skrik från de som befann sig inne i kyrkan, dödsförskräckta, överröstade gevärseldens ljud, och svordomarna och skriken från fienderna som nu kontrollerade merparten av staden. Kulorna som träffade väggarna var en alltför vanlig punktering av ljudet.

I detta tumult blev barnen åsidosatta. Snart upptäckte vi att vår yngste, tvååriga Wilbert, hade vandrat iväg och var försvunnen. Han hade börjat tala lite grann och det var osannolikt att han

skulle kunna lämna några upplysningar av betydelse till den som hittade honom. En snabb men noggrann sökning gjordes utan att barnet hittades. Tio minuter senare lämnade vi kyrkan och dess omgivningar genom den södra porten, gick runt kullen och ned mot den nordöstra delen av staden. Vår framfart doldes av vänliga murar tills vi kom till stadens gräns.

Skottlossningen var fruktansvärd. Muslimer av alla slag välldes in i Gogtapa från alla riktningar på kompassen. Jag sade till dem som var tillsammans med mig: "Vi måste ge oss av genast. Vi är nästan omringade!" Men min fru började gråta igen och sade att hon aldrig skulle lämna platsen förrän hon hade hittat sitt borttappade barn. Mina känslor var i uppror. Jag sade till henne: "Nåväl, jag går tillbaka och letar efter honom en gång till." Jag tog mig runt kullen och försökte ta mig upp till toppen från kvarteren i sydöst. Halvvägs uppför sluttningen sköt någon mot mig. Kulan träffade inte mig men det var så nära att jag trodde att jag träffats och föll halvt bedövd till marken. Efter några minuter satte jag handen för örat och fann till min lättnad inget blod. Efter några minuters vila för att få nya krafter och mod kröp jag tillbaka till vår grupp. Jag sade till min fru att det var omöjligt att leta vidare efter det försvunna barnet eftersom vi var omringade på alla sidor. Vi började ta oss runt kullen igen och vandrade förbi vinodlingar och utmed ett bevattningsdike. Träd hade planterats utmed nästan alla strandkanter och diken vilka gav oss ett visst skydd.

5

FLYKT UN DAN STORMEN

Händelserna kring oss var oerhört nedslående. Kurderna hade anfallit oss så snabbt att de flesta kvinnor inte hade haft tid att få på sig skor och strumpor. Många var halvklädda. De var förstås oerhört rädda och hälften av stackarna gick barfota i snön. Vi gick sakta och när vi tog oss fram såg vi en stora skara barn som vandrade gråtande och hjälplösa runt i vinodlingarna eftersom de kommit ifrån sina föräldrar.

Ingen väntade in någon annan. Alla såg om sitt eget bästa. Jag sade till dem i min grupp att jag ansåg det vara klokast att ge sig av mot Gulpašan, vilket vi gjorde. Vi hade kommit en liten bit när jag såg cirka 300 beväpnade muslimer framför oss bakom en mur. Några av dem hade täckt ansiktet med halsdukar och de hade dragit ned turbanerna och mössorna över ansiktet så att vi inte skulle känna igen dem. Senare fick vi höra att de var från byarna i närheten, människor vi kände. Så snart vi närmade oss, öppnade de eld. Vårt folk började ropa och skrika högt och tappade sina tillhörigheter. Jag sade åt min fru att snabbt springa och gömma sig bakom en mur väster om oss.

Vi sprang, men plötsligt stannade min fru upp. Jag tittade ned och såg två småbarn i snön som tjöt och grät. Några av mödrarna hade haft så mycket att bära och så mycket att ansvara för att de hade lämnat kvar dessa hjälplösa och i stället valt att hjälpa sina äldre barn, vilka därmed gavs en flyktmöjlighet. När min fru såg barnen tittade hon på mig och utbrast: "Min Gud! Vad ska det bli av oss!" Jag ropade också högt. Mina känslor var i uppror. Jag undrade varför vi, ett kristet folk, skulle överges och bli föremål för våra förföljares godtycke. Djävulen tycktes ta kontroll över mig för stunden. Jag föreställde mig hur han sade: "Kristus har varit din Herre och du hävdade att han var din Herre. Du har tjänat honom länge. Var är han nu? Varför har han övergivit dig?"

Det finns gränser för mänsklig styrka och jag tycktes ha uttömt min. Jag upplevde Jobs ångest. I snön och bitande kyla runt omkring mig fanns hundratals flyktingar, i tunna kläder eller bara halvklädda, som led av vindarna och kylan, sår och de värsta plågor som tänkas kan. Omgiven av de mest ondskefulla och hjärtlösa fiender vars själva tro är grymhet, vars religion lär ut att paradiset väntar den som förgör den otrogne, där befann jag mig mitt i den stora människomassa som vallades som får; oskyddad av minsta räcke som tjöt, skrek och stönade i sin yttersta nöd.

Det verkade inte finnas någon utväg. Min själ gjorde uppror när jag såg på min lilla familj och gruppen av vänliga grannar och släktingar, som alla var drabbade av samma mardröm av terror och förtvivlan.

Men själen känner inte till nederlag. Vid dessa yttersta stunder ger paniken vika för en sorts lugn och förnuft som snabbt tar överhanden. "Hoppet lever för evigt i människans bröst." (Alexander Pope, Hope springs eternal in the human breast, öa)

Och minnet som återtog sin plats utövar en lugnande inverkan. Upproret mot Guds rättvisa lade sig. Jag blickade inåt och tänkte på de tusentals kristna martyrer som dött under liknande omständigheter, lika fruktansvärda som de jag nu upplevde. Orden från en barmhärtig Frälsare kom till mig: Barn, tänk på de många som dött för mitt namns skull. Finn ro för din själ. ("Child, think of the many who have died for my name's sake. Possess thy soul in peace.")

Dessa och liknande tankar utgjorde en snabb tröst. Ett lugn ersatte de upprörda känslorna. "Ske din vilja!" utbrast jag och samlade ihop min fru och de små och spädbarnen från snön varpå vi fortsatte. Vi kunde tursamt överlämna spädbarnen till deras föräldrar påföljande dag.

Vår grupp hade delats upp i mindre enheter efter muslimernas spärreld. Ena halvan flydde mot nordost, mot vinodlingarna i Gulpašan regionen dit vi ursprungligen tänkt oss, medan de andra gick västerut. Vi anslöt oss till de sistnämnda, klättrade över en mur och korsade en väg längre bort. När jag såg mig om såg jag Šams-ul-Labak som hade skickats för att uppmana människorna att stanna kvar i staden. Det var mannen som hade skickats för att försäkra oss att kurderna inte skulle tillåtas att gå in i staden överhuvudtaget. Så snart jag kände igen guvernörens sändebud ropade jag och frågade vart han var på väg.

"Till staden," svarade han. "Kan inte vi komma med dig?" frågade jag och lovade samtidigt att ge honom en belöning om han hjälpte oss. Jag hade förstås inget med mig att ge honom. När min fru hörde att Šams-ul-Labak var på väg till Urmi tog hon tag i hans tyglar och ropade: "Jag släpper inte taget förrän du lovar att ta oss med." Jag klev fram och tog tag i hästens tyglar från andra sidan så ämbetsmannen var praktiskt taget vår fånge en kort stund. Efter att ha funderat lite sade han att vi skulle få följa med honom. Jag ropade till dem som var med oss och uppmanade dem att fortsätta vidare eller följa med oss, och så inledde vi färden mot Urmi. Det gick långsamt eftersom det fanns så många sjuka, gamla, frågade och barn bland oss att vi inte kunde gå snabbt.

Vi hade inte kommit så långt när vi stötte på tusentals muslimer på vägen. De kom från alla håll och var på väg mot Gogtapa. Som tur var för oss såg de att vi var i sällskap med en regeringstjänsteman som de kände igen i uniform varför de inte anföll oss.

Men när vi kom fram till Wazerabad, en kristen by, hittade vi tusentals muslimer i färd med att plundra. De slog in husdörrar och begick andra våldshandlingar. Gatorna var fyllda med allehanda byte. Kurderna hade ännu inte anlänt till denna stad. Alla plundrarna var persiska muslimer. Ett falskt odjur försökte råna några i vår grupp, men min fru slet vapnet ur händerna på någon och riktade det mot marodören och hotade att skjuta. Han såg förvånat på henne och med viss munterhet. Vad då! En kvinna med blont hår och utländsk klädedräkt som

vågade hota honom! Men han släppte offret och gick därifrån, och vände sig ofta om, uppenbarligen förvånad över den amerikanska kvinnans mod.

Kvinnorna i detta land är så tillbakahållna och nedtryckta av seder och traditioner att de aldrig vågar framhålla sig själva. Vi gick vidare och stötte ständigt på nya horder av muslimer som kom från staden. Bland en grupp såg jag en man jag kände, en representant för regeringen i grannorten. Jag ropade till honom: "Ali Baba, följ med oss till staden." Han gick med på det och jag bad honom att gå före och leda folket. Ju närmare vi kom staden, desto fler blev muslimerna. När vi kom fram till bron över floden som är ungefär halvvägs mellan Gogtapa och Urmi såg vi minst 10 000 samlade där.

När vi blickade österut från denna plats på drygt 1,5 kilometers avstånd uppfattade vi en folksamling som utgjordes av flera tusen kristna. De hade vandrat genom åkrar och träsk i snön för att undvika vägarna på grund av mordiska muslimska banditgång. När muslimerna vid bron såg att vi beskyddades av inhemska tjänstemän vände de sig mot den andra flyktinggruppen och öppnade eld. Attacken var fruktansvärd.

De sköt ihjäl männen och letade ivrigt efter vackra flickor och kvinnor att röva bort. De som var till höger om oss vände sig om för att fly, men kom inte rakt emot oss i försöken att undkomma anfallet. Alla skrek och ropade. Varje enskild person var i två, tre beväpnade muslimers våld. Dessa djävlar våldtog ett stort antal unga flickor, somliga knappt sju, åtta år gamla, där på vägarna och åkrarna. Ack, det var en fruktansvärd scen! Ingen tuschteckning av de mest ökända utsvävningarna i de mest infernaliska regioner skulle kunna återge det tillräckligt!

Jag stod inte ut längre. Jag vände mig om och fortsatte framåt med min grupp mot staden. Vi kunde inte ge de stackarna någon hjälp, vi kunde inte göra ens det minsta - inte heller kunde vi lyfta en hand för att rädda en enda själ!

Ungefär en halv kilometer bort såg jag på håll en handfull ryttare på väg mot oss. De red i full karriär, en hade något i sin hand som liknade en tygbit. Jag torkade tårarna för att se bättre och trodde att jag kände igen tyget. Jag vände mig till min fru och sade "tycker inte du att det liknar amerikanska flaggan?" Det var det! Min glädje visste inga gränser, och jag bröt ihop och grät igen. Det kändes som om hundratals miljoner amerikaner följde efter flaggan och var på väg att undsätta oss. Sedan kom reaktionen, jag kände verkligheten av den enorma hungern, törsten och utmattningen. Jag ville lägga mig ner i snön och slasket, och vila. Jag såg en snöhög på andra sidan av vägen och stapplade dit och kastade mig raklång ned.

Ryttarna anlände under tiden. Flaggbäraren var doktor Packard, en amerikansk missionär som var på väg att träffa den kurdiske hövdingen Qarayni Aga för att vädja om skydd för de kristna. När han såg mig frågade han varför vi var på flykt. Jag kunde inte tala med honom eftersom jag var så rörd. Han vände sig till min fru som förklarade varför vi lämnat Gogtapa och vad som pågick där. Jag gjorde tecken till honom att skynda sig iväg, annars skulle ytterligare tusentals dödas. Han rusade iväg och jag såg efter honom tills han försvann ur sikte. "Gud välsigne dig och din kära lilla flagga", sade jag innerligt. Doktor Packard anlände till Gogtapa och med fara för sitt eget liv träffade han de kurdiska hövdingarna. Sedan gick han in i staden och lyckades övertala kurderna att spara människors liv i utbyte mot att de skulle lämna ifrån sig sina vapen. Genom den modige mannens handlande räddades sannolikt 2000 eller fler liv.

Efter att ha vilat en stund till reste jag mig ur snön och vi fortsatte vår sorgliga färd. Vi nådde fram till staden och när vi kom in såg vi enorma människomassor samlade. En del njöt verkligen av de kristnas ömkliga tillstånd, men andra slog sig för bröstet (uttryck för sorg) och

sörjde över vårt förtvivlade öde. Vi visste inte vart vi skulle vända oss för att få beskydd. Jag trodde att guvernören kanske skulle vara beredd att hjälpa oss.

En tjänsteman berättade att guvernören befann sig i förre guvernörens hus, en av stadens mest ansedda aristokrater. Jag lämnade vår grupp och gav mig av för att träffa honom. Min fru följde med till guvernörens (vali) bostad, de andra stannade utanför. Tjänare hejdade oss två, tre gånger men vi trängde oss fram och in i den inre gården. Där hittade jag guvernören och ett stort antal stadstjänstemän, sammanlagt ett femtiotal. Bland dem fanns borgmästaren, Shejk ul-Islam, ledaren för prästerna samt andra medlemmar av prästerskapet.

Det blev helt tyst när jag och min fru gick in på gården. Mina känslor välldes upp igen och det var med oerhörd svårighet jag lyckades tala överhuvudtaget. Min röst var så bruten att jag knappast kunde säga något. Jag såg på guvernören, tvingade tillbaka tårarna och sade "Kom ut och se vad som hänt din familj" (han ägde en del av staden Gogtapa). Han stirrade på mig men sade inget. "Var förvissade om att detta inte kommer att försvinna utan följdverkningar!" sade jag. Vid ett annat tillfälle hade jag inte vågat tilltala honom på detta vis, men efter händelserna jag hade bevittnat och förlusten av mitt lilla barn var jag besluten att säga min mening även om det skulle kosta mig livet. Ingen av de femtiotal ämbetsmän som var närvarande bröt tystnaden, så vi vände om och gick tillbaka.

När vi slagit oss ihop med dem som varit kvar på gatan vandrade vi i kanske en timme. Slutligen träffade vi den amerikanske missionären doktor Shedd⁹ som efter att ha frågat ut oss om vår flykt bjöd oss till sin missionsstation. Må Gud välsigne denne man, han har gjort mycket för de kristna i Persien.

Vi fick ett rum som var tre gånger fyra meter. Nästa dag kom så många flyktingar till platsen att tjugotre människor fick trängas ihop i detta rum. Tänk!

Nästa dag kom vår lille pojke till rätta. Några av våra vänner hade tagit hand om honom och förde honom till oss så snart de visste var vi höll till. Han var oerhört uppskrämd och mycket hungrig eftersom han inte ätit något på 48 timmar. Vi kunde inte gå ut igen och hitta mat eller mjölk åt honom eftersom kurderna nu hade tagit sig in i staden. Han tynade sakta bort inför våra ögon.

6

Skydd undan stormen

Denna missionsstations gård var som tillflyktens stad för de forna israeliterna. Vi var nu samlade där som får i en överfylld inhägnad, ungefär 20 000 kristna som fått skydd undan muslimernas hat. Murarna var långt ifrån tillräckligt starka för att hålla tillbaka de horder av muslimska vargar som strövade på gatorna och gränderna på alla sidor. Det som kom att bli vår räddning undan förintelsen var närvaron av nitton amerikanska flaggor som satts upp på

⁹ Som avled i kolera den 7 augusti 1915.

väggarna och över en port. Stjärnbaneret vajade i brisen och fick en ny glans, och blev än en gång de svagas och förtycktas räddare.

Och nu, kära läsare, följ med mig i tankarna och försök att föreställa er de fem långa, trista månaderna vi tvingades uthärda med det tålamod och mod vi kunde uppbringa, och som förvärrades av det psykiska och fysiska lidandet. Låt oss studera bilden, i vårt inre, från någon närbelägen höjd. När vi blickar ner ser vi den amerikanska missionsstationen med dess gård, byggnader och omgivningar som köptes med amerikanska pengar.

Husen är en, två våningar höga. Hela området omgärdas av en mur, drygt sex meter hög och en meter tjock. En stor port utgör den enda ingången. Hela området är inte större än ett kvarter i en stad, kanske motsvarar ytan det som upptas av John Wanamakers varuhus i New York. Det finns flera missionsbyggnader däribland en kyrka, en skola, ett tryckeri och andra mindre byggnader. Omgivningarna var mycket välskötta med olika sorters träd och blommor och liknar en vacker park. Två brunnar gav rent, friskt vatten och genom anläggningen rann en liten bäck. På sommaren var det en underbar plats.

Men det fanns inga avloppsdiken och därmed inget avlopp. Föreställ er hur det var när 20 000 människor, män, kvinnor och barn bodde där i fem månader!

Låt oss nu blicka ut från anläggningens mur, vad ser vi? En stor stad som breder ut sig åt alla håll; husen är inte olika det antika Pompejis med egna murar. Det är en liten värld i sig. Nästan alla gator är smala och slingrande. De är fyllda med muslimer av alla de slag. Kurder från Mesopotamien med sin speciella klädedräkt, från de persiska gränserna med turbaner i säregna former, och från Kurdistans berg i säckiga byxor.

Alla har skarpa, gnistrande ögon, alla är rustade till tänderna, redo att slå till ögonblickligen så fort de får syn på en kristen. Det finns även persiska muslimer. En del från bergsområdena, en del från stadens ruffigare kvarter. Alla strövar runt med avsikten att mörda, plundra och bränna; redo att kasta sig över sitt byte vid första bästa tillfälle. Bland dessa grupper ser man enstaka judar som då inte var föremål för muslimernas hat. Läs följande judes intressanta berättelse:

Så snart turkarna och kurderna tog kontroll över Urmi försvann denne man, som var rysk medborgare. Det ryktades om att han hade flytt till ryskt territorium. Inte alls. Av fruktan för att bli gripen hade han grävt en grop i sin trädgård och täckt över den med en stor flat sten. Han gömde sig i gropan och fick tillräckligt med luft genom ett litet hål han gjort vid sidan av stenen. Han låg där under dagarna och tog sig till sitt hus på natten, steg upp i gryningen och gömde sig åter i sin grop. I mer än fem månader levde han på detta vis. När ryssarna återkom gav han sig till känna. Jag hörde honom själv berätta detta första dagen faran var över.

Under hela denna period var butikerna i staden livligare än någonsin. Dagligen välldes ovanligt stora folkgrupper in från alla håll med förhoppning om att göra fynd eller köpa byte. Plundringen, brännandet och stölderna upphörde aldrig så länge det fanns något kvar att förstöra eller stjäla. Allt skedde öppet och köpen och försäljningen var hela tiden livlig.

Persiska får är större än amerikanska. Så många får, kor och andra boskap togs från de kristna invånarna att kurderna inte kunde ta med sig dem till sina hem i bergen. Därför såldes de till persiska muslimer. Och till vilka priser! Får såldes för fem cent per får, och kor för så litet som fyrtio cent. Persiska mattar värda ett hundra dollar såldes för fem. Nästan allt såldes med motsvarande skillnad.

Två kurder såg ett vackert bronsfärgat hänglås på en dörr. De började omgående att gräla om det. När de inte kunde komma överens beslutade de att utkämpa en duell om föremålet och på så vis avgöra ägarfrågan. De slet bort hänglåset från dess fästen, vilket krävde betydande

ansträngning, och lade ned det på marken. Sedan tog de upp sina ställningar på tjugofem stegs avstånd och sköt. Båda dödades. Detta var inget ovanligt. Dessa människor kämpar ofta in i döden över de enklaste ting.

Mitt eget hem plundrades och brändes. Inkräktarna brände alla mina böcker, mina käraste ägodelar. När jag fortfarande hölls fången kom en kurdisk hövding för att rådfråga läkarens. Han hade fem betjänter med sig. Hövdingen tog av sig sina skor innan han klev över tröskeln. Jag var närvarande och såg något glittra till i ena skons innersula. Jag gjorde en snabb inspektion och såg att det som glittrade var förgyllda bokstäver "Den heliga skrift," kurden hade använt omslaget till min finaste bibel för att förbättra skons passform. Boken hade bränts, men läderomslaget hade använts som en sula.

Så snart vi hade tagit skydd i missionsstationen började människor att dö som flugor som följd av den samlade effekten av hunger, oro, sår och den fruktansvärda trängseln. Som jag har nämnt fanns tjugotre människor inhysta i det lilla rum som vi hade tilldelats att sova i. Själv sov jag under ett kontorsbord. Kvävning var ett ständigt hot. Det föreföll mig som om marken, murarna, stenarna - allt i området - var förgiftat. Efter några veckor av detta sade jag slutligen en dag till min fru: "Vi kommer alla att dö om vi fortsätter att bo så här." Läsaren kan föreställa sig hennes blick. "Men det finns en utväg," sade jag. Hon såg lättad ut och frågade "vilken då?" "Jo, det är att ta sig ut från denna plats," svarade jag. "Vart kan vi tag vägen?" frågade hon. "De kommer att fånga in dig."

Vid det här laget dog tiotals människor dagligen. Jag tänkte på ett hus mittemot porten som ägdes av Nazar-Han, en rik kristen man, och rysk medborgare. Nazar kunde inte stanna kvar i sitt eget hus men bodde på en gård intill. Jag sökte upp honom och frågade om han kunde ge mig ett rum i hans hus. Han var förvånad över att jag önskade bo där men efter ett långt samtal och mycket funderande hade jag kommit fram till att det var det bästa jag kunde göra. Han gav mig därför tillstånd att bo i ett rum. Hans muslimske betjänt, Haydar Ali, var fortsatt lojal mot sin kristne herre, främst kanske därför att han inte hade fått betalt. Men jag tror att han i grund och botten var en hygglig karl.

Haydar Ali kom nästan dagligen för att hälsa på Nazar-Han och när han kom den dagen talade jag om för honom att jag skulle komma och bo i hans hus. Han var förvånad över att jag vågade göra detta. "Oavsett farorna kommer vi att göra detta," sade jag. Förberedelser gjordes. Vi skulle gå dit mycket tidigt på morgonen, före gryningen, när ingen annan var ute på gatan. Han skulle lämna dörren öppen. Vi skulle ha någon på taket som spanade efter turkarna och när ingen var i sikte skulle vi springa över den smala gränden. Jag skulle göra ett visst tecken varpå Haydar Ali skulle öppna dörren. Planen fungerade tillfredsställande och vi tog oss in i huset nästa morgon.

Det var en vacker tegelröd byggnad men där fanns varken möbler eller mattor. Vi tog in på ett rum på bottenplanet som var helt kallt. Rummet var murat med tegel och cement. Det var vårt framtida hem. Vi hade bara med oss två, tre kilo bröd. Vi behövde inte äta de muslimska bageriernas bröd utan fick bättre bröd från en muslimsk vän.

Vädret var mycket kallt och vi led förstås svårt i vårt kalla rum. Som följd av detta drabbades plötsligt min fru av en så svår sjukdom att vi inte trodde att hon skulle överleva. Vad skulle jag ta mig till? Vart skulle jag vända mig? Jag var mycket brydd eftersom jag inte vågade ge mig ut och leta efter en läkare, ty om jag gav mig ut skulle jag säkert mördas.

Slutligen, mindes jag att en läkare, doktor Sargis, bodde i ett närbeläget hus, och även om jag inte var säker på att hitta rätt ställe kom jag på idén att ta mig över hustaken för att söka upp honom.

Jag tog mig upp på taket för att undersöka saken, och tog med mig en liten stege som jag hittade på gården för att kunna klättra upp på högre tak i närheten. På så vis nådde jag läkarens hus där han låg och sov. Jag kunde inte väcka honom utan risk för att bli hörd av turkarna så jag tog mig runt för att försöka ropa på honom genom ett fönster. Det lyckades och läkaren kom och såg till min fru. Tveklöst räddade han hennes liv, något han senare gjorde med många andra.

På fjärde dagen efter detta knackade någon på vår grind. Så fort jag hörde knackningen blev jag rädd och utbrast "turkarna har säkerligen upptäckt att vi är här och är ute efter oss!" Barnen hörde mig och började gråta. "Pojkar, var tysta en stund," sade jag. Jag gick ut till grinden och frågade på turkiska "Kimdir? (vem där?)" Svaret löd, "Banam (det är jag)". "San kim san? (Vem är du?)" ropade jag. "Ban sanin dostiyam (Jag är din vän.)" Vem är denna vän som talar turkiska vid den här tiden, undrade jag.

Jag öppnade inte grinden, men klättrade upp på taket och tittade neråt gatan. Där vid grinden stod Mašhadi Ismail som besökt vårt hus många gånger. Jag rusade ner igen och öppnade grinden. Han gick in och jag låste snabbt grinden efter honom och tog honom till vårt rum. Han läkaren sig omkring och såg hur vi satt på det kalla golvet utan tillräckligt med kläder och frågade "Var är dina mattor?". Jag hade haft några mycket fina persiska mattor i mitt hem. Jag svarade: "Nog känner du till att allt i mitt hus är borta. Mitt hem är bränt och plundrat, vår kyrka är förstörd."

"Allt borta!" utbrast han. "Ja, allting, allting utom det du ser på oss," svarade jag. Han såg på oss med medlidande och hans ögon tårades. Han reste sig och måtte rummet och gick utan att säga något. På eftermiddagen återkom han och hade med sig en vacker persisk matta som precis passade in i rummet samt litet bröd, ost och bönor. Denne man kom nästan dagligen i fyra månader och hade alltid med sig något ätbart. "Gud vare pris," tänkte jag många gånger. "Elias Gud lever." Det hände sig så att vid den tiden var hans korp en blodtörstig muslim. Men han kom varje dag för att ge oss mat, utsänd utan tvekan av Fadern som vet bäst hur man ska trösta de nödställda.

Under de trista månaderna som vi genomlevde hopträngda i dessa trånga, obekväma omständigheter sov jag knappast alls på nätterna och endast lite på dagarna. Under nätterna höll jag vakt på taket, och lyssnade, lyssnade! Varje cell i min kropp tycktes vara på helspänn eftersom jag fruktade att turkarna eller kurderna skulle överraska oss, ta oss till fånga och hänga eller döda oss. Många, många gånger när jag var på vakt såg jag beväpnade gäng som smög runt på gatorna och sökte i varje skrymsle och vrå efter kristna offer.

Ofta när en knackning hördes på dörren till varning brukade jag rusa ner för trappan, samla ihop min fru och barnen och föra upp dem på taket där de fick stanna tills faran var över. Vackra kvinnor tvingades bli slavar för att tillfredsställa den turkiska lusten, andra dödades på det mest fruktansvärda sätt som tänkas kan. Men döden var att föredra framför den förnedring som väntade.

Stå bredvid mig på taket. Nedanför oss på gården är det säkert. Det är obekvämt, råder brist på mat och allt väsentligt för mänsklig lycka men det är ett skydd. "Ett skydd i en stormens tid." Tacksamma ord till Gud hördes runtom. Människorna är hungriga, bedrövade, alla sörjer förlusten av någon de hållit kär. De är i yttersta nöd, deras ögon är alltid våta av tårar. Knappast någon enda har inte förlorat någon eller alla i sin familj. Deras situation är bortom jämförelse, det handlar om verklig nöd och djup sorg.

Men genom allt detta finns en tacksamhetskänsla till Gud, att han åtminstone räddat dem från ännu värre ondska. Från mitt tak ser vi på håll den grekiska kyrkans torn i min hemstad.

När doktor Packard hade lämnat Gogtapa med flyktingarna antogs det att inga kristna fanns kvar där. Men en handfull hade gömt sig på andra våningen i ett två våningshus som man bara kunde komma med hjälp av stegar. Huset var så förfallett att kurderna inte lade märke till det. En hemsk natt brände kurderna de finaste husen i staden.

Människorna i detta hus stannade kvar skräckslagna och såg på hur närbelägna byggnader brann och röken välldes in i deras rum. De hade inget att äta och vågade inte titta ut genom fönstren. Här var de instängda i 24 timmar, de led av svår törst och räknade inte med att kunna undkomma. En del var så desperata att de drack sitt eget vatten (urin). 40 000 muslimer plundrade platsen i sex dagar och nätter och tog mängder med byte. Som jag har nämnt brändes vår missionsstation och allt vi ägde stals.

En del av dem som gömt sig i sina egna hus flydde under natten och gömde sig i sommarhusen i vinodlingarna. Eftersom de inte hade något att äta i dessa kalla, dragiga hus åt de snö och slet upp gräsrotter som de klarade sig på, på något sätt. Andra flydde till närbelägna träsk och gömde sig i leran. De täckte även huvudet med lera för att inte bli upptäckta av förbipasserande. Andra gömde sig i brunnar. Den lokale katolske prästen tog sin församling och familj, fru och barn (katolska präster får gifta sig i det landet) till sin kyrka. Kurderna trängde in i byggnaden och slaktade de flesta vid altaret. En eller två barn överlevde, men fördes bort i fångenskap.

En kvinna, en släkting till mig, flydde med sina två döttrar. Snart fångades de åter in och de två flickorna fördes bort i slaveri. Deras mor dog. En av mina grannar i vars hus ryssarna hade satt in en telefon dränktes i olja och brändes. En präst som var mer än åttio år gammal fick benen och armarna avsågade. En annan präst dödades på det mest fruktansvärda och hemska sätt inför ögonen på sin fru som bevittnade detta från taket på deras hem.

Hon dog lite senare av chocken. Många kvinnor födde sina barn ute i snön, utmed vägen vi gick på mot staden. Hur fruktansvärt och ömkligt var det inte de vanliga fall där modern grävde en liten grop i snön och lade ner sitt barn där varpå hon fortsatte bara för att falla ihop och dö vid vägkanten några steg bort! Scener av detta slag var bara alltför vanliga. Och det fanns ingen som kunde hjälpa dessa stackars mödrar, alla var tvungna att se efter sina egna.

Sju män, som jag kände och som var välbeställda, gick samman och beslutade sig för att fly. Alla sköts ihjäl innan de hunnit mer än några kilometer. Dessa är några av de bilder jag ser när jag åter blickar ut från mitt tak i staden och tittar på den fruktansvärda situationen.

Låt oss nu återvända till vårt område, till den sörjande gruppen kristna som haft tur nog att klara sig så här långt. Här är de packade som sardiner i en burk, men en sak tilltalar dem. Deras tankar riktas inte mot världsliga ting utan på döden, de ber därför dag och natt om befrielse. Dessa lidande människor hade inte vistats särskilt länge i området innan de greps av en stark religiös känsla. Känslorna blev så starka att vissa blev helt galna. Man gjorde upp så att predikanter höll möten i alla rum och även utomhus när det var varmt nog. I själva verket hölls religiösa möten hela tiden. Det mest intressanta var att alla samfund, oavsett tro, höll ihop: katoliker, nestorianer, greker, protestanter. De höll nattvardsgudstjänster tillsammans. Det var ett sant brödraskap.

En dag föreslog någon att vissa dagar skulle reserveras för fasta och bön! Som om inte varje dag innebar tvångsfasta. Alla var ständigt hungriga, de flesta såg ut som levande lik. Vad hände under tiden på slätten? Det ska vi se.

Den 24 februari kom nyheter om en fruktansvärd massaker i den kristna staden Gulpašan. Jag tvivlar på om denna tragedi har sin like i historien. Vid tidpunkten för anfallet på Gogtapa skakades Gulpašan, en halv mil bort i nordöst, av ett uppror. Staden var den rikaste, sett till storlek, i distriktet. En grupp av dess mest framträdande personer sökte upp turkiska

ämbetsmän och kurdiska hövdingar och betalade en stor summa pengar för att platsen skulle beskyddas. Flera turkiska soldater skickades dit för att bevaka det.

Under tiden hade jag skrivit till ett antal vänner där, de flesta var församlingsbor eftersom vi hade en blomstrande baptistkyrka i Gulpašan och uppmanade dem att inte stanna där utan komma och ansluta sig till oss i Urmi. Men de försäkrade mig att allt var i sin ordning och att ett tyskt sändebud, herr Neumann, vars fru hade släktingar i staden hade ett personligt intresse av att beskydda invånarna. Han skulle se efter deras säkerhet. Trots detta skrev jag igen . “Om ni inte själva kommer, skicka åtminstone era fruar och barn.” Några gjorde det, men merparten stannade kvar i Gulpašan. I själva verket ansåg många från Gogtapa att Gulpašan var en mer säker plats än Urmi.

En tid rådde det lugn, men natten till den 24 februari gick en grupp kurder, turkar och lokala persiska muslimer in i staden. Turkisk polis försökte hejda dem, men inkräktarna tog polisen åt sidan och lirkade med dem. Strax efteråt lämnade polisen området. Turkarna och kurderna gick in till torget och kallade alla män till ett möte som rörde deras och deras familjers beskydd. Eftersom nykomlingarna skulle ansvara för beskyddet var det inte mer än rätt att de skulle få betalt för tjänsten. De skulle fortsätta söderut för att slåss och krävde att var och en skulle betala en viss summa. Det var första steget. De pungslog nästan varje invånare.

“Nu behöver vi rep för olika krigsändamål. För hit vad ni kan,” sade de. Stora mängder rep införskaffades omgående. Sedan, med hjälp av gevär, föste odjuren samman de obehägnade oskyldiga människorna till mitten av torget där det var omöjligt att fly. Offrens händer bakbands.

Sedan föstes de till en begravningsplats halvvägen kilometer utanför staden där varenda en sköts ihjäl. De blodtörstiga slaktarna återvände sedan för att kasta sig över de värnlösa kvinnorna. Vilken fruktansvärd berättelse detta är! Pennan darrar i min hand och ögonen tåras när jag skriver detta.

Det var natt. Alla kvinnor och flickor, en del bara sju, åtta år, behandlades barbariskt. Trots att de var småbarn, dödade odjuret många av dem under den natten. En del kvinnor som trodde det var möjligt, försökte fly till Gogtapa. Självklart vågade de inte gå på den riktiga vägen där de var säkra på att stöta på folk så de gick genom oländig terräng och träsk tills de slutligen nådde fram till en liten muslimsk by där de bad om skydd och beskydd, vilket förvägrades dem. När de givit sig av gav sig tiotals män, som förklätt sig, iväg och lade sig i bakhåll. De grep och våldförde sig på kvinnorna.

Kvinnor i sjuttio-åttioårsåldern våldtogs upprepade gånger tillsammans med de yngre. De som utförde dessa ondskefulla handlingar har efteråt skrutit öppet om det, och med stolthet talat om hur många offren var.

Nästa morgon greps en av Gulpašans finaste män, och finaste kristna, som var en kär vän och kassör i den lokala baptistkyrkan på sitt tak. Hans kläder slets av och han sänktes ner i iskallt vatten. Sedan drogs han upp och piskades med en hästpiska tills blodet rann om honom. Han fördes sedan bort. Innan hans fängvaktare hade hunnit särskilt långt sköt någon honom i huvudet. Kulor gick ut genom höger öga. Kroppen dumpades i en brunn och täcktes med tegelstenar och stenar.

De kristna i Gulpašan som satt sin lit till ett tyskt sändebud fann ingen frändskap mellan persiska kristna och så kallade tyska kristna.

Låt oss än en gång inta våra platser bakom räcket. Vi hör musik. Det är en orkester som spelar och vi känner igen melodin “Die Wacht am Rhein“. Vi får veta att det är kaiserns födelsedag och att musikerna befinner sig på det närbelägna tyska konsulatet. De har fest! Vilka är där?

Tyskar, turkar, kurder, persiska muslimer. Samma skrot och korn. Vilken kombination! Vilket gäng! Vilka gemensamma intressen! Tillsammans smider de de mest verkningsfulla planerna för att kunna förintä fler kristna. De dricker vin, den ädlaste champagne medan vårt folk, alldeles intill, lider och saknar det allra nödvändigaste för livets uppehälle. De skålar för kaisern och dansar för att ytterligare förhöja stämningen!

Medan festligheterna pågår blickar vi över murarna i en annan riktning. Turkarna har gått in i den franska katolska missionsstationens gård och gripit ett par hundra människor. Efter att ha misshandlat dem svårt, förs de till turkiska konsulatet, ett stenkast ifrån var vi bor. Varje dag kommer vänner och släktingar att vädja och betala stora summor för att dessa stackare ska frigges. En del släpps men de flesta hålls kvar, det vanliga löftet är att de kommer att frigges nästa dag.

Det är tidig morgon och jag är på min post, spanar från taket. Plötsligt hör jag stön och rop "Rädda oss!" En halvtimme eller så passerar. Sedan hör jag skott, kanske femtio eller fler i snabb följd. Jag ryser när jag tänker på vad skotten innebär. Det ljusnar och jag får veta att fienderna har tagit femtio män från missionsstationen, klätt av dem och med bälten, käppar och gevärskolvar slagit och drivit dem utmed vägen, som boskap, till Gajinberget nära staden.

Med bakbundna händer ställdes de på rad och sköts ner. Men tre undkom döden. De släpade sig till vår missionsstation där de släpptes in och återgav sin sorgliga berättelse. De var täckta i blod. Vi fick veta att bland de mördade fanns en nestoriansk biskop och en katolsk präst. När de skulle begravas visade det sig att förutom de många grymheter de utsatts för, hade många fått fingrarna avhuggna, öronen hade skurits av och att kropparna var så sargade att de i vissa fall inte gick att känna igen. Kaiser Wilhelm, det är inte de bekännande kristna i Ert land som vi tänker på nu, utan det är sorgen som förknippas med dem som hedrar minnet av dessa Persiens kristna martyrer varav inte en enda kämpade eller ens drömde om att kämpa mot Tyskland. Hur mycket ansvar är Ni och Ert folk beredda att ta på er?

När kurderna drog sig tillbaka från Xoy där de besegrats av ryssarna, dödade de åttahundra kristna i Salamas. En del stadsbor i Salamas flyddes levande, andra lämnades med huden på armarna i trasor.

En sjuttonårig flicka stannade kvar vid sin gamle fars sida när övriga familjen flydde norrut från Salamas. Kurderna tog sig in i huset och dödade hennes far. Den modiga flickan och en artonårig pojke flydde upp på taket och därifrån sköt de ihjäl flera av hennes fars mördare. Sedan flydde hon från tak till tak tills hon nådde utkanten av byn varifrån hon tog vägen till Dilman. Hon sköt fem kurder som följde efter. En var beriden. Hon sköt hans häst och han avbröt den fortsatta jakten. Oförskräckt fortsatte hon och fick slutligen skydd hos en ämbetsman, en karguzar. Muslimerna försökte övertala henne att bli muslim och lovade att hon skulle få en rik man. Hon svarade att hon först skulle döda den som försökte få henne att byta tro och sedan ta sitt liv. Den turkiske befälhavaren skickade efter henne och tog ifrån henne vapnet, men förklarade att hon var modigare än någon av hans soldater. Hon tilläts återvända till karguzarens hus men turkarna gav snart order om att hon skulle dödas. Karguzaren gömde henne och denna modiga mö räddades när ryssarna senare återkom.

Vår bibelkvinna Rabi Saras mor var mycket gammal. Under flykten till Urmi kunde modern inte hålla jämna steg med folkmassan och lämnades slutligen vid vägrenen. Hennes dotter, fastän hon inte var stark, tog henne på sin rygg och lyckades bära henne till en säker plats. Tyvärr! Plötsligt dog Rabi Sara av skräck. Vad vi saknar henne! Hon var så rättrogen.

En stackars kvinna vars man och son dödade blev galen. Det fanns inget lämpligt ställe för henne så hon placerades i ett litet rum under trappan. Där dog hon två dagar senare. En flicka vars far var en skolkamrat till mig greps av kurderna, men lyckades fly genom att kasta sig i

en brunn där hon sedan var tyst i timmar fastän hon hade vatten upp till hakan. Hon räddades senare tursamt. Hon anslöt sig till oss på missionsstationen.

En kvinna med ett tvillingpar blev så skräckslagen att hon sprang ifrån dem och gömde sig. Senare påträffades de småbarnen, ihjälhackade. Många döda kristna grävdes upp ur sina gravar. En del hade legat begravda i tjugo år. Odjuret tog skallarna och satte dem på pålar och marscherade längs gatorna.

En kvinna som snart skulle föda barn satt bredvid sin spis (tanura) med sina sex barn och bror. Kurderna anföll dem och dödade barnen framför hennes ögon innan hon dödades.

Hundratals kristna dödades och lämnade kvar i snön i mer än tre månader utan att begravas. Hundar hade ätit på många som hittades på detta vis nära Gogtapa. Därför betalade Gogtapas invånare stora summor för att få begrava de döda.

Det kan förefalla märkligt men under tiden dessa hemskheter utspelades blev vi kallade som vittnen till ett bröllop. Under en vecka hölls faktiskt två bröllop. Läkaren Hakim Šamcun/Sham'un var en av mina vänner. Han hade studerat medicin i Förenta staterna och var också amerikansk medborgare. Han flydde till bergen med de andra men greps. Han uppmanades att avsäga sig sin tro och bli muslim, men han vägrade på ett modigt sätt och som sann kristen. Hans fångvaktare sade att eftersom han varit god mot dem hade de ingen önskan att döda honom.

Han sade precis som de flesta av vårt folk under liknande omständigheter: "Det finns ingen makt på denna jord som kan rucka mig från min tro!" Odjuret hällde olja på hans kläder, men innan de satte eld gav de honom ännu en chans. Han vägrade igen. De anlade facklan och när han sprang omkring i plågor på grund av lågorna sköt de honom flera gånger. Sedan han fallit till marken skar de av hans huvud. Kroppen påträffades senare, delvis uppäten av hundarna. Så fick den mannen martyrkronan.

I Gogtapa dödades frun och döttrarna till en gammal präst vars armar och ben sågades av. De mördades och lemlästades svårt. En del mäns ögon skars ut med knivar. De fick irra omkring en stund innan de sköts. Kvinnor påträffades med brutna ryggar sedan de pressats dubbelvikta in i bakugnarna. Gravida kvinnors magar skars upp och deras ofödda barn slets ut.

En sjuttioårig man som var sängbunden på grund av sjukdom släpades från sin brits och hans mun fick tjäna som toalett. En annan ännu äldre man fördes från sitt hus bunden med ett rep om halsen. Repet fästes vid en häst som piskades för att galoppa. Huden på mannens huvud och rygg skrapades nästan helt bort på grund av den hårda marken. Självklart dog han som följd av denna behandling.

Män tvingades stå på led och kulor sköts för att se hur många personer de skulle kunna passera igenom. Andra fick lägga sig i långa rader, fotogen hölls över dem och de stacks i brand. En pojke hittades med kroppen full av nålar.

En av de mest hemska företeelser som läkarna såg var de unga flickornas behandling. Många som knappt var mer än sju, åtta år dog efter torterarnas olika grymma behandlingsmetoder.

Det fanns flera ryska präster med oss på området. Ett rykte gjorde gällande att turkarna skulle försöka fånga in dem. Inom en månad eller så hade de flesta av prästerna dött av ren skräck. En del kristna tvingades sätta huvudet genom pinnarna på stegar. De hängdes sedan över en brunn. Deras huvuden högs av och kastades ned i brunnen.

Ett sorgligt öde gällde modern till en tolvårig flicka som fördes bort till ett liv som slavinna. Modern protesterade och försökte rädda barnet som slets brutalt ur hennes armar. När dottern

leddes bort gjorde kvinnan så stort motstånd och grep tag i förtryckarnas kläder att de högg henne tolv gånger. Hon lämnades kvar, maktlös att hjälpa barnet.

Kvinnor med ammande barn sköts och dödades nästan alltid, men barnen lämnades kvar att svälta ihjäl. Kvinnornas kläder slets av, de våldtogs och tvingades sedan ut nakna i kylan för att dö.

I Gogtapa fann en gammal kvinna att hon inte kunde hålla jämna steg med folkmassan på grund av sin skröplighet. Hennes man och dotter stannade kvar hos henne. Kurderna hann ifatt dem, dödade de gamla och även dottern sedan hon vägrat att konvertera till islam. En muslim dödade 43 män, kvinnor och barn med sitt gevär på den halvmillånga sträckan mellan Šimšajyan och Gogtapa.

En av missionärerna som lämnade staden vid denna tidpunkt var försvunnen i tre dagar innan min fru såg honom igen. Hon sprang genast till hans fru för att underrätta henne om det glädjande beskedet. En timme efter mannens ankomst kom de med en limpa bröd till min fru. När någon familjemedlem varit borta en tid är sedvänjan att den som tillkännager goda nyheter får en gåva. I det här fallet var det en limpa bröd, vilket verkligen behövdes.

Men det är viktigt att minnas att inte alla muslimer deltog i de onda gärningar jag räknat upp. Det ger mig stor tillfredsställelse att notera det faktum att tusentals av vårt folk fick skydd hos vänligt sinnade muslimer. Antalet goda samariter är inte litet. De flesta var enkla bybor, men en del tillhörde högre stånd.

Återigen fanns det andra som inte deltog i massakrerna men som när de ombads ta hand om varor, mat och annat efteråt hävdade att dessa föremål var deras egendom. En viss präst som hade blivit plundrad på alla föremål han ägde fick skydd hos en muslimsk granne. Döm om hans förvåning när han fick äta sin egen mat, på egna tallrikar och senare sov i sin egen säng - men inget var längre hans.

Sextio kristna kommenderades av turkarna för att utföra ett visst arbete. De anlätades för att bära telegraftådar över gränsen från Urmi till Turkiet. På utresan fick de vara i fred, men på hemresan i en enslig dal sköts alla. Som genom ett under var tre av dem så lindrigt sårade att de lyckades ta sig tillbaka till staden igen. På det viset fick vi höra talas om händelsen.

Ett annat ögonvittne återgav en annan händelse:

Synen i Ismail Qal'a var fruktansvärd. En grupp på 72 kristna mördades där. Sex månader senare lyckades vi ta oss till platsen. En del av kropparna var i hyggligt skick, torkade som mumier. Andra hade ätits upp av vilda djur. En del hade släpats runt, vilket framgick av sårén i huden. Merparten hade skjutits ihjäl. Marken var täckt med patronhylsor. Platsen låg i närheten av Qal'a, i en oländig, klippig dalgång.

Ada, en av de större nestorianska städerna, led mycket svårt. Den ligger en bra bit från Urmi. Den omringades av sunni muslimer och angreps på det mest fruktansvärda sätt. Några invånare lyckades fly till ryskt territorium, andra gömdes av muslimer som senare tvingade dem att ta sig an den islamska tron och överlämna sina döttrar till muslimerna. Där dödades mer än 100 unga män. En hel grupp tvingades stå på led och deras förtryckares nyfikenhet kunde stillas vad beträffar hur många som kunde dödas med ett skott. I staden Qarajalo fanns en ung man, mer än 180 cm lång, som var en idealisk kristen. Han hade varit i Amerika och var döpt i Chicago. De krävde honom på en stor summa pengar och eftersom han inte kunde betala omedelbart ställdes han upp mot en mur och sköts med en massa skott. En bibel han hade i fickan var full av skotthål.

Den grekisk-ortodoxe biskopen kunde inte fly när ryssarna drog sig tillbaka. Han hölls en tid av muslimerna som tänkte överlämna honom till turkarna. En dag sade de till honom att det

var omöjligt att behålla honom längre, att han måste hitta ett annat ställe. De försökte övertyga honom om att de fruktade turkarna. Han hade inget annat val än att ge sig av. Hans forna väktare trodde sig veta vilken väg han skulle ta och var han skulle söka skydd. Jag såg detta från mitt hustak och såg varje detalj i processen. Biskopen gömde sig på vinden i en kyrka bakom ett räcke. När han försökte fly hejdades han av en askar, en turkisk soldat, som hotade att skjuta biskopen om han försökte springa. Han greps på så vis. Det rapporterades att han hade mer än 2000 dollar i guld på sig och krav framställdes om att få ytterligare 10 000. Han frigavs efter lång fångenskap och utbetalningen av denna lösesumma.

Mer än 2000 av dem som flydde till Ryssland dog antingen under flykten eller efter ankomsten, i sviterna av de svåra omständigheter de fick utstå. När städernas rika handelsmän såg att ryssarna gjorde sig redo att lämna tog de alla sina pengar till missionärerna och flydde sedan med ryssarna. Det var med dessa pengar som missionärerna kunde köpa bröd och rådda många fattiga från att svälta.

Den kristna staden Ardiçay angreps. Ett stort antal av dess kvinnor, som flydde för att undgå fångenskap eller värre händelser, gav sig ut i Urmisjöns iskalla saltvatten. Ardiçay ligger vid sjön. Där gick de ut tills vattnet gick upp till deras halsar. De upptäcktes och sköts, liksom ett 80-tal av stadens män.

En privatläkare, doktor Loqman, som skickats till ett viss hus för att se om det fanns tyfoidsjuka där greps av soldater och tvingades betala tusen dollar i böter. Han frigavs sedan men dog strax därpå, troligen som följd av skräcken. Han var en av de ledande kristna och mycket inflytelserik med de persiska ämbetsmännen.

Inom inhägnaden blev förhållandena allt sämre. Det fanns inte plats för alla att sova. I en kyrka med plats för sexhundra personer trängdes 4000 själar samtidigt. De dog som flugor nu, vissa dagar trettio, femtio eller ibland ännu fler. Mycket få barn mellan ett och åtta år överlevde. Maten bestod nästan enbart av torrt bröd. Det fanns inga kristna bagare och de muslimska bagarna brukade ofta blanda i allehanda skräp i sin deg, ibland stålspånor och smågrus. Brödet var inte heller välbakat, men folk åt det. Snart bröt olika sjukdomar ut - tyfus och dödlig mässling. En fjärdedel av de 20 000 inom inhägnaden dog av svält och sjukdomar. Få kunde ligga ned under så trånga omständigheter och tvingades därför sitta och sova. De som inte längre kunde uthärda den dåliga luften, stanken och den hopträngda ställningen brukade gå ut och lägga sig på de bara tegelstenarna och stenarna. De var tunt klädda och utsatta för fukt och kyla.

Så var det medan turkarna och kurderna ägnade sig där ute åt sitt fruktansvärda värv. "Hur länge Herre, hur länge?" De som dog kunde inte föras bort till begravningsplatserna. De flesta begravdes inom inhägnaden, rik som fattig i stora gravar. Vid ett tillfälle begravdes minst 1700 i en grav. Slutligen gavs tillstånd att begrava några utanför murarna. Självklart fanns inga kistor. Alla begravdes precis som de dött på rad. När botten på en djup grav var täckt kastades några centimeter jord över och sedan påbörjades en ny rad ovanför det lagret.

Skadedjuren blev en plåga. På varma dagar satt alla på gården och plockade bort odjuren från varandras huvuden och kroppar. En morgon när jag gick in i kyrkan såg jag löss, som rena myrkolonier på människorna och stenarna. Stanken fick mig nästan på fall.

Turkarna begärde 2000 säckbyxiga uniformer för sin armé, skjortor och byxor. Vi måste få fram dem. Läsare, hur skulle du gilla att tillverka säckbyxor för turkar och kurder som mördat dina föräldrar eller barn, våldtagit dina döttrar, låtit era familjer svälta, misshandlat och torterat dem? Men vi måste göra det. Och vi gjorde det.

Vi hade alltid ett antal väktare i inhägnaden. En natt somnade en av dem på sin post. Nästa morgon bands han vid ett tråd och en skylt sattes ovanför hans huvud med texten "Otrogen väktare". Detta var en varning till de andra.

Titta än en gång ut från mitt tak. Mittemot stadsporten ser vi galgen med sju snaror. Många gånger placerades dessa snaror runt kristnas halsar. Jag tror mig kunna höra deras stön och bevittna deras kamp nu. I samma riktning men på närmare håll ligger den ryska missionsstationens byggnader, nu används de som högkvarter av de turkiska befälen. Jag kan bäst uttrycka sanningen genom att kalla det för en syndens sal och källare. Den ryska kyrkan användes som toalett.

En präst återgav följande händelse: Efter ryssarnas återkomst följde en grupp kristna med dem för att undersöka vissa plundrade kristna byar. Min sagesman följde med. "Till min förvåning såg jag konturerna av vissa människor som spetsats på vassa pålar som pressats in i deras ändtarm och trängt igenom hela kroppen. Att dö på detta vis är mycket utdraget. Kropparna var så hårt fastspända i vissa fall att pålarna inte kunde avlägsnas. Det var nödvändigt att säga av dem och begrava offren som de var. Några av dem var kvinnor," sade källan.

Men vi blickar inte längre ner i inhägnaden så fylld av sorg eller mot den omgivande staden. Vi kommer att blicka in i det kristna folkets hjärtan vars mod och tro är obruten. Vi förstår inte varför Gud har låtit detta ske och än en gång ropar vi "Hur länge?" men vet att Kristus kommer att segra till slut och att korset är starkare än halvmånen. Från vårt tak ser vi den skändade ryska kyrkan på den avlägsna kullen, dess kors glittrar i solen. Längre har turkarna försökt förstöra den genom att skjuta mot den men den står kvar, som ett löfte om vår befrielse!

7

Från stormens öga till frihetens land

Vår befrielse

Medan vi hoppades på att ryssarna snart skulle återkomma och befria oss blev vi förvånade en dag när vi såg en stor turkisk armé gå in i staden. Det rörde sig om uppemot 20 000 soldater med 8000 lastdjur som förde med sig mat, ammunition och packning. Snart fick de sällskap av ungefär lika många kurder. Med denna armé om 40 000 ämnade de invadera Kaukasus. De marscherade genom Urmi och vidare norrut mot Salamas där de angrep ryssarna nära Dilman. Här led turkarna ett svårt nederlag och retirerade till turkiskt territorium.

Vi blev verkligen nedstämda när vi såg den stora truppsamlingen! Och när vi hörde om utgången av truppsamlingen, slaget vid Dilman fick våra förhoppningar nytt liv! Ryssarna jagade efter dem i nästan femton mil in i Turkiet och hela styrkan på 40 000 mer eller mindre förintades. Alla, med mycket få undantag, dödades eller togs tillfånga.

Från det ögonblick de sista resterna av denna fiendearmé lämnade vår stad var vi än mer vaksamma efter nyheter, spanade än mer mot alla håll. Vilka oroliga tankar virvlade inte runt! Vi visste inget om var de ryska styrkorna befann sig och inget om turkarna eller deras allierade. Vi kunde bara vänta, som vi gjort så länge och be om undsättning.

Vi undrade ofta om det amerikanska folket kände till vårt öde? Troligen inte. De befann sig mer än 1 600 mil bort och kommunikationerna var bräckliga, även om de inte var helt avskurna. Vi funderade också på alternativet att en brittisk armé skulle komma till vår undsättning söderifrån, men britterna var 130 mil bort, indragna i mycket hårda strider.

Skulle vi alla dö här? Skulle ingen hjälp skickas? På spaning! Alltid på spaning! Vid tiden då ryssarna gjorde sig redo för att lämna oss sade en av dem: "Vi kommer tillbaka om en vecka." En vecka! En månad, två månader, fyra månader passerade och fortfarande kom de inte. I stället när den långa trista väntan gjorde att vi kände att vårt tålamod var på upphållningen drog en stor turkisk armé genom staden, segerviss inför utsikterna att besegra våra vänner.

Själva hade vi givit ryssarna ett smeknamn. Vi kallade dem "det blåögda folket". Slutligen kom morgonen när jag som vanligt stod på min post på taket när en man på ett närbeläget tak ropade till mig med händerna formade som en trumpet. Jag vinkade med handen till honom att inte säga något förrän jag hade sett efter om några kurder var i rörelse. Ingen syntes till på gatan framför byggnaden. Jag gjorde tecken och frågade "Vad är det?". Svaret lød "Har du hört?". "Det blåögda folket är bara 2,5 mil bort!" Nästa morgon syntes samma man igen och med jubel i rösten ropade han "Nu är de bara 1,5 mil bort!"

När jag kikade över taksrännan såg jag långa rader med kurder och turkar som skyndade utmed gatorna på väg västerut och söderut, uppenbarligen på flykt. Många sprang, många av dem som var till häst galopperade i full karriär. En ändlös ström av människor passerade förbi och fyllde varje gata. Denna vilda flykt fortsatte oavbrutet i tjugofyra timmar. När det äntligen ljusnade igen befann jag mig tidigt på min post, och väntade ivrigt på att se den gode budbäraren dyka upp. Han kom och ropade: "De kommer att vara här vid tvåtiden i dag!" Jag tittade över räcket men inte en människa var inom synhåll, allt var öde. "Något kommer verkligen att hända!" tänkte jag.

Timmarna gick saktare än någonsin, otåligheten gjorde mig närmast febrig. Klockan blev tolv och mina ögon spärrades upp när jag såg portarna till inhägnaden öppnas för första gången på fem månader. De fängslade och svältande människorna började strömma ut. Vilken syn! Jag kände de flesta av dem. Många av dem hade varit välbeställda eller rika som hade haft vackra hem, en del hade vackra palats och vars fruar var klädda i silke. Nu var alla, rik som fattig, klädda i de smutsigaste trasor, ytterst fattiga. Jag kan aldrig glömma denna hemska scen! Dessa ansikten. Spåren efter hunger och lidande, många outplånliga. Den nya, länge frånvarande blicken av hopp som blandades med fruktans skugga. Tvivel, hopp, djup oro, förundran, osäkerhet; ett tiotal blandade känslor sågs på dessa utmärklade, rädda anleten.

Ut välldes de, en strid ström av mänskliga själar. Men mer än 5000 av denna sorgliga armé kom aldrig genom dessa portar. Nej, de låg under jord, i avskryvda gravar där de hade begravts, offer för islams förbannelse.

Alla väntade nu otåligt på det blåögda folkets ankomst. Vid ett tiden sållade jag mig till folkmyllret på gatan. Lutad mot en vägg tittade jag noga på stadsporten. Plötsligt öppnades den och in red tjugofem blåögda kosacker.

Ingen penna kan beskriva den välkomsten! Ingen kan sätta ord på våra överväldigande känslor. Det finns inga ord för att uttrycka dem. En del av vårt folk lade sig raklångt på marken och kysste faktiskt hästarnas hovar, sedan reste de sig och kysste ryttarnas stora stövlar tills de var alldeles blöta av tårar. De första de sade till kosackerna var oftast "Varför kom ni inte tidigare?"

Och kosackerna! När de såg vårt fruktansvärda tillstånd grät de av sympati och började genast öppna sina väskor och lådor och gav bort sin sista brödsmula, de öppnade sina plånböcker och gav bort sina sista slantar. Må Gud välsigna kosackerna! Med dessa handlingar fick vi än en

gång bevittna mänsklighetens bättre sidor. Snart försvann de sista turkarna och kurderna. Folk gav sig omedelbart iväg till sina hem i byarna och städerna runtomkring. När de kom fram fann de flesta varken hem, stad eller by. Ingenting annat än rykande, sotiga ruiner och askhögar.

Fyra dagar efter ryssarnas ankomst stod jag på gatan och tittade på soldaterna när jag såg två skolflickor i folkmyllret. Jag ropade på dem och frågade "Vad gör ni här flickor?" De hade gått en mil för att träffa mig. En av dem som var ganska blyg stammade fram "Min m-m-m-mamma skickade mig." "Varför?" frågade jag, "Min mamma sade, *gå till din lärare och fråga om han kan ge oss fem cent,*" svarade hon. Jag hängde med huvudet och skämdes lite. Det enda jag ägde var ett tjugocentmynt, ett persiskt mynt med det värdet. Men när jag tänkte på flickans far och mor och vilket fint hem de hade haft, stoppade jag ned handen i fickan och gav henne myntet.

Hon tog det och gick sin väg. Jag lade märke till att flickans fötter var mycket uppsvullna. Det berodde på att hon ätit gräs. I staden där de bodde fanns ingenting annat och de hade livnärt sig på gräs och gräsrötter. Många hade dött på grund av bristen på riktig näring. Jag har själv sett kvinnor plocka ut havrekorn från hästspilling och äta det.

Tiotala människor uppsökte mig dagligen och bad om en cent. Varje gång tvingades jag bedrövad vända mig bort. Jag sade till mig själv: "Jag kan inte stanna kvar längre. Jag måste bort någonstans." Eftersom jag inte hade några pengar måste jag låna. I en månad gjorde jag upprepade försök att få ett lån. Om det inte hade varit krigstid hade jag kunnat få ett lån på tusen dollar med kort varsel, men muslimerna vägrade nu att ge mig några pengar. Men efter en lång jakt lyckades jag slutligen låna ihop trettio dollar i amerikanska sedlar. I gengäld skulle jag betala ränta på hundra procent. Men jag var så desperat att jag även hade betalat en ränta på tusen procent.

Jag tog pengarna och hyrde en häst och vagn nästa dag för att påbörja vår färd till Amerika. Det var en het dag i juni. Vi sökte oss mot Kaukasus, men var inte alls säkra på att vi skulle nå dit. Tillsammans med fru och barn gick jag norrut, runt sjön, och sedan österut, och sedan söderut tills vi nådde staden Tabriz. Det var en stor stad, bara huvudstaden Teheran var större. Där fanns en amerikansk konsul, mr George Paddock. Eftersom jag är amerikansk medborgare uppsökte jag honom. När han såg mig tittade han förundrat på mig. Jag undrade varför och fick snart reda på det.

När jag senast hade sett honom för sju år sedan under min resa från Förenta staterna till Urmi hade jag stannat till i Tabriz och anmält mig på konsulatet, som varje medborgare förväntas göra. Jag var då i utmärkt fysisk kondition och välklädd. Nu hade jag tappat mycket vikt och rocken jag bar hade tjänat som rock, filt och säng i ungefär sex månader. Jag behöver inte kommentera mina andra plagg. När jag förstod varför han synade mig så noga sade jag: "Strunt i det mr Paddock. Jag är på väg till Amerika och behöver lite pengar. Jag vill att du telegraferar mina vänner om det." Han var mycket hygglig och gjorde som jag bad.

Men nu kom fler irritationsmoment. Vi väntade nitton dagar innan ett svar kom på min begäran om pengar. Det var utrikesdepartementet som sade att innan något kunde göras måste jag bevisa att jag var amerikansk medborgare. Det framgick senare att så fort mina vänner fått mitt första telegram så skickade de mina pengar till Washington. Ännu ett telegram skickades iväg. Jag väntade i nästan en månad, fortfarande utan svar.

Vårt lidande och provningarna i Tabriz var kännbara men jag avstår från detaljerna. Jag började slutligen misströsta, uppenbarligen ifrågasattes mitt medborgarskap. Jag sade till min fru att vi måste lämna Tabriz. "Våra vänner kanske har skickat pengar men med all sannolikhet är de försenade eller kvar i Europa någonstans till följd av kriget," sade jag. Vi

hade på så vis lärt oss något, om än lite, om tillståndet i världen medan vi befann oss i Tabriz. Under vår fångenskap i Urmi och under lång tid dessförinnan hade vi inga möjligheter att få reda på något alls.

Nåväl, jag sade åt min fru att göra sig redo och vi skulle försöka gå till Ryssland, cirka 16 mil. Eftersom vi inte hade någon packning började vår långa, mödosamma färd tidigt nästa morgon. Jag ansåg att mr Paddock borde få reda på vår avfärd och skrev ett brev till honom om vår förestående resa. Eftersom det inte fanns någon brevutbärning överlämnade jag själv brevet på konsulatet där jag gav det till en av tjänarna vid porten. En het julimorgon gav min fru, jag själv och våra tre barn oss av mot Ryssland. Men vi hann inte särskilt långt.

Så fort mr Paddock steg upp den morgonen gick han till sitt kontor och läste mitt brev. Han kallade genast till sig en tjänare och skickade honom efter mig och sade åt honom "Gå och leta rätt på herr Šahbaz var han än är och ge honom detta." Sändebudet hann upp mig på vägen och gav mig följande:

20 juli 1915

Bäste herr Šahbaz,

Jag fick Ert brev och var på väg att skriva till Er. Jag skulle vilja tillkännage den goda nyheten om att jag igår kväll mottog ett telegram från utrikesdepartementet där jag uppmanas att betala ut summan på en check utställd av utrikesministern på femhundra dollar till Er. Jag skickar checken till banken och kommer att kunna ge Er en växel på detta belopp om Ni uppsöker mig i eftermiddag.

Med vänlig hälsning
George Paddock

Så snart jag hade läst brevet sade jag åt tjänarna att gå och att vi skulle komma efter. Vi satte oss vid vägen och grät. Inom en timme hade vi gått tillbaka till staden. Om vi hade fortsatt hade vi blivit dödade. Vår färdväg gick genom flera muslimska byar och vid den tiden törstade de fortfarande efter kristnas blod. Men tack vare Gud och våra goda vänner räddades vi från denna fara.

Jag gick till konsuln och fick pengarna. Det första jag sedan gjorde var att samla ihop min familj och bjuda dem på en riktigt stor måltid. Vilken fest! Jag kan inte säga hur många kilo jag lade på mig efter den måltiden.

När vi hade slutat att äta sade till min fru: "Nu kommer vi att åka." Det fanns inga järnvägar så de bästa sättet att färdas var med ryska posten. Vid poststationen mötte vi en stor, kraftig karl, en ryss, bredvid porten. "Nå, var kommer ni ifrån?" sade han. "Urmi," svarade jag. "O, var ni i staden när den belägrades av turkarna?" utbrast han. "Ja" svarade jag och han tittade igen på mina trasiga kläder och sade "Jag förmodar att ni förlorade allt ni ägde?" "Ja, allting," svarade jag. Han tittade sedan på barnen och sade att vi hade haft tur som räddat våra barn. "Jo, verkligen men vi förlorade ett," sade jag. Han ville veta allt om våra bekymmer och vad vi hade upplevt. Och medan jag berättade detta grät han som ett barn. Sedan pekade han på min fru och frågade vem hon var. Jag berättade det varpå han ville veta om hon var persiska. "Nej, hon är amerikanska," sade jag. Han var mycket förvånad och kunde inte riktigt ta in min frus nationalitet. Han bjöd oss hem till sig och när vi var där återgav han vår berättelse för sin fru och familj. Alla visade stor sympati och grät över vår olycka, som om den varit deras egen.

Slutligen frågade vår värd: "Varför är ni här?" Jag förklarade att vi ville till Ryssland och hoppades att där hitta en lösning för att ta oss till Förenta staterna igen. "Aha, då vill ni ha biljetter för att komma med postskjutsen?" sade han. "Ja," svarade jag. Han reste sig och gick till sitt skrivbord där han skrev ut biljetterna och gav dem till mig. "Hur mycket kostar de?" frågade jag. Han lyfte händerna och svarade med skrovlig stämma: "Ingenting. Inte en cent." Sedan beställde denne vänlige man fram sin vackraste vagn för oss och skickade en av sina bästa tjänare med oss som förare. Han köpte också frukt och annan mat för oss och kom ner till stationen för att ta farväl. Å, dessa ryssar var godhjärtade människor.

Under resan till Transkaukasiens gränser, ryskt territorium, tvingades vi bevittna fler fruktansvärda scener. Ett annat ögonvittne beskriver dem i korthet:

Vi såg hur den stora Jerevanslätten (Transkaukasiens) var alldeles svart med människor som gick sakta fram. Flyktingarna måste ha uppgått till närmare en kvarts miljon som gick planlöst i den stekande hettan. Hundratals barn dog. De upprörda mödrarna kastade ibland barnen ut på fälten, galna av sorg för att slippa se deras dödsplågor. Kosackerna kom och hämtade upp tiotals småbarn som lämnats utmed vägen. De fördes i vagnarna och fick dela deras magra ransoner. Vi tvingades stänga fönstren till vår tågupé för att stänga ute ljudet av klagan och stön.

Vi såg också tusentals kristna ligga på fälten och överallt, döende på grund av brist på bröd. Varje plats var igenkorkad med flyktingar från alla möjliga håll och kanter. Vilket helvete utgjorde inte detta krig!

Det var likadant vid alla ryska järnvägsstationer. Den första viktiga ryska staden vi nådde var Tbilisi, som har mellan 400 000 och 500 000 invånare. Där fanns två baptistkyrkor. Pastor Basile Pavlov var församlingsföreståndare i en av dem. Honom hade jag träffat vid baptistiska världsalliansens möte i Philadelphia. Pastor Pavlov hade hört talas om vår fångenskap och också hört att vi hade dödats, men var inte säker på uppgifterna så han gick ofta för att höra sig för om oss i Tbilisis persiska kvarter. Han bad att människor skulle kontakta honom om de hörde något om mr Šahbaz. Så snart vi hade anlänt fick därför pastor Pavlov reda på det och han skyndade iväg för att träffa oss. Han och hans fru var mycket vänliga mot oss. Men det var inget märkvärdigt, ryssarna är ett mycket gästfritt folk.

Han bad mig att predika nästa söndag morgon och kväll. Jag sade att jag var för smutsig för att stå i hans predikstol och tala inför hans församling. Han sade att han skulle se vad han kunde göra för att lösa problemet och ganska snart skickade han mig en skjorta. Plagget liknade en nattskjorta och var flera storlekar för stor för mig, men jag satte på mig det på söndagsmorgonen och gav mig iväg till kyrkan och predikade i stället för pastor Pavlov. Det var en stor församling som var beredd att lyssna på en enkel predikan om evangelierna. Många åhörare berördes starkt, särskilt när jag kom in på vårt lidande i Urmi. På måndag och tisdag var vi hembjudna till olika människor, som var ryska baptister.

Efter några dagar gav vi oss av mot S:t Petersburg. Pastor Pavlov hade skrivit i förväg till några av våra trosfränder och nämnt vårt stundande besök. När vi kommit till huvudstaden besökte jag baptisternas missionshögkvarter och träffade madam Josnakovskij och några trosfränder som bad mig att predika i kyrkan påföljande tisdag kväll. Deras pastor, herr Fetler, och hans medhjälpare hade blivit bannlysta. Församlingen var kvar, som en hjord utan herde som försökte klara sig bäst de kunde. På tisdag kväll fann jag en stor skara som väntade på mig. Efter gudstjänsten blev jag ombedd att skaka hand med alla. Sedan blev jag ombedd att predika igen på lördag, vilket jag gjorde. Då träffade jag också mr Reading, pastor i Rigas baptistkyrka.

Han talade mycket god engelska. Salen var fullsatt på lördagen. Sången var utmärkt. Efter gudstjänsten kom frågan upp om huruvida jag skulle predika påföljande söndag eller inte. Det fanns en lag som förbjöd pastorer från en annan stad att komma och predika, och eftersom jag kom från utlandet, Persien, skulle myndigheterna säkerligen gripa mig, trodde de. När frågan blev förklarad för mig sade jag att det värsta jag kunde råka ut för var att bli utvisad av polisen, och eftersom jag ville bort skulle jag vara tacksam för att få resan betald.

När de såg att jag inte var rädd log de och uttryckte sin glädje över att jag skulle stanna och predika. På söndag morgon mötte jag en stor församling, även om en tolk hjälpte mig. En mycket förnäm herre och hans fru hade väntat en tid på att bli döpta så det bestämdes att jag skulle döpa dem. Det gjorde jag och efter dop akten firade vi nattvard. I början av nattvardsgudstjänsten reste sig en av diakonerna och frågade om det fanns några främlingar i församlingen som ville ta emot nattvarden med oss.

Tjugosju ryska soldater varav fem officerare reste sig. Var och en av dem gav vittnesbörd. Några av dessa soldater hade kommit från Sibirien, mer än 1 280 mil därifrån, för att delta i kriget. Det var nog den mest minnesvärda nattvardsgudstjänst jag deltagit i. Efteråt kom alla fram och skakade min hand och gav mig en helig kyss, jag förmodar att Paulus hälsades på samma sätt av de troende under sina resor. Bara män deltog i denna hälsning.

Nästa tisdag blev jag ombedd att predika igen men jag hade gjort upp planer på att ge mig av till Arkhangelsk för att ta en ångbåt till New York. Jag kommer aldrig att glömma våra goda ryska vänners gästfrihet. När folket får religionsfrihet kommer tusentals kyrkor att uppstå överallt, ty ryssarna är mycket religiösa.

Vi lämnade S:t Petersburg vid niotiden på kvällen och nådde Arkhangelsk efter två dagars färd. Där tog vi passagerarfartyget Dwinsk (sedermera torpederad av en tysk ubåt). Vi gick utan problem i tio, elva timmar tills fartyget nådde ett sund som förbinder Vita havet med Arktiska havet. Som svar på våra förfrågningar fick vi reda på att vi stannat därför att farleden framför oss var minerad och vi inte kunde fortsätta. Vi tänkte att det kanske hade varit bättre att utstå turkarnas och kurdernas belägring än att gå till Vita havets botten. Tanken gjorde oss ganska oroliga, vi kunde ju sänkas när som helst av en mina. Men efter att legat för ankar i sex dagar såg vi fartyg närma oss norrifrån och upptäckte att det var brittiska trålare. Gud välsigne den brittiska flottan!

Nästa morgon genomsökte trålarna farleden och sprängde sju minor. Vi följde operationen med stort intresse. Trålarna vände om och vi fortsatte på vår utsatta kurs och gick längre och längre norrut tills vi såg Grönlands kust framför oss på sjuttiofjärde breddgraden, bara sexton breddgrader fattades till Nordpolen. Vi gick norr om Island och utmed Grönlands östkust tog vi en sydlig kurs mot New York.

Slutligen närmade vi oss en viss morgon västkusten när ett fartyg med den amerikanska flaggan plötsligt uppenbarade sig ur dimman. Det gav mig den första verkliga känslan av att vara nära mitt nya land, min frus och familjens land. Mitt hem! ropade jag. Borta var nu de hemska dagarna av fysiska plågor och psykisk smärta. En del av dem som var ombord blev förvånade över mitt upptåg - jag dansade och skuttade omkring och var mycket högljudd. Jag förklarade att det fanns goda skäl för detta. Jag kände att jag verkligen var amerikan, för alltid. Jag hade återvänt hem. När vi steg i land (efter att ha varit på resande fot i bara tre månader) och jag än en gång kände amerikansk jord under fötterna bad jag en tacksamhetens bön. Efter att ha varit i ett jordiskt helvete i tio månader var våra fötter åter på den amerikanska himlens mark.

Andra landsflykten

Strax efter det att vi lämnade Persien för Förenta staterna gjorde krigsomständigheterna det nödvändigt för ryssarna att än en gång evakuera persiskt territorium. Men denna gång underrättade de alla som bodde nära de olika garnisonsstäderna så att nästan alla kände till den förestående händelsen.

Och så inleddes den andra stora landsflykten. Det sägs att det som utspelades under den andra flykten var mer fruktansvärd än under den första. De gamla, sjuka och de med småbarn var livrädda. Men dag efter dag, natt efter natt fortsatte den drygt fem mil långa processionen sakta norrut, under den brännheta solen i ett land där det aldrig regnar på sommaren och där hettan är intensiv. Alla klasser, rik som fattig, tvingades ner i samma misär.

Merparten började med stora knyten på ryggen. Snart tvingades de kasta bort eller minska innehållet för att få ner vikten. Många som var ovana vid den hårda marschen kunde bara ta sig fram med stor möda. Snart bildades grupper med eftersläntrare utmed vägarna som klagade över ömma ben och svullna fötter. Det var svårt att gå med skor medan solens heta strålar gjorde att fötterna på de som var barfota fick blåsor och började blöda. De var som israeliterna i öknen utan någon Moses som kunde leda dem.

Än en gång lämnades de små och gamla för att dö. Än en gång skördade hungern, törsten och utmattningen tusentals döda. Trots detta fortsatte processionen ändå i förvånansvärd takt; fruktan för terror, för kurderna som åter gjorde attacker från bergen och som besköt processionens bakre led drev på. Augustihettan var så intensiv att många tog skydd i bergen och levde på gräs och rötter.

Attack på nestorianer i bergen

Här finns en redogörelse om en attack på nestorianer som bodde i Kurdistans berg på turkiskt område. Anledningen var ingen annan än att de var kristna.

De trängde först in i staden Qočanes där prelaten (patriarken) Mar Šamcun/Sham'un XXI Benyamin bodde. Fienden dödade praktiskt taget alla de stötte på. Lyckligtvis kunde många fly in i landet däribland några som bekämpade turkarna och kurderna i två dagar och två nätter tills deras ammunition tog slut. Sedan flydde de på natten till Salamasslätten i Persien.

Under tiden plundrades och brändes patriarkens hem i Qočanes. Kyrkorna, där och på andra håll och i vissa fall 1400 år gamla, förstördes fullständigt av turkarnas häftiga artillerield. Försvarna, beväpnade mestadels med gamla flintläsgevär och egentillverkad ammunition, bjöd tappert motstånd men deras ansträngningar var förgäves.

I fyrtio dagar utkämpade de en ojämн kamp mot otroliga odds tills de slutligen tog sin tillflykt med sina familjer till toppen av ett högt berg i Tal området. Patriarkens familj fick skydd i den berömda Mar-Awdišoc kyrkan, andra som lyckats fly slog sig ner i närheten och skapade ett stort läger. Turkarna och kurderna förstörde de kristna städerna i dalarna nedanför. De stal skördarna och plundrade allt, och började nu försöka driva ut flyktingarna. Nära kyrkan fanns en liten källa, men vattentillgången var inte nog för de tvingande behoven. Folk var här i tre månader och tog aldrig av sig kläderna, ständigt på vakt mot nattliga räder. De fåtal får som de hade tagit med sig blev uppäten, de saknade salt och snart började hunger och sjukdomar ta ut sin tribut.

Patriark Mar Šamcun XXI Benyamin och en handfull trosvänner smög iväg nattetid och han tog sig till det ryska lägret i persiska Salamas. Han togs emot med stora hedersbetygelser men den enda hjälpen ryssarna kunde bistå med var några gevär. De togs emot och patriark Mar

Šamcun XXI Benyamin och hans följe återvände mot Turkiet för att ansluta sig till folket. De undsattes i tid och patriark Mar Šamcun XXI Benyamin gav sig åter av mot slätten. Denna gång hade han sällskap av 25 000, senare anslöt sig ytterligare 10 000 till sina trosfränder. Svält och sjukdom tunnade åter ut leden, hundratals ja tusentals fördes upp på de långa dödsrullorna.

Men jag måste sluta skriva mer om dessa hemskheter och mord. Listan är oändlig. Ytterligare ett exempel på den fruktansvärda grymheten räcker: I ett distrikt med fyrtio städer lyckades bara sjutton människor så vitt känt fly. De som är kvar ber om dödens befrielse, och detta gäller för stora områden - så ont om resurser är det.

Förnyad terror - tredje flykten

När jag nu skriver dessa avslutande sidor kommer nyheter om en tredje, än mer fruktansvärd lista över katastrofer i dessa trakter. Det är som om Hin Onde själv i ett sista, desperat försök utnyttjar helvetets alla krafter för att bryta ned och förstöra de kristnas tro.

Med en enorm armé, utrustad med alla moderna krigsredskap, har turkiska, kurdiska och persiska muslimer nyligen erövrat hela norra Persien och Kaukasus.

Som bekant beslutade bolsjevikerna efter sitt makttillträde att dra tillbaka de ryska trupperna från dessa områden. Telegrafledningarna skars av, de kristna lämnades i ett mycket utsatt läge.

Sommaren 1917 hade det politiska läget i Ryssland medfört stora förändringar i armén. Inga ansträngningar kunde avvärja sönderfallet och kaoset. Det tillkännagavs att armén utmed gränserna till Kaukasus samt de persisk-turkiska gränserna hade slutat kriga och skulle snart återvända till Ryssland. Man kunde inte undgå att se hur detta stärkte Persiens muslimer där den tyska propagandan verkligen hade vänt den allmänna opinionen. De allierade, i synnerhet Storbritannien, blev mycket oroliga över den utsatta fronten vid Kaukasus. En islamsk väckelse i hela regionen var sannolik och som följd var även Indien hotat.

De kristna räknade med ett farligt läge som följd av den ryska evakueringen och övervägde att flytta. Sent på hösten skickades en delegation om tre framstående män till Tabriz och Tbilisi för att upplysa de allierade om situationen samt att vädja om att hjälp skickades eller att de fick evakueras till Kaukasus. I Tabriz blev de sporrade och fick rekommendationsbrev till de allierades representanter i Tbilisi. Efter att ha berättat om läget i Tbilisi var delegaterna positiva och ombads vänta en månad varpå militär hjälp skulle skickas. Samtidigt kom kapten Gracey, en engelsk officer, för att ge allmänna råd.

Vid denna tidpunkt kunde man inte undgå att märka hur regeringen i Urmi i synnerhet och de muslimska invånarna i allmänhet började bli mycket fientliga mot de kristna. Det blev än mer tydligt när guvernören Ijlal-ul-Mulk skickade efter de kristna ledarna och i ett upphetsat tal uppmanade dem att inte på något vis försöka hjälpa de allierade, annars skulle de bestraffas.

De kristna förklarade att de bara försvarade sig själva från att bli slaktade av turkarna och kurderna samt att de som persiska medborgare alltid varit trogna den persiska regeringen, och om regeringen skulle skydda deras liv och egendom skulle de vara mycket tacksamma. Guvernören svarade att den persiska regeringen inte kunde garantera något skydd och han rådde dem att skicka en delegation till Mosul i Turkiet i sällskap med några av hans män eller också skulle han själv kanske resa dit för att övertala Halil Paša, den turkiske kommandanten, att ge det önskade beskyddet.

Läget blev allt farligare dag från dag. Muslimerna i Urmi och byarna började bli rastlösa. Nu och då hittades någon död på gatan. Rapporter från flera källor tydde på att hemliga möten hölls och att planer drogs upp för att angripa de kristna.

Den 23 mars mördades patriark Mar Šamcun XXI Benyamin av Simko (Ismail Ağa av Šeqaqstammen, en kurd) i Salamas. Några tiotal anhängare till honom mördades av kurderna och de kristna i Salamas var i stor fara.

Vid den tiden rapporterades den turkiska armén vara på väg söderut mot Urmi, en annan armé var på väg från nordväst efter att ha besegrat armenierna i Wan och rörde sig snabbt mot Urmi. Ja, hela norra delen av Persien var ockuperat, även Tabriz. De kristna var belägrade i Salamas och Urmi och avskurna från omvärlden. Ingen hjälp kom från ryssarna eller engelsmännen. Turkarna visste om läget och tryckte på från alla håll och kanter. Inom några dagar kom de kristna brådstörtat från Salamas till Urmi. Många sjuka och svaga lämnades kvar, alla dödades eller slaktades. Turkarna och kurderna kom nu från norr och sydväst och befann sig knappt en mil från staden. De kristna hade inget annat råd än att fly, om möjligt men de måste då vara beredd att kämpa sig fram.

Vid två tidigare flykter hade dessa kristna flytt norrut mot Ryssland, men denna gång var det omöjligt att ta sig dit. Vägen var avskuren av ryssarna vars regeringen var i upplösning. Inget hopp fanns att hämta där. Kunde de fly västerut? Det var omöjligt, avståndet till Medelhavet är 130 mil och flykten skulle föra dem genom vildmark som beboddes av kurder och andra blodtörstiga muslimer. Kunde de fly söderut? Södern beboddes av samma slags folk. Vart skulle det då ta vägen? Ingenstans! Fienden omringade dem på alla sidor och de fruktade att när som helst anfallas av den.

Medan den oroliga, rädda massan funderade över sitt svåra öde såg den plötsligt hur ett flygplan flög på låg höjd över dem. Nu väntade omedelbar förintelse! En sorgens moln tog form och luften fylldes av skrik och tårögd böner. Precis i detta ögonblick då alla fruktade att granaterna skulle börja brisera bland folkmassan och skörda ett stort antal människoliv vecklade befälhavaren ombord på planet ut en brittisk flagga.

Insikten att detta flygburna sändebud var engelsman ingöt hopp och mod i det pressade folket. De visste nu att deras befriare, de tappra och hjältemodiga engelska soldaterna bara fanns några kilometer därifrån. De var på marsch för att besegra civilisationens fiender i strid. Men de fåtaliga engelsmännen kunde inte ensamma bryta igenom eftersom fienden var mycket stark. Därför måste ett sätt hittas för att skapa ett brohuvud genom vilket engelsmännen kunde ta sig. General Ağa Petros Eliya (Ellow) och 1200 man skar igenom fiendens led för att nå engelsmännen. Men när de kom fram till Sain-Qala där engelsmännen slagit läger upptäckte han att de var borta.

När de kristna såg att deras kämpar var borta tappade de modet. Rädda, förvirrade och desperata gav de sig av på sin ödesdigra flykt. Vid midnatt den 31 juli 1918 gick telefonmeddelanden ut till alla att fienden gått till anfall. Det fanns ingen tid att förlora. Utan dröjsmål tog var och en sin familj och gav sig brådstörtat av, egendomen lämnades kvar. Det var en flykt för livet. Förtvivlan syntes i varje ansikte.

Armenierna i Wan och bergssyrianerna (nestorianerna) hade lämnat någon dag tidigare. Kvar fanns folket i Urmi som skulle drabbas av fiendens fruktansvärda attacker mot eftertruppen. Vid tiotiden på förmiddagen den 31 juli var merparten av folket i rörelse, men vid ettiden hade fienden spärrat en väg i närheten av Urmi. Många fångades in och dödades. Några tusen sjuka, svaga och hjälplösa människor som inte kunde ge sig av tog skydd i den amerikanska skolan. Några hundra gick in på den franska missionsstationen och några fick skydd hos muslimska vänner.

Omkring 75 000 män, kvinnor och barn var i rörelse på de smala stigarna. Några hade kärror och vagnar, några var till häst eller åsna, ja alla tänkbara djur användes som rid- eller lastdjur. Merparten gick dock till fots och bildade en enorm procession som tog tre dagar att passera. Föreställ dig marschen och de fruktansvärda scenerna, fårens bråkande, åsnornas skri, hästarnas gnägg, småbarns gnäll, kvinnors skrik och mäns svordomar. Alla var rädda och skyndade sig, trampade på varandras hålar, ett långt människotåg från Urmis stadspport till Diza-d-Doli, åtta mil bort, som gick dag och natt utan vila. Föreställ er tusentals kärror av allehanda slag som stockade sig framför en sönderslagen bro eller ett träsk.

Kan en mänsklig penna tillräckligt väl skildra detta svårt drabbades folks tillstånd, plågor och pinor? Under de första tre, fyra dagarna av resan skyndade de sig ständigt framåt, utan paus, dag och natt av fruktan för sina efterföljare. De kunde stå ut till en början eftersom de var starka. Snart hade de förlorat all mjölk och mat och i de flesta fall var även pengarna borta. De lämnade efter sig vagnar och kärror lastade med gods. Tusentals samovarer, knyten, silverbestick, filter och mattar samt husgeråd av alla möjliga slag kastades bort utmed vägen i försöken att rädda ett dyrbart liv. Kvinnornas och barnens stön när de gick till fots på sten och grus gick inte att föreställa sig. Alla var hungriga, törstiga och utmattade av hettan. Sjukdomar av alla möjliga slag härjade bland dem.

Från Sain-Qala och framåt ändrades scenen och blev hemsk och fruktansvärd. Hunger, utmattning, sjukdom och rädsla hade förvandlat dem till skinn och ben. Rik och fattig, ung och gammal, alla for illa i den tryckande värmen. I stället för föremål låg hundratals döda och döende kroppar utmed vägen. Övergivna eller borttappade småbarn sågs vandra utmed slutningarna utan en aning om vad som hände. En liten pojke i treårsåldern, förmodligen övergiven av en panikslagen mor, sågs gå upp och ned för en bergssluttning nära en kurdisk by som i trans. Pojken släpade sitt bälte efter sig. Han varken grät eller letade efter någon. Han vände om igen och gick ensam uppför berget, troligen hoppades han att återse sin mor. Spädbarn lämnades under stenar eller buskar. Kvinnor låg stumma på marken och pekade mot sina uttorkade munnar.

I Sain-Qala möttes de av 150 engelska soldater som räddade de andra människorna från döden. De besköt fienden effektivt med kulsprutor. Med tacksamhet nämner vi de brittiska officerare och soldater som hämtade upp och hjälpte hundratals olycksdrabbade på vägen till Hamadan. Tusentals flyktingar var sjuka och många dog eftersom de inte kunde transporteras till Bijar, nästa anhalt. Vägarna fylldes med kropparna efter de som var för svaga för att hålla sig kvar på kamelerna som britererna skaffat fram. Utmattade, föll de av och väntade på döden. Förgäves viftade de med armarna och bad om hjälp.

Men inget kunde göras för dem som var för svaga att hålla sig kvar på ett djur. Kropparna plundrades av muslimska bybor eller kurder. De flesta som råkade mest illa ut var kristna från Urmi. Efter alla svårigheter undkom inte dessa stackare fiendens vrede. De anfölls vid många platser exempelvis på bron över Šaarfloden cirka en halv mil från Urmi, i Haydarabad, i Solduz av Muhammed Šah, på bron över Gadarfloden där turkarna besköt dem med kanoner, i Miyandab och Qaraweran av Majid-el-Sultane och en stor persisk styrka från det området, i och nära Sain-Qala åter av Majid-el-Sultane samt många perser och några turkar med kanoner.

I denna trakt skars tusentals människor av från huvudkolonnen och omringades. Fienden gick med rasande fart in bland de värnlösa kvinnorna och barnen och orsakade kaos och dödade urskillningslöst. Spädbarn slets från sina mödrars bröst och krossades mot marken. Hundratals kvinnor fördes bort. En grupp kristna gick samman och under ledning av Azarya gick de anfall mot fienden som tillfogades ett svårt nederlag. De drevs snabbt bort och deras kanoner

erövrades. Azarya räddade ungefär 10 000 kvinnor och barn samt några amerikanska missionärer undan döden eller fångenskap.

Av de 75 000 som lämnade Urmi enligt uppgifter till Amerikansk-Persiska räddningskommittén finns ungefär 35 000 i Ba'quba nära Bagdad, ungefär 5000 i arbetsläger utmed vägen och cirka 5000 i Hamadan, Qazwin och andra platser. De återstående 30 000 är antingen döda, försvunna eller tillfångatagna. Ett oerhört offer för ett så litet folk.

När den stora flykten ägde rum vid midnatt natten till den 31 juli 1918 stannade de flesta amerikanska missionärerna kvar på sin missionsstation. De 85 000 kristnas flykt från Urmi ägde rum bara timmar innan turkarna gick in i staden. Den franska missionsstationen förstördes först. Arşad-Humayun, en perser, som ledde en grupp fanatiska muslimer gick igenom en av missionsstationens portar, kurderna gick igenom den andra. Den förste som dog var (fransk öa) biskop Jacques Emile Sontag från katolska kyrkan - en man som föregående vinter hade räddat livet på den persiske mördaren och tolv av dennes anhängare. Sammanlagt 600 människor dödades på missionsstationen, samtliga knivskars till döds.

Det amerikanska barnhemmet där Miss Bridges samt herr och fru Pflaumer var föreståndare, alla från Philadelphia, angreps därefter. När en kurd försökte föra bort miss Bridges ingrep herr Pflaumer och dödades. Turkiska officerare hejdade kurden vid porten. Miss Bridges och fru Pflaumer fördes till befälhavarna och några dagar senare skickades de till missionsstationen där andra missionärer hölls under bevakning. Senare fördes de till Tabriz. Amerikanernas begäran att få ta med sig några inhemska kristna avvisades och stackarna lämnades kvar, bittert gråtande och övertygade om att de gått miste om sin sista livschans.

John Moše, som författaren tillbringade några lyckliga studentår tillsammans med vid Colgate University, låg sjuk i sitt hem när han överfölls och dödades. När turkarna hade ockuperat Urmi jagade de ut kristna från deras gömställen. De upptäckte och fängslade 2500 personer som senare deporterades till Salamas. Bland offren fanns många kvinnor och flickor. Ungefär 2000 dog eller försvann utmed vägen. Femhundra kvinnor och flickor togs tillfånga i Xoy och delades sedermera ut bland turkar, kurder och andra lägre stående muslimer. Fyratusen dödades i Xoy, några tusen dog i slaget om Urmi och Salamas. Etthundrafemtio män drunknade i en båt på sjön.

Kommer det någonsin att bli fred? Kommer detta vackra, bördiga land som nu lever under terrorns skugga någonsin att bli säkert? Bara Gud vet. Men min tro är stark och jag tror bestämt, även om jag inte vet hur, att något gott kommer att uppstå ur dessa krig och katastrofer. Det finns en osynlig hand som styr människors öden. Följden blir en bättre värld och en sann kristen väckelse.

Och medan andra ödelagda länder förbereder sig på att bygga upp och återställa förstörda städer och byar hoppas jag att den kristna kyrkan kommer att samla sina styrkor och inleda en stor mission. Den ska föra ut skriftens sanna ord till de mäktiga länderna i både Europa och Asien, det vilseförda och vilseförda tyska folket inte att förglömma. Det är sannerligen i behov av en lektion om kristen barmhärtighet och må det se det meningslösa och falska i de läror som dess härskare lärt ut.

Jag kan aldrig nog uttrycka min djupt kända tacksamhet till dem som, utan att spara sig, ägnade sig helhjärtat och in i det sista - ofta med fara för eget liv - för att komma med hjälp, tröst och räddning. Ett tillräckligt tack kan aldrig framföras till dessa tappra: till de protestantiska missionärerna från Amerika, den franska katolska missionens ädla brödraskap vars medkänsla var gränslös. De är de stora andarna som inte känner nederlag.

Jag vill till sist uttrycka min djupa tacksamhet till alla amerikaner som generöst stött den kvarvarande spillran av kristna i Persien som svar på upprop genom olika kanaler. Men jag

hoppas att de alla inser att det i dag finns många tusentals i Persien som fortfarande saknar livets nödtröft.

ACSA, Assyrian-Chaldean-Syriac Association

C
Massacres of Syrian Christians
in NW Persia 1916

Paul Šamcun

Massakerna på de syrianska (nestorianska) kristna

Översättning: Viktoria Lundvall

Förord

Ärkebiskopens mission har varit verksam bland de syrianska kristna i Persien och Turkiet under tjugonio år. De av oss som har haft förmånen att arbeta för detta folks andliga och världsliga välgång är oerhört bestörta över de massakrer och förföljelser som har drabbat dem under de senaste månaderna.

Jag skulle vilja rekommendera Paul Šamcun/Sham'un skrift till det stora antalet anhängare och vänner som denna mycket gamla kristna nation har i England och Amerika. Aldrig tidigare har en nation tvingats genomgå en så vidrig förföljelse som detta olyckliga folk råkade ut för under de första månaderna i år (1915).

Följande sidor handlar huvudsakligen om problemen i Persien; efter att de skrevs har det tillkommit nyheter om att liknande ohyggligheter har drabbat deras broderfolk som bor på den turkiska sidan om gränsen. Några tusen av dessa turkiska syrianer har flytt till Persien, men majoriteten har drivits från sina förstörda hus och är nu vandringsmän i Kurdistans ogästvänliga berg.

Denna skrift är en vädjan till Amerikas och Storbritanniens frihetsälskande folk om förståelse för de stora hjälpsändningarna till denna mycket gamla, kristna nation som har drabbats av sorg och förödelse. En avsevärd summa pengar har redan sänts till Persien i år, vilken distribuerades väl under ledning av de brittiska och amerikanska konsulerna i Tabriz. Det kommer att behövas mycket mer hjälp under våren, när återuppbyggnaden av byarna måste genomföras och man anstränger sig att åter installera människorna i deras ödelagda gårdar.

November 1915.

FN Heazell

1

Scenen för de assyriska massakrerna är Urmis slättland, på Urmisjöns västra sida i nordvästra Persien. Staden Urmi är belägen på den västra sidan om sjön. Längre västerut ligger Kurdistans bergsområde, som bildar gränsen mellan Turkiet och Persien. Dessa berg ger skydd för de förryckta, kurdiska gängen, som alltid är redo att gå ner på Urmis slättland och som enkelt kan dra sig tillbaka till sina otillgängliga boställen, med sitt orättmätigt erhållna byte. Sedan några år tillbaka har en rysk styrka varit stationerad på slättlandet, med syftet att hålla kurderna under kontroll. Dessa trupper fördelades mellan Xoy/Hoy, Salamas, Urmi och Sawuj-Bulaq längst bort, söder om sjön. Urmi är en isolerad plats som är olämplig ur försvarssynpunkt, om man utsätts för en kraftfull, anfallande styrka. Platsen är lättillgänglig för kurderna från väster, medan de två höga passen i både norr och söder, med sjön i öster kan omringa en belägrad armé i det oerhört farliga området.

Urmis slättland är ett attraktivt område för alla resanden. Under vår och försommar är det ett verkligt paradiset. Dess rinnande vatten, trädgårdar, vingårdar, fruktträdgårdar, melonfält, tobakodlingar och risfält ger en stor variation beträffande färger och en skönhet. Det utgör en scen som man sällan stöter på i Orienten.

På Urmis slättland bor ungefär trettiofemtusen assyrier, eller östsyrianska kristna. En del av dem lever i staden och de övriga är fördelade mellan sjuttio byar, som är utspridda över slätterna. Dessa människor har vingårdar och brukar jorden. I väster lever många syrianska bergsbor som har religionen och språket gemensamt. Vi har många byar i distrikten Targawar och Margawar, som är belägna i Persien.

Väster om dem ligger Nočea, den metropolitanska biskopen Mar Xananišoc/Hananisho's säte. Ännu längre västerut, över gränsen till Turkiet och i bergens riktiga hjärta, bor patriarken Mar Šamcun/Sham'un XXI Benyamin. Han var en gång en civil och kyrklig härskare och har inför den turkiska regeringen ansvar för de självständiga stammarna från Baz, Jilo, Txuma och Tiyyari, som är utspridda över landets vidder och sträcker sig från Julamerik till Amadya och ner mot Mosul.

Uttrycket "lugnet före stormen" var bokstavligen sant beträffande massakern på de syrianska kristna. De ryska trupperna hade sedan några år tillbaka skänkt trygghet och välstånd på Urmis slättland. De stoppade plötsliga anfall från kurdernas sida och det ryktades inte längre om stråtröveri. Det innebar inte att muslimerna blev ett mer vänligt inställda gentemot de kristna; de fruktade dem, helt enkelt. Det gamla hatet mot de kristna slumrade en tid och vågade inte visa sig så länge som de ryska trupperna fanns där för att övervaka att freden höll i sig.

Händelseutvecklingen blev en annan i och med att kriget bröt ut i Europa. Kurderna, som alltid var redo för strid, började plundra de rika distrikten Targawar och Margawar. De kristna invånarna flydde till Urmi och spridde ut sig i slättlandets byar. I oktober 1914 gjorde kurderna en beslutsam insats för att erövra staden. De gick till våldsamt angrepp och ett tag kunde de hålla stånd mot det ryska artilleriets skottlossning. De plundrade och brände ner byarna Anhar och Alwaš och avancerade tills Urmi kom inom skottåll. Förstärkningar anlände och med hjälp från syrianer, som hade beväpnats av ryssar, pressade kurder och turkar tillbaka. De ryska officerarna insåg också att syrianerna kunde tjänstgöra som spanare och de anställde tränade syrianer för att hålla kommunikationerna öppna.

Sådan var situationen innan krigsförklaringen var ett faktum mellan de allierade och Turkiet. Efter detta var gardinerna fördragna och dramat spelades upp, vars lik aldrig tidigare har sett dagens ljus, ens i det grymmaste krig.

Turkarna inledde anfallen vid den ryska fronten, i närheten av Kaukasus. I december samlade de ihop trupper i Sari-Kamiš, i närheten av Kars, och försökte riva upp järnvägen till Tbilisi. Detta gav upphov till fruktan i Kaukasus som var tillräckligt allvarlig för att föranleda ett tillbakadragande av de ryska styrkorna från nordvästra Persien. Order beträffande tillbakadragandet nådde Urmi den 30 december, men dessa kom till de europeiska missionärernas och syrianernas kännedom först tre dagar senare. Nyheten kom som en blixtnad från klar himmel. De kristna invånarna var fullständigt oförberedda. När de fick klart för sig den fara som de befann sig i fick de veta att alla vägar var blockerade, de ryska beskyddarna hade åkt, kommunikationsmedlen var bristfälliga och att de kurdiska och turkiska arméerna nästan stod vid stadsportarna; de kristna var fångade i en fälla.

En stor del av syrianerna utanför staden och många armenier kunde komma undan. De flesta av dessa var från Nazludistriktet, andra var flyktingar från den turkiska fronten. Sammanlagt berördes några tusen personer. Två engelska missionärer åkte iväg, liksom de belgiska

regeringstjänstemän som hade arbetat för den persiska regeringen och några framstående syrianer från Urmi. Alla andra blev lämnade kvar.

Den ryska armén åkte under lördagen den andra januari och dagen därpå plundrade de persiska muslimerna byarna Čarbaš och Dilguša, de två distrikt där den välbärgade, kristna befolkningens hus fanns. Det var smärtsamt att se stadens framstående muslimer delta i plundringen. Alla invånare var utomhus för att "välsigna varandras fest", som de kallade det. De bar bort allt som de fick tag i. Hus utrymdes på möbler; till och med fönster och dörrar bars bort.

Man försökte också att plundra några av husen i Urmi, men detta omintetgjordes av de franska och amerikanska missionärernas ansträngningar. Det finns ingen tvekan om att närvaron av de amerikanska missionärerna och av herr Nisan, som stannade kvar i det engelska missionshuset, förhindrade att saker och ting förvärrades ytterligare. Den amerikanska flaggan, som vajade över de amerikanska och engelska husen, påverkade mobben så att den blev något mer återhållsam i sitt brutala barbari.

I byarna hade emellertid skräckväldet börjat få fäste. Kurderna hade informerats om det ryska tillbakadragandet och hade strax därefter satt igång att plundra och massakrera de kristna i Baranduzdistriktet i södra Urmi. Diza-Teka, Satluy, Alyabad, Šimšijan, Babarud, Darbarud, Sardarud, Teka och Ardičay var redan i deras besittning. På dagordningen stod plundring, bortförande av byten, massakrering och våldtäkt. I en by, som var till hälften muslimsk och till hälften kristen, tog syrianerna skydd grannhusen eller gömde sig under snödrivor på gårdarna. Qaša Ablaxat, den syrianske prästen, flydde från Ardičay till häst med sin dotter.

Han dödades och flickan fördes bort till Kurdistan, där hon tvingades gifta sig med en kurd. Fyra månader senare kom den sorgliga nyheten att hon hade dött. Under sin sjukdom hade hon varit kompis med en annan syriansk, tillfångatagen flicka. Denna flicka berättade att de muslimska kvinnorna kom och vände den sjuka flickans säng mot solen - i den riktning som alla muslimer ställer dödsbädden. Invaliden bad sin kompis att vända hennes ansikte mot öster, så att hon fick dö som en kristen. I en annan by dödades hela den manliga befolkningen eller dog av tyfoidfeber, utom tre personer.

En ung man hade just anlänt från Förenta staterna efter nio års bortavaro. Han hade kommit hem för att gifta sig. Nästa morgon dödades han, hans mor, syster och en farbror. Deras egendom och 500 tumaner (persiska pengar, **öa**) i kontanter bars bort. Huvuddelen av invånarna dödades när de försökte fly. Deras kroppar begravdes inte, för ingen vågade ta ansvaret för detta. Många av kropparna åts upp av hundar.

Ungefär åtta kilometer från Urmi finns det en stor by som heter Gogtapa. Många människor från området söder om Urmis slättland flydde hit för att få trygghet; de trodde att Gogtapas invånare hade förmågan att försvara sig själva. Måndag kväll, den fjärde januari, kom det dock ett meddelande från kurderna. Av detta framgick det att, ifall befolkningen gav upp och betalade en stor summa pengar, så skulle deras by skonas. Byborna skickade ett förfrågan om råd till byns ledare som befann sig i Urmi, men långt innan budbäraren återvände hade kurderna påbörjat anfallet mot Gogtapa. De kristna inledde en storslagen strid, men de kunde inte hålla ut länge inför det överväldigande antalet muslimer. Kurderna fick också hjälp av de persiska muslimerna, som var angelägna om att ge sina kristna grannar betalt för gammal ost. Allteftersom dagen framskred blev situationen desperat. Skriken från kvinnor och barn, som hade samlats i kyrkorna, var hjärtslitande. Brinnande hus gav ifrån sig rök från fyra håll, vilket besegrade försvararna.

Till slut tog alla sin tillflykt till två kyrkor på backkrönet av den kulle som dominerar byn. Sent under eftermiddagen räddades vi av Guds försyn. Doktor Packard, den amerikanske

missionären och tre syrianska följeslagare, kom med den amerikanska flaggan i hand och gjorde upp villkoren för kapitulation. Männen, kvinnorna och barnen skulle få komma undan med livet i behåll mot att man skulle ge upp byn och alla skjutvapen. Sent den natten kom doktor Packard till Urmi tillsammans med omkring tvåtusen personer. Det var inte utan svårigheter man lyckades ge dem skydd i kvarter som redan var fulla av människor, där de tillbringade fyra månader av utsägliga lidanden och ohyggligheter.

I Gogtapa lämnades en äldre kvinna kvar; hon kunde inte röra sig på grund av skröplighet. Hennes man och dotter bestämde sig för att stanna kvar med henne. Kurderna dödade de två äldre människorna och när dottern vägrade att bli muslim dödades hon också.

Ett annat gripande fall handlar om en äldre präst och hans fru, som trodde att, ifall de skulle ge upp allt till kurder, så skulle deras liv skonas. Paret fick besök av fem olika grupper av kurder efter varandra. De tog för sig av husets egendom och alla pengar de kunde finna. Sedan kom ytterligare en grupp och frågade efter pengar, varpå de fick svaret att det inte fanns några kvar. Därefter blev den gamle mannen mördad i sin frus närvaro, med bibeln i hand. De beslöt att även döda kvinnan, men på något mystiskt vis lyckades hon hålla sig undan och gömma sig. Efter sex dagar kröp hon ut från gömstället och tog sig till en grannby, där hon fick skydd hos några muslimer, som skickade henne till staden.

NAZLUDISTRIKTET

Gogtapa och byarna längs Baranduzfloden ligger södra om Urmi, så de var först ut att falla offer för kurder, som avancerade söderifrån. I Nazludistriktet fanns några av de mest välbärgade byarna, som Ada, Supur, an, Muşawa, Şerabad och Qarajalo. Dessa låg inte längs den väg där kurder ryckte fram och borde därför ha undsluppit fasorna som de andra byarna gick igenom. Deras tur kom dock senare och berättelserna om det lidande som de fick utstå är lika hjärtslitande.

Ada, som var en av de största byarna, hade varit en tillflyktsort för många syrianer och armenier under slutet av 1914. När sedan den ryska armén passerade Ada följde 60 invånare med den. Alla andra stannade emellertid kvar. Söndagen den tredje januari förflöt stilla, men följande dag infann sig bekymren. De persiska muslimerna började att plundra de syrianska kristna. De bröt sig in i husen, bar iväg dörrar och fönster och tömde byggnaderna. Ingen dödades dock, även om några skott avlossades för att skrämja människor. Syrianerna visade stor återhållsamhet då de fruktade för en allmän massaker ifall de motsatte sig muslimerna som konfronterade dem.

Medan detta pågick skickade man iväg byns äldre befolkning för att be om skydd. Budbärarna återvände med en turkisk och en persisk flagga samt ett fåtal soldater, vilket de trodde skulle skänka dem trygghet. De bedrog sig emellertid, för kurder attackerade byn nästan omedelbart från alla håll. De klädde av alla män som de hittade, stal deras pengar och dödade dem sedan. De övriga flydde till vingårdarna med muslimerna i hälsarna, som dödade dem när de hade kommit dit. Det sägs att en persisk muslim, som hade dödat 25 personer, sade att "jag är inte nöjd än". Omkring 80 obegravda kroppar låg utspridda på marken. Många sårade lämnades kvar för att dö av sina skador, som om det inte fanns någon som kunde vårda dem när de väl hade fallit till marken. Kvinnorna och barnen, som hade klättrat upp på taken för att undkomma kurdernas vrede, blev sedan brutalt behandlade av sina angripare, som uppträdde med värsta tänkbara barbari. Kyrkorna vanhelgades och de heliga skrifterna förstördes. Många kvinnor bars iväg och tvingades bli muslimer. Därefter såldes de eller giftes bort till sina fiender.

Från Qarajalo har ett annat beklämmande fall rapporterats. En kvinna som flydde med sina två barn - hennes man var utomlands - mötte en muslimsk mulla under flykten. Han tog barnen, klädde av dem och kastade dem i ett vattendrag som höll på att frysa. Sedan erbjöd han sig att gifta sig med kvinnan. När hon vägrade lämnade han kvinnan på vägen till sitt eget öde. Hon återvände till vattendraget och drog upp sina barn från vattnet. Därefter bar hon dem till en vingård i närheten, där hon placerade dem i en liten sänka och lade lite halm över dem, i ett försök att ge dem lite värme. Båda barnen dog på morgonen. Senare hittade den sörjande kvinnan till Urmi och fem månader senare grep ryssarna det omänskliga odjuret och lät honom lida för sitt brott.

FLYKTEN TILL URMI

Urmi blev en veritabel tillflyktsort för syrianer och armenier från byarna i hela området. Den absoluta majoriteten fick skydd i den amerikanska missionens lokaler och ytterligare några fick skydd i den engelska missionens inhägnader, där herr Nisan bodde. Vi har läst om flykten från Antwerpen i the Times, men den liknar en saga i jämförelse med det som utspelade sig i Urmi. Kvinnor blödde då de kom fram till staden. Vissa hade delvis blivit berövade sina kläder på vägen och kom dit iförd endast en tunika, i den bistra januarikylan. En del berättade att de hade blivit stoppade av fyra olika rövarband. Många bars bort till fångenskap och tvingades bli muslimer.

Den franska missionen erbjöd ytterligare en fristad, där de franska lazaristerna, Ers högvördighet biskop Jacques Emile Sontag och välgörenhetssystrarna bor. Trängseln mellan husen i staden spred sjukdomar i hög hastighet, vilket i kombination med halvsvalt gjorde livet outhärdligt. Amerikanerna öppnade sin högskola och sitt sjukhus utanför staden för allmänheten och dessa blev snart överfulla. Ärkebiskopen av Canterburys missionslokaler och den amerikanska skolgården bildade nästan en stor fyrkant och över byggnaderna vajade den amerikanska flaggan. I normala fall kunde dessa byggnader inrymma femhundra människor; nu fanns där omkring tiotusen som trängdes på samma yta. Efter den första tillströmningen var överstånden gick missionärerna till byarna för att leta efter enskilda personer som saknades.

På så vis återförenades många unga kvinnor med sina familjer och befriades från muslimsk fångenskap. Många av de mindre lyckosamma var dock tvungna att stanna i de muslimska hem som de hade förts till. Många var sjuka och kunde inte röra sig, andra var gravida och skämdes för att återvända hem. En ung muslim bar sin syrianska "fru" från en by till en annan när han mötte doktor Packard på vägen. Flickan kastade sig vid hans fötter och bad om att bli befriad från sin tillfångatagare. Hon fördes till Urmi, bara för att några veckor senare avlida av tyfoidfeber.

Att ge mat till ett så stort antal människor innebar avsevärda hinder och man kunde endast erbjuda ett halvt skålpund bröd per dag. De största lidandet orsakades dock av överbeläggningen. Alla tillgängliga utrymmen var fulla - rum, kyrkor, korridorer, källare och stall - alla var överhopade av människor.

Under dessa förhållanden, i kombination med den dåliga tillgången på vatten och den sedvanliga bristen på sanitära arrangemang i orientaliska städer, så är det inte förvånande att tyfoidfeber snart bröt ut och dödade tusentals människor. Mer än fyratusen miste livet i sjukdomen, medan ettusen dödades av kurderna i byarna. Korrekta uppgifter från de europeiska missionärerna visar att 20 procent av de kristna i Urmi dog under fyra månaders tid.

När skräckvåldet, som vi har beskrivit här, inleddes strömmade kurderna från Mamaš, Mangur och Zarza i söder in i staden. Samtidigt strömmade harkistammen och beyzadestammen in från väster. Sonen till en framstående shejk från Šamsdinan kom från Nočea och slog sig ner i Dilguša, precis utanför stadsportarna. Vid den turkiska arméns ankomst några dagar senare återställdes den allmänna ordningen under en tid och kurderna och muslimerna hindrades från att utföra de grövsta våldshandlingarna. Så snart som de turkiska officerarna började härska så blev emellertid de kristnas liv outhärdligt. Under en tid talade alla om ett jihad - ett heligt krig - och de kristna gav upp allt hopp om att deras liv skulle skonas.

Turkarna gjorde det klart att de hade kommit för att tjäna Turkiets sak och dolde inte sin önskan att bli av med alla kristna. De skred också till verket för att fylla sina egna fickor; 6 600 tumaner stals ifrån butiksägare och andra välbärgade människor. Turkarna förberedde en lista över "misstänkta" som skulle dödas ifall de inte frigavs mot lösen. I många fall stundade inga pengar, så dessa fångar avrättades.

Det var på detta vis Mar Dinxa, biskop i Targawar, miste livet. Mar Eliya, den ryske biskopen, frigavs mot att en lösensumma om 5 500 tumaner betalades till turkarna.

TRAGEDIN I GULPAŠAN

Fallet om behandlingen av byn Gulpašan saknar motstycke i historien om Urmis massakrer. Denna by är den mest välbärgade och blomstrande av alla byar på slättlandet och dess invånare är lågmälda och laglydiga. När Gogtapa - som liknade Gulpašan - plundrades och brann ner, skonades den senare genom ett illavarslande öde. Den kurdiske ledaren Qarani A,a, som var omtalad för att vara en man med högt ställda principer, hade förklarat att byn var hans egendom och att den skulle skonas. Under två månader levde befolkningen i fred. Det sades bero på en vänskap mellan de kristna byarnas ledare och muslimerna. En av ledarna stod i kontakt med det tyska konsulatets representant i Urmi.

En tjänsteman från den tyska beskickningen befann sig i Gulpašan och turkiska soldater placerades ut för att hålla vakt över byn. Den 24 februari återvände en milis, de persiska fedaierna, till Urmi. Det hade misslyckats i ett försök att attackera Salamas och anföll nu Urmi istället. Till en början låtsades gängmedlemmarna vara vänligt sinnade, tills de fick männen på orten i sitt våld. Sedan band de samman dessa män med rep och förde dem till kyrkogården, där de slaktade dem på ett barbariskt och grymt vis.

Mördarna var fortfarande nerstänkta av blod när de vände sig till kvinnorna och efter att de hade behandlat dem på ett otillbörligt vis dödade de några av dem. Efteråt gick de amerikanska missionärerna och begravde de döda, vilket de även gjorde på många andra platser. Detta var den sista av massakrerna på Urmis slätter. De fruktansvärda handlingar som utfördes här telegraferades till Amerika, varpå så starka uppgifter framfördes av den amerikanska regeringen att en order utfärdades för att illdåden skulle upphöra.

MASSAKERN I SALAMAS

På Salamas slätter, väster om Urmisjön, finns det många stora och vackra byar som befolkas av syrianer och armenier. De flesta av dessa människor hade flytt till Ryssland innan flykten från Urmi ägde rum. Deras hem och fält delade emellertid ödet med Urmis dito. Turkarna fann vid sin ankomst att ett stort antal kristna hade gömt sig hemma hos vänligt sinnade muslimer. De muslimska hajis (andliga ledare, öa) beordrades att förbereda ett brev som varje kristen måste signera, där det påstods att de hade tagits väl om hand av sina beskyddare. Detta

var endast ett knep från turkarnas sida; på så vis fick de uppgifter om namn och boställen för ungefär 725 armenier och syrianer i Salamas. Några dagar senare lät turkarna alla dessa män vandra till fälten mellan Haftewan och Xosrowa under nattetid. En del sköts ihjäl, andra hackades i bitar på det ena eller det andra fruktansvärda sättet. Detta inträffade i mars, endast tre dagar innan de ryska trupperna återvände. Deras hjälp kom väl till pass och förhindrade att kvinnorna på platsen delade samma öde.

ATTACKEN PÅ SYRIANERNA I DE TURKISKA BERGEN

Återstoden av den fruktansvärda berättelsen är hämtad från den turkiska sidan, där patriarken Mar Šamcun och majoriteten av syrianerna bor - i Kurdistans bergsområde. Det tog ett antal månader innan nyheten om händelserna ungefär 160 kilometer bort nådde deras broderfolk i Urmi. Mar Šamcun drevs från sitt hem i Qočanes. Han flydde till Tiyyari med hela sitt hushåll. Hans hus brändes ner samtidigt med några andra hus, bland annat den engelska missionens hus. Patriarken, som skrev till England för några dagar sedan, har berättat för oss att han levde som en vandringsman med sitt folk under fyra månader.

De gav upp striden först när det turkiska artilleriet ställdes mot dem, då det blev omöjligt för dem att erbjuda ett effektivt motstånd. Tiyyari och Txuma, vars båda distrikt inrymmer många kristna byar, har förstörts fullständigt. I augusti förra året flydde 35 000 bergsbor till Salamas i Persien, men huvuddelen av syrianerna vandrar fortfarande mellan olika platser uppe i bergen, utan mat och utan hopp om att någon ska komma till deras undsättning.

Den mest gripande delen av berättelsen lyder enligt följande: Surma Xanim, patriarkens syster och Ester, hennes svägerska, och tre småbarn sökte trygghet. I juni förra året gick de till Čumbar i Tiyyari. När den turkiska armén närmade sig var de tvungna att fly till Daduš och därifrån till Mar Cawdišoc/‘Awdisho’s stora kyrka i Tal, ute på landsbygden. De var alltid tvungna att resa till fots, utan andra kläder än de som de hade på sig. Surma skrev att “vi var ofta hungriga och de små barnen, som vi hade med oss, somnade på vägen eftersom vi alltid var tvungna att resa under natten.” Surma tillbringade tre månader i Mar Cawdišoc och var ständigt redo att åka när fienden närmade sig. Under denna period fanns det mat men nästan inget vatten, så det kunde aldrig sparas för tvätt eller bad. Ibland gick de till ett vattendrag för att bada och tvätta sina kläder.

Den sista dagen av deras vistelse där var också den mest tragiska. Då dog deras bror Išacya/Isha‘ya av feber. Mar Šamcun, som hade fått reda på att Išacya var sjuk, hade kommit dit dagen före. Fienden stod vid det laget för dörren och man kunde höra ljudet av kanoner från Txuma. Just som begravningen av brodern skulle äga rum blev Surma, Rume, Ester och hennes barn tvungna att åka därifrån, ifall de inte skulle hamna i fiendens våld. I denna situation var det farligt att begrava brodern, men patriarken, två präster och några lekmän stannade kvar. Jordfästningsritualen var snabbt avklarad och kroppen gravsattes kvickt, varpå Mar Šamcun skyndade efter de flyende kvinnorna och barnen. De hann precis, för några timmar efter deras avresa anlände turkarna, som genast sökte upp kyrkan då de hade hört att patriarkens hushåll uppehöll sig där.

När Mar Šamcun skrev till oss den sjätte oktober berättade han att han befann sig i en by i Salamas, i Persien, med sina systrar och en eller två andra familjemedlemmar. I hans sällskap finns det för närvarande 35 000 syrianer, som tältar på Salamas slättland (4 000 fot över havet). De sover på fälten utan sängkläder att värma sig med nattetid, iklädda de trasor som de hade burit i flera månader, utan mat eller skydd.

Den brittiska konsuln hade telegraferat till England där han meddelade att, om inte dessa människor fick hjälp av barmhärtiga människor där hemma, så skulle två tredjedelar av dem

dö. Ingen kristen nation har någonsin lidit så för sin religion som dessa människor och ingen har så stora krav på oss som dessa olyckliga överlevande syrianer. Vädjan från ärkebiskopen av Canterbury i the Times, den 10 november, har givit ett stort gensvar, men det behövs mycket mer pengar.

De gripande redogörelserna för folkets tillstånd genom ärkebiskopens mission utgörs av en överväldigande vädjan till alla kristna, särskilt till de som, liksom vi själva i England, är fullständigt befriade från krigets fasor i hemlandet. En fond har skapats för att hjälpa de svältande kristna i Kurdistan och vi ber innerligt om ett generöst gensvar.

Checkar kan skickas till antingen

Mr F. W. Pittman,

Church House, Westminster,

eller till Rev. F. N. Heazell, The Rectory, Letchworth.

Kassör i Förenta staterna är

Woodbury G. Langdon, Esq., Le Chalet, 151 Madison Avenue, Morristown, N.J.

Tyska Dokument

Dokument 1

Berlin den 3 juli 1915

Utrikesdepartementet

Nr IIIId 3382

Till: Kyrkoherde O. Wendt

Lerbeck bei Porta (Westfalen)

Ers högvördighet har haft vänligheten att skicka mig en skrivelse den 1 denna månad med upplysningar om att den kejserliga ambassaden i Konstantinopel skulle ombes att vidarebefordra tre bifogade brev till fru från Qelayta.

Jag tackar å det innerligaste för den bifogade tidningsartikeln "Neues aus Urmia (Persien)" (Nyheter från Urmia, Persien) som innehade intressanta upplysningar.

I tjänsten

Dokument 2

Telegram

Mosul den 7 december 1915 6. 43

Från generalfältmarskalken

Till Utrikesdepartementet

Simon från Qelayta har följt med till mitt högkvarter i Aleppo. Jag lämnade det och fortsatte skyndsamt till Bagdad. I Aleppo föreföll han vara välbehållen. Mosuls vali (guvernör, ö.a.) tog emot honom.

Goltz

Dokument 3

Berlin den 18 december 1915

Utrikesdepartementet

Högt värderade kyrkoherde,

Jag tackar Er djupt för vänligheten att få Er översända skrift "Die furchtbaren folgen des Weltkrieges" (Världskrigets fruktansvärda följder). Jag har med intresse tagit del av innehållet men kommer likväl att rekommendera att dess spridning begränsas. Jag har här först och främst att undanhålla slutsatserna i Er utredning från turkiska ögon.

Med utmärkt högaktning

Er tillgivne
Zimmermann

Dokument 4

Bagdad den 5 april 1916

Bäste kyrkoherde Wendt

Lerbeck

Ert brev från den 20 december förra året nådde mig först den 2 april i år och jag vill uttrycka mitt tack för det.

Jag förde herr Simon från Qelayta med tåg till mitt högkvarter i Mosul, men har förlorat kontakten med honom och har inte hört några nyheter från honom.

Jag har erfarit att han återvänt till Persien som tolk åt en grupp tyska officerare.

Hans uppdrag försvårades emellertid eftersom Mosuls vali (guvernör) Haydar bey - en förträfflig man - underrättat mig om att nästan alla nestorianerna har flytt till ryskt område.

Med utmärkt högaktning förblir jag Er tillgivne

Friherre v.d. Goltz

Generalfältmarskalk

I guldsmedens smedjehärd

Sak 13:9 och Mal 3:2b-4

Världskrigets fruktansvärda följder för nestorianska kristna i Kurdistan

Baserad på autentiska berättelser.

För publicering den 12/11 1915

Lerbeck bei porta Westfalica

Av kyrkoherde O Wendt, senior

Den 1 september 1915 kom nyheten från Sverige, som vi hade svårt att ta till oss: nämligen att familjen Qelayta påträffats i Kurdistan. Tack vare Guds försyn lyckades de ta sig igenom det

fientliga ryska riket med sina tre barn och den 4 september kunde vi omfamna dem som vi trodde hade omkommit

Allt vad de har upplevt och berättat har vi inte kunnat nedteckna. Det vi nedtecknade var ett sant utsnitt av det fruktansvärt blodiga elände som drabbade jorden.

Det var den 1 januari 1915 som de ryska makthavarna i Urmi, som haft oinskränkt makt, först började frukta de framryckande turkarna. Den ryske konsuln, den ryska armén, den ryska befolkningen, de engelska och franska diplomaterna lämnade plötsligt staden. Flera tusen syrianska¹ kristna och deras barn fick med sig få ägodelar och anslöt sig till som lämnat av fruktan för kurderna som väntades tillsammans med turkarna. Det var iskallt. De tunt klädda, fattiga syrianska flyktingarna saknade mat och hamnade snart efter ryssarna. Ingen kom till deras undsättning. Många förfrös och dog under denna flykt.

Šamcun/Simon och Elisabet från Qelayta bodde alltjämt i Čarbaš (Tscharbash), en halv timme från Urmi. Det var dock omöjligt att stanna kvar i Urmi. Det var emellertid svårt att snabbt hitta tak över huvudet i Urmi. Elisabet hade precis hämtat sig från svår nervfeber som gjort henne sängliggande i veckor sedan hon hastigt tvingats överge sina föräldrar.

Tillfriskningen efter nervskakningarna stannade verkligen av efter det hjärtskärande avskedet från föräldrarna och de senare underrättelserna som förmedlats från Mariwa om hennes älskade moders död. Den äldste sonen Yoxanna (Johannes) var sjuk i tyfus, de tre yngre sönerna hade precis klarat sig igenom scharlakansfebern, som under denna tid skördade många barns liv. Skälvande såg Qelaytas hur det började mörkna i byn, där de än en gång befann sig ensamma - alla andra hade redan flytt.

Fruktan för ryssarna, vilka kanske skulle ta ut sin ilska och hat mot Simon, som ju var känd för att vara tyskvän; fruktan för de annalkande kurderna! Under natten vakade Simon från taket på sitt hus medan Elisabet försökte rafsa ihop de nödvändigaste därinne. När det började ljusna kom många flyktingar från staden tillbaka till byn för att försöka hämta några av sina ägodelar. Plötsligt tog sig en beväpnad styrka in i byn, som plundrade och mördade. Med skrik och skrän tog syrianerna sig till Simons hus. Han hade så fort ryssarna hade givit sig av tagit fram de tyska och turkiska flaggorna som hade gömts undan, för att därmed försvara sin bostad mot de annalkande perserna. Han såg till att få ut vad som räddas kunde på gården. Innan helvetet bröt ut tog sig Qelaytas tillsammans med folket till Urmi där de kunde få tak över huvudet i ett hus som ägdes av en förnäm muslim² Amad-šan som Simon var vän med.

I Urmi blev de vittnen till fortsatta hemskheter. Redan samma dag, den 3 januari, innan ens de fruktade kurderna eller turkarna kommit, genomförde persiska muslimer i trakterna kring Urmi och inte bara från Čarbaš fruktansvärda anfall mot cirka 110 kristna byar i närheten av Urmi. Dittills hade de ryska trupperna hållit tillbaka dem. I samtliga byar inleddes en fruktansvärd människoslakt - 50 till 200 människor eller fler låg döda i de flesta byarna. Ett stort antal kvinnor och flickor ner i känslig ålder skändades. När de kristna flydde, plundrade perserna hus efter hus. Stora laster med föremål, livsmedel, möbler, fönster och dörrar och boskap tog de med sig som byte till staden. Gamla människor som inte kunde röra sig tillräckligt snabbt, misshandlades eller slogs ihjäl.

Från tisdag till onsdag drog kurderna runt. Några turkar fanns med dem. När de - allt fler, allt fler - på stolta springare och beväpnade till tänderna red in i Urmi, upplevde många dödsskräck sedan de precis klarat sig undan perserna. Omgående började de beskjuta de kristna. Då föregick Simon med gott föredöme. Det slog honom att han kunde vädja till de

¹ Syriska, syrier används genomgående i original texten. **öa.**

² Muhammedan används genomgående i original texten för muslim. **öa.**

båda högt uppsatta turkiska ämbetsmännen Naji beg och Raši beg (Paša) skulle ge order om att få slut på blodutgjutelsen. Han framställde det så att de kristna vika inte flytt tillsammans med ryssarna borde turkarna behandla som vänner. Då lät Raši beg helt enkelt skjuta ner en rad kurder vilka påträffades med att plundra och döda kristna!! Det hjälpte för stunden.

Från de båda nämnda turkiska makthavarna utverkade Simon andra viktiga förmåner. Han bad om att han som välkänd företrädare för tyska intressen (och därför känd av tusentals) att hans bostad i Čarbaš skulle ställas under militärt beskydd för att kunna utnyttja det som allmän tillflyktsort. Han blev faktiskt tilldelad 14 beväpnade kurder för detta ändamål. Det skulle snart visa sig hur värdefullt detta var:

I byn Qalla (en av de 110 byarna i närheten av Urmi) bodde en pastor Done som även kurderna respekterade. En av de rikaste kurderna är hans personliga vän och han har vid många besök framfört protester till honom. När ryssarna lämnade Urmi kom denne kurd med flera väpnade knektar till Qalla och besökte i all vänskaplighet pastor Done. Han talade om skändligheterna som perserna utsatte de kristna byborna för och lovade honom beskydd. Pastor Done intygade för honom och hans beridna män att detta skydd verkligen var önskvärt. Sedan bad han sin gäst om att få tillbaka sina saker, vilka han fick. Slutligen sade han: Ge mig också ditt gevär! Då märkte Done vilken auktoritet han hade.

Han lät sin gäst ta en tredjedel av gevären, men gav sig själv av. Knappt hade han givit sig iväg förrän skott hördes i hans hus, i hela byn. Några bybor kom in genomporten till den muromgärdade byn. Några gömde sig under höskullar och i hålor och räddades. Kurderna anser ett sådant fruktansvärt brott mot gästfriheten vara något oerhört. Men detta är de hemska följderna av det "Heliga kriget". Flyktingarna från byn Qalla (ungefär 700 människor) gav sig samma natt av mot Simon i Čarbaš.

De hoppades att han fortfarande var kvar där eftersom han sedan flykten några månader tidigare hade stannat kvar ensam. En grupp perser eskorterade dem. De tog emot pengarna som några i gruppen erbjöd, slet av dem deras kläder och gav dem smutsiga och sjaviga plagg att skyla deras nakenhet med. En del oroliga hade gömt sig vid kyrkogården i Čarbaš och gav sig av under natten till Simons hus där de såg att det lyste och där de tyska och turkiska flaggorna vajade. De upptäckte till sin förskräckelse de skjutklara kurderna på post. Men när de sade: "Vi är Simons vänner" blev de inbjudna och de över 700 människorna fick tillträde till de intilliggande husen där endast några fortfarande hade dörrar och fönster.

Simons kringströvande kurder beskyddade dem från de mordiska, plundrande perserna! I Urmi följande morgon - det var juldagen som där firas den 7 januari - fick Simon reda på att flyktingarna från Qalla fanns i hans bostad i Čarbaš. Han skyndade dit, försökte hitta mat i byn till de hungrande och gav första hjälpen till de sårade. Under beskydd av sina kurder förde han sedan den kristna skaran till Urmi och ett muromgärdat hus som tillhörde den presbyterianska missionen.

Det är en bild från en dag. *Den låter sig mångdubblas, hundratal gånger!*

När Simon slutligen återvände hem till Elisabet måste han först underrätta en kvinna, som tillsammans med sina fyra barn bott hos Qelaytas, att även hennes make hade skjutits i Qalla. Vilken sorglig och ångestfylld juldag det blev, i det hemmet rådde ingen julfrid. Yoxanna var orörlig och likgiltig i sin stol. Men ännu sorgligare var oron för den älskade (åtta månader gamla) Immanuel vars tillstånd försämrats som följd av den bittra kylan under flykten från Čarbaš. Föräldrarna hoppades och oroade sig för honom endast några dagar. Den 11 januari hämtade Herren hem det soliga, tröstbehövande lilla livet.

Det lilla liket låg bara några få timmar i huset. Snart fylldes det trånga rummet av sörjande eller nyfikna människor, de flesta muslimer som inte kunde hindra föräldrarna att få ner den

lilla i en liten vitklädd kista försett med ett kors. Tillsammans med en pastor som bodde där höll fadern sedan en kristen begravningsakt. Sedan förde han själv under beskydd av sina Čarbaş-kurder liket till begravningsplatsen där det begravdes bredvid broderns grav.

... Jesu Krist, endast du utgör Hoppets ljus för oss. Gå före oss och låt oss skåda de evigt gröna ängar som ditt ord lovar...

Några dagar senare återvände den förhållandevis lilla kurdisk-turkiska armén från Urmi tillbaka till Xoy. Men de "otillförlitliga" kurderna och de persiska ämbetsmännen (och några turkiska) stannade kvar. Och snart började även i staden ett fruktansvärt skräckregemente. I fyra månader var det omväxlande blodiga orgier, rån, hor, mord. En kristen kunde inte heller här visa sig på gatan. Det var en mörk tid. Perserna njöt av att förråda de skräckslagna kristna för makthavarna. Några greps och dog en kvalfull död. På huvudgatan fanns den hemska synen av galgar på vilka många oskyldiga mötte sin död.

Och alla fruktade ständigt att någon skulle avslöja dem. De kristna höll till på de stora gårdsplanerna invid inflytelsrika människor (även på gården till den amerikanska missionen), som om de satt i fängelse. Det var brist på livsmedel och i den bittra kylan hade människor för det mesta bara ett tälttak över sig. Mer än hundra kristna trängde samman i en kyrka. Snart blev stanken outhärdlig.

Bristen på vård och omsorg ledde till fler och fler sjukdomar - hungertyfus, scharlakansfeber och dysenteri. Släktingar begravdes i massgravar - ibland 10, 20, 80 ja, en gång 800 kroppar, endast insvepta i tyg eftersom det inte gick att uppbringa några kistor. De var ofta så bristfälligt att hundarna grävde upp kropparna. Stanken av förruttnelse var fruktansvärd. Knappast några följde sina anhöriga till sista vilan av fruktan för att bli sjuk. *Döden och fruktan* utgjorde ett fruktansvärt regemente i Urmi.

"... Fruktan lyste ur ögonen. Hjärtskärande nöd..." Och dess emellan avlossade kurderna som vansinniga sin dyra ammunition som de fått gratis. (För syrianerna kostade varje patron cirka 1 mark. Men även till det priset var det svårt att köpa patroner. Varifrån? De hade fråntagits gevären som de använde för att skydda sig mot persiska och turkiska vägrånare.) Qelaytas vars barn saknade alla nödvändiga saker för lek eller förstörelse satt huttrande fast i ett hörn av sin lägenhet. De talade med fasa omen natt i Urmi då fruktansvärd skottlossning hördes efter en stor fest. Alla trodde att nu blir det en stor massaker. Då blev även Simon, som annars inte brukade känna någon fruktan, rädd. Flera människor, även män, dog några dagar senare av ren skräck.

I denna skräckens, nödens och förtvivlans tid blev de kristna i Urmi hungriga efter Guds ord (Psalm 119:92). Borta var de tidigare motsättningarna och oenigheten som rådde mellan olika sekter och trosriktningar. Den uråldriga och sakliga tro som de nestorianska fäderna bevarat genom århundranden, och som bergssyrianerna fortfarande hämtar kraft från, kom åter i dagen på Urmislätten.

De kristna vågade sig visserligen inte ut på vägarna, men det fanns en lösning! På gården till den engelska missionen (alla engelsmän hade flytt) fanns en liten kyrka. Genom en trång port kunde den även nås obemärkt från presbyterianernas gård genom en trång port i muren. (Huvudporten hade blockerats med sten.) Här strömmade hundratals kristna samman. Rummet var snart överfyllt, människor stod i fönstren och på gården. De gamla, äkta nestorianska prästerna bad Guds ord och delade ut den heliga nattvarden. (Även Simon hjälpte till.)

Under denna tid måste Qelaytas än en gång byta lägenhet eftersom muslimerna inte längre tålde att ha dem i sitt hem. Eftersom de flesta hus hade övergivits på grund av det osäkra läget fann de snart ett tomt hus med stor gård och trädgård som de gärna fick överta eftersom det

inte gick att skydda. När de tittade in ett intilliggande skjul låg alltjämt liken efter sex mördade kvar.

Snart blev detta hus en tillflykt för hemlösa, flyktingar, fattiga och sjuka. Snart fanns 20 barnrika familjer där som inte bara fick skydd och tak över huvudet utan hjälp av olika slag. Elisabet gladdes över vare klädesplagg som hennes föräldrar fört med sig från Tyskland. Varje liten persedel var än mer värdefull. I likhet med de flesta hade nöden gjort att hon lyckats hitta något användbart. Men trots hennes stora kärlek kunde inte den stora döden hejdas och även i hennes hus bars många lik bort.

Det fruktansvärda eländet upphörde en kort tid den 18 april då en stor turkisk armé under befäl av Halil Beg (Paša) nådde Urmi från Mosul. Det gav våra vänner en respit.

Den välbildade befälhavaren Halil hade välkomnat deras vänskap och trohet till tyskarna. (Under dessa dagar skrev Elisabet några förhoppningsfulla brev som vi, hennes vänner, läste. Där framgick inget alls om de föregående månadernas nöd)

Föredömlig disciplin som trupperna innehade, vilket lönade sig. Tyvärr stannade den turkiska armén bara tre dagar innan den ryckte vidare mot Salamas-trakten. Och här kom en svår vändpunkt för turkarna ... varpå ryssarna besatte Urmi i fem veckor (slutet av maj).

Många syrianer som flytt med ryssarna återvände nu med dem till Urmi. De hade bråttom till sina byar för att skörda och tröska. Ryssarna internerade flera syrianer däribland Simon. I en händelse de försökte fly från staden Urmi riskerade de dödsstraff. Senare blev Simon åtskild från fru och barn och förvisad till Salamas.

Här mötte han den nestorianska kyrkans patriark, Mar Simon (Mar Šamcun/Sham'un XXI Benyamin **öa**). Genom honom (landets högsta och nästan enda auktoritet!) fick han veta följande: *Och det är de viktigaste som vi vill förmedla till våra vänner i Tyskland.* Nestorianerna i bergen i provinserna Tiyyari, Txuma, Baz med mera, den sanna folkstammen som vår kärleksgärning huvudsakligen inriktats på har också som följd av det "Heliga kriget" upplevt en skräckens och eländets tid. De förklarade sig lojala mot turkarna och uttryckte inget stöd för ryssarna. De har betalat sina krigsskatter till regeringen genom uttag från rika och mindre rika. De har skänkt mängder av mulåsnor, får och livsmedel. Och nu? *160 000 nestorianer har förts samman i Tiyyari-trakten och omringats av kurder. De riskerar att svälta till döds.* Dit har allt levande förts samman. De har inga vapen och maten räcker bara för tre, fyra månader. I ett hus där det minsta rummet har plats för högst tio personer är 200 eller fler sammanträngda. De har inget - vilket är en fruktansvärd brist - inget salt för att bevara maten. Snart kommer vintern, som är mycket sträng i bergen.

De saknar, inte minst kvinnorna och barnen, de allra nödvändigaste klädesplaggen. Kurderna har omringat dem som hungriga vargar och släpper inte ut någon ur detta enorma fängelse. Patriarkens urgamla gård har brunnit till grunden. Flera av hans anhöriga - även den bland våra vänner kände Yonatan - har skjutits. De uråldriga kyrkorna i bergen har förstörts. Varhelst det funnits ett kors, har kurderna slagit sönder det. Även många av lärarna som vi anställde till vår vinterskola har dödats. *Sådant är tillståndet för spillrorna av den gamla, beprövade nestorianska kristenheten.* Vi frågar oss: Finns det något hopp alls för dessa trosfränder? Eller måste vi stillatigande bevittna deras undergång?

Dessa ädelmodiga kristna, av många föraktade och betraktade som urmodiga, kristna förtjänar verkligen vår kärlek. Ännu ett exempel är på sin plats. I bergsbyn Mar-Bišo där Simon och Elisabet arbetade i två år under svåra provningar och försaker [jämför vår skrift *En*

*Kvarnsten i Guds Hand*³] och de som de fortfarande är i kontakt med utspelades följande. Kurderna lät tömma byn. Invånarna föstes samman på ett torg.

De vackraste flickorna och yngre kvinnorna (däribland pastor Edidas dotter) fördes bort - och gick ett hemskt öde till mötes. Övriga tillfrågades: Vill ni bli muslimer? Ingen svarade. Snart riktade kurderna sina vapen mot dem. Då föll hela gruppen på knä och någon bad högt: "O, Gud, du lever! Om du vill, kan du befria oss, vi kommer inte att förneka ditt namn." - I detta skräckens ögonblick syntes i fjärran förtruppen till en turkisk truppstyrka. Kurderna försvann i alla väderstreck och de räddade tackade den Allsmäktige, som även är vår Gud och Fader!

Det är värt att beakta att bland nestorianerna i bergen finns en allmänt känd spådom, som är ofta omnämnd, som vi i flera år också omnämnt i vår kärleksgärning. För 40 år sedan skrev en av deras skalder, den allmänt respekterade prästen Rabban Yonan, en tydlig och utförlig beskrivning om dessa tider som stundade. Alla var motståndare till Tyskland! sade han då. Men Tyskland skulle slutligen segra. Nestorianerna skulle få hjälp från Tyskland - inte från Ryssland, England, Frankrike eller Amerika!

Vi vänder åter i våra tankar till Salamas där Simon fick veta allt detta av den djupt vördade patriarken. Resultat av deras samtal blev detta: Patriarken bad enträget Simon att försöka ta sig till Tyskland och där söka hjälp för de 160 000 i bergen! Simon ville under dessa omständigheter ogärna lämna sitt folk, och ansåg också att det var nästan omöjligt att komma till Tyskland. Patriarken var emellertid mycket bestämd. Han skulle göra ett försök.

Själv skulle patriarken stanna kvar och själv försöka uppvakta och få tillstånd från de ryska befälhavarna att åtminstone få ut alla kvinnor och barn. Tiden var mogen. Bland ryssarna gick ryktet att Warszawa fallit (det var den 6 augusti), något som orsakade stor förvirring. Och för att vinna över nestorianerna på sin sida lät ryssarna frige alla fängslade nestorianer. Även Simon frigavs. Samtidigt bröt panik ut bland ryssarna i Urmi. Även den högsta ledningen blev nervös. Perserna framförde ett direkt hot: Om ryssarna stannar kvar kommer vi att slakta alla kristna och slänga dem till hundarna. Då flydde alla brådstörtat.

För Elisabet var det likaså omöjligt att stanna kvar utan Simons beskydd. Hon bad Haji Omar Tomar (Hajji Omar Tomar) om en häst, vilket hon fick. Tillsammans med Niqodemus gav hon sig av med barnen mitt i natten. De måste lämna alla ägodelar. Det fick med sig mycket lite. De hamnade snart längst fram i flyktingströmmen, men de visste inte vart de skulle ta vägen. De upplevde än en gång flyktens fasor. Yoxanna ramlade av och ådrog sig blodförgiftning i ett knä. Det var omöjligt att ta med honom. Dessa skräckfyllda dagar går inte att skildra.

En tröstlös bild! Gripande med ett barn på ryggen. Fruar med tunga bördor som höll gråtande, uttröttade barn i handen men som inte kunde släppa sina knyten. Alla plågades av hunger och brännande törst eftersom vattnet som fanns i närheten var salthaltigt och otjänligt. Så vacklade de fram på såriga fötter, som ofta bara var omlindade med tygstycken. De fick ta sig nerför branta stup och sedan på glödheta stenar och grus som värmts upp av den orientaliska solen. Det rädde brist på riddjur och vagnar.

De ryska officerarna var strängt förbjudna att låta någon åka med i deras vagnar, inte ens de som inte orkade ta ett steg till. Brådskan var påtaglig. Och de som inte längre orkade gå med lämnades döende vid vägkanten. Skaran som uppgick till tusentals samlades under den öppna himmelen, i skenet av de brinnande stubbåkrarna. Föräldrar och barn kom ofta ifrån varandra, och kunde ofta inte hitta rätt på varandra igen. Flyktingarna nådde snart till Salamas-trakten. Elisabet försökte ge Simon besked om att hon hade flytt och fanns i närheten. Hon hade fått

³ *Ein Mühlstein in Gottes Hand.*

reda på att de internerade syrianerna hade frigivits. Och då kom ögonblicket då de återsåg varandra! Ja, Gud är verkligen underbar!

Simon hade frågat efter henne bland strömmen av flyende, förtvivlade människor. Han lyckades också få tag i en vagn. Men snart befann de sig vid järnmuren där ryska militärfordon inte släppte igenom någon. Det var omöjligt för någon därifrån att komma in på ryskt område. Hade Herren gjort det omöjligt?! Simon förgäves få den ryske befälhavaren tillstånd att få passera. Fyra gånger fick han avslag. Hoppet tycktes vara ute. Då fick en ung, tyskspråkig rysk officer upp ögonen på dem. Han vände sig till befälhavaren och talade väl för deras sak. Herren lät det ske. Ur denna mängd av tusentals släpptes Qelaytas vagn genom vägsparren! Många hade tårar i ögonen när de tog avsked - detta farväl från denna olyckliga människoskara som tvingats stanna kvar ansåg Elisabet vara det svåraste hon upplevt.

De fortsatte vidare mot Ryssland. De stoppades och ofta betraktades och behandlades som spioner. De kunde inte sova på grund av rädslan.

Med fruktan såg de ständigt på sina tre små barn under den oändliga resan! Barnen talade förstås tyska och (nyöst, öa) syrianska. Då var det förbjudet att tala tyska i Ryssland. Straffet var 3 000 rubel (i svåra fall deportation till Sibirien). Hur lätt skulle det inte vara för barnen att i umgänget med sina föräldrar eller med varandra yttra något ord på tyska! Och så fanns hela tiden vetskapen om spioner som fanns utmed alla vägar och även på tågen!

Men Herrens ängel förde dem genom det oändliga, fientliga ryska riket via Tbilisi, Baku, Rostov, Charkov, Moskva, S:t Petersburg.

Sedan norrut genom Finland via Haparanda, Torneå till Sverige! Äntligen kom frihetens stund! O, Sverige, du älskade broderland de tyska flyktingarna kommer aldrig att glömma vad du gjort för dem! Hur du vederkvickt dem efter all rädsla! Hur du gav dem de första nyheterna om Tyskland, det Tyskland som de genom de ständiga engelska lögnpropagandan, trott plågats av hunger och nöd och som hade störtat i avgrunden! Hur du försett dem och deras barn med pengar och kläder! Guds belöning blir riklig!

Därmed var Simon färdig. Och när han var lyckligt återförenad med oss delade han med sig detta bestående ord: "För att rädda nestorianernas liv skickade Gud mig till Tyskland." (jämför 1 Mosebok 45:5)

Utan att unna sig någon vila, skred han raskt till verket. Vi reste tillsammans till Berlin för att på neutrala, inflytelserika platser lägga fram det hjälpbehov som våra nestorianska bröder hoppades att Tyskland skulle ge! Vi teg om de dagliga prövningarna som vi måste genomleva och hoppades bara att Gud, som allt är möjligt för, skulle bidra till ett snabbt resultat. Trots nöden i det egna fosterlandet och trots mängden av arbete bemödade de höga ämbetsmännen på *utrikesdepartementet i Berlin* om att försöka hitta vägar att hjälpa våra trosfränder. Med detta uppdrag reste Simon från Qelayta den 9 oktober till Konstantinopel och därifrån skulle han åter försöka ta sig till sina fäders land. Mer kan vi för stunden inte säga. Det är tillräckligt att vi uppmärksammar våra vänner i våra böner och att Simon, som inte räddats än, *åter givit sig in i "lejonets kula"* i avsikt att försöka undsätta nestorianska trosfränder som alltjämt är kvar där.

Lerbeck bei Porta Westfalica, den 25 oktober 1915
Pastor Wendt, senior

ACSA, Assyrian-Chaldean-Syriac Association